National Library
of Sweden

Statens
offentliga
utredningar
1969:11
Justitie-
departementet

Internationell adoptionsrätt

SOU

Betänkande avgivet av Gösta Walin

Stockholm 1969

Statens offentliga utredningar 1969

Kronologisk förteckning

1. Faktisk brottslighet bland skolbarn. Esselte. Ju.
2. Om sexuallivet i Sverige. Esselte. U.
3. Ny sjöarbetstidslag. Esselte. K.
4. Bostadsrätt. Esselte. Ju.
5. Utsökningsrätt IX. Norstedt & Söner. Ju.
6. Offentliga tjänstemäns bisysslor. Esselte. C.
7. Kungörelseannonsering. Beckman. Ju.
8. Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. Esselte. U.
9. ADB inom inskrivningsväsendet. Esselte. Ju.
10. Ny gruvlag. Svenska Reproduktions AB. Ju.
11. Internationell adoptionsrätt. Norstedt & Söner. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej anges är tryckorten Stockholm.

Statens offentliga utredningar
1969: 11
Justitiedepartementet

Internationell adoptionsrätt

Betänkande avgivet av Gösta Walin
Stockholm 1969

STOCKHOLM 1969. KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Genom beslut den 30 juni 1965 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla en sakkunnig för att verkställa översyn av den internationellrättsliga regleringen rörande adoption.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 27 augusti 1965 såsom utredningsman justitierådet Sigurd Dennemark. Vidare förordnade departementschefen den 20 oktober 1965 dåvarande förste ambassadsekreteraren, numera ambassadrådet Vidar Hellners och advokaten Gunnar Lindh att såsom experter biträda utredningen. Sedan Dennemark avlidit den 26 november 1965, tillkallade departementschefen den 23 december 1965 såsom utredningsman ordföranden i lagberedningen f. d. justitierådet Gösta Walin.

Till sekreterare i utredningen förordnades den 7 juli 1966 hovrättsassessorn Staffan Vängby.

Utredningen har i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 1 mars 1968 förordat, att Sverige undertecknar den i Haag den 15 november 1965 dagtecknade konventionen om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption.

Sedan uppdraget nu har slutförts, får utredningen härmed vördsamt överlämna betänkande med förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption och till de föreskrifter som erfordras om Sverige ratificerar nyssnämnda Haagkonvention om adoption. Utredningens experter, som deltagit i behandlingen av samtliga frågor, har biträtt förslagen. Redogörelsen för utländsk rätt har utarbetats av sekreteraren.

Stockholm den 31 mars 1969.

Gösta Walin

/*Staffan Vängby*

Innehåll

Förslag till
Lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Ansökan om adoption får upptagas av svensk domstol,

1. om den eller de sökande är svenska medborgare,
2. om den eller de sökande har hemvist här i riket,
3. om Konungen i annat fall medger att ansökan prövas här.

2 §.

Ansökan om adoption prövas enligt svensk lag.

När den som skall adopteras ej fyllt aderton år, skall beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist har sådan anknytning till främmande stat att det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen ej blir gällande där.

3 §.

Beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall även gälla här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades. Om adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist här i riket, förutsätts dock, att Konungen godkänner adoptionen.

Konungen äger förordna, att adoption även i annat fall skall gälla här i riket.

4 §.

När beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla här i riket, räknas adoptivbarnet som barn i äktenskap i fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll.

5 §.

I fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden skall gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av annan lag. Adoptivbarnet och dess skyldemän skall dock ej härigenom gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen.

I fall då underårigt adoptivbarn ej får ärva adoptanten skall av behållningen i dennes dödsbo före arvs- och testamentslotter utgå skäligt bidrag till barnets underhåll.

6 §.

Ansökan om hävande av adoptivförhållande får upptagas av svensk domstol,

1. om adoptivbarnet har hemvist här i riket,

2. om adoptanten eller, när makar adopterat, båda har hemvist här i riket,
3. om adoptionsbeslutet meddelats av svensk domstol,
4. om Konungen i annat fall medger att ansökan prövas här.

Ansökningen prövas enligt svensk lag.

7 §.

Närmare bestämmelser om den utredning som skall äga rum i ärenden enligt denna lag meddelas av Konungen.

8 §.

Beslut om adoption som meddelats i främmande stat får ej tillämpas, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket.

9 §.

Efter avtal med främmande stat äger Konungen föreskriva avvikelser från de bestämmelser som meddelas i denna lag.

---

1. Denna lag träder i kraft den .....

Genom nya lagen upphävs 6 kap. lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Nya lagen inverkar icke på giltigheten av föreskrifter som Konungen med stöd av äldre lag meddelat om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

2. När beslut om adoption, som meddelats före nya lagens ikraftträdande, enligt äldre lag var gällande här i riket, skall beslutet alltjämt gälla.

3. Har arvlåtaren avlidit före nya lagens ikraftträdande, är 5 § nya lagen ej tillämplig.

Förslag till

Kungörelse angående tillämpning av en den 15 november 1965 i Haag dagtecknad konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption

Med stöd av 9 § lagen den ..... om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption har Kungl. Maj:t funnit gott förordna som följer.

1 §.

Sedan Sverige den ..... ratificerat en den 15 november 1965 i Haag dagtecknad konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption, skall konventionen lända till efterrättelse här i riket i förhållande till annan fördragsslutande stat. Konventionens lydelse i fransk och engelsk text samt svensk översättning framgår av bilaga till denna kungörelse.[1] De franska och engelska texterna har vitsord.

Fördragsslutande stater är med verkan i förhållande till Sverige från och med

1) den .....

2) den .....

3) den .....

Förklaring enligt artikel 13 i konventionen har avgivits av .....

Förklaring enligt artikel 14 i konventionen har avgivits av .....

Förbehåll enligt artikel 22 i konventionen har gjorts av .....

I förhållande till ..... gäller konventionen ej, när förordningen den 31 december 1931 (nr 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap är tillämplig.

2 §.

Med myndighet, som enligt artikel 3 första stycket eller artikel 7 i konventionen är behörig att meddela beslut om adoption eller häva adoptivförhållande, skall här i riket förstås domstol som enligt vad som i allmänhet är föreskrivet skall upptaga sådant ärende.

Domstol som äger upptaga ärende om hävande av adoptivförhållande äger också pröva fråga om ogiltigförklaring av adoption enligt artikel 7 i konventionen. När beslut om adoption meddelats av svensk domstol, skall dock 58 och 59 kap. rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

3 §.

Rätten äger hos utrikesdepartementets rättsavdelning inhämta upplysning om främmande lag som är tillämplig enligt artikel 5 i konventionen eller om innehållet av förklaring som avgivits enligt artikel 13 eller 14.

[1] Texterna här utelämnade. Svensk översättning finns på s. 71 ff i detta betänkande.

4 §.

I fråga om bevisupptagning som sägs i artikel 5 andra stycket i konventionen skall bestämmelserna i lagen den 20 december 1946 (nr 817) om bevisupptagning vid utländsk domstol äga motsvarande tillämpning.

Kostnaden för bevisupptagningen betalas av allmänna medel.

5 §.

Det åligger utrikesdepartementets rättsavdelning att ombesörja skriftväxling som avses i artikel 6 andra stycket i konventionen och att mottaga de uppgifter som inkommer enligt artikel 9.

6 §.

Underrättelse om beslut, som rätten enligt artikel 9 i konventionen skall lämna främmande stat, förmedlas av utrikesdepartementets rättsavdelning.

När sådant beslut vunnit laga kraft, skall rätten genast sända avskrift av beslutet till rättsavdelningen och därvid lämna de upplysningar som avdelningen behöver för att kunna bedöma, om konventionen är tillämplig och vilka stater som skall underrättas.

7 §.

När utrikesdepartementets rättsavdelning enligt konventionen underrättas om utländskt beslut om adoption, ogiltigförklaring av adoption eller hävande av adoptivförhållande, skall rättsavdelningen skyndsamt underrätta pastorsämbetet i den församling där adoptanten är kyrkobokförd och därvid ange, om beslutet enligt avdelningens mening skall erkännas enligt konventionen eller ej. Har barnet ej fyllt aderton år, skall rättsavdelningen på motsvarande sätt underrätta barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört.

Denna kungörelse träder i kraft den .....

MOTIV

1 Inledning

1.1 *Utredningens uppdrag och nordiskt samarbete*

I direktiven för utredningen nämnde föredragande departementschefen, statsrådet Kling, inledningsvis, att det under senare tid i vårt land framträtt ett stigande intresse för adoption av utländska barn. Särskilt riktade sig intresset mot vissa avlägsna länder med stora skaror föräldralösa och andra barn som led nöd. Önskemål att få adoptera sådana barn hade sin grund ej endast i en naturlig längtan efter barn utan även i en önskan att göra en humanitär insats för att rädda barn från undergång. Adoption av utländska barn stötte emellertid ofta på svårigheter av skilda slag. Från olika håll hade därför gjorts framställningar om åtgärder från det allmännas sida för att underlätta sådana adoptioner. Med anledning härav hade sakkunniga tillkallats för att utreda förhållandena vid adoption av utländska barn liksom förutsättningarna för ett ökat bistånd från samhällets sida i sådana ärenden. Med nämnda utredning avsågs framför allt att söka komma till rätta med svårigheter av praktisk natur.[1]

I direktiven anförs vidare.

I rättsligt hänseende uppställer lagstiftningen vissa villkor, som måste iakttagas för att en internationell adoption skall bli giltig här i riket. Frånsett regler rörande nordiska förhållanden finns bestämmelser i 6 kap. lagen den 8 juli 1904 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption. Där stadgas i 1 §, att utländsk medborgare ej får adoptera eller adopteras här i riket, utan att adoptionen blir gällande i den stat han tillhör, samt att svensk medborgare ej får adoptera eller adopteras i främmande stat, om ej Kungl. Maj:t med avseende på viss stat eller för bestämt fall medgett att det får ske. I 2 § meddelas vissa bestämmelser om adoptivförhållandes hävande. Bestämmelserna i 1 § har tillkommit för att förhindra rättsförvecklingar på grund av att ett adoptivförhållande vinner erkännande i ett land men ej i ett annat. I många fall har det emellertid visat sig svårt att uppfylla de krav som lagen ställer. Detta är t. ex. händelsen, när adoptionsinstitutet ej är känt i barnets hemland. I andra fall är det förenat med stora svårigheter att utröna vilken reglering som gäller i det främmande landet. En uppmjukning av bestämmelserna har därför ifrågasatts.

Vår internationellt familjerättsliga reglering är, med undantag för de särskilda internordiska bestämmelserna på området, för närvarande föremål för allmän översyn av familjerättskommittén enligt uppdrag den 30 september 1959. Denna översyn omfattar bl. a. bestämmelserna om adoption. Även inom olika internationella organ pågår rörande adoption ett utredningsarbete, som Sverige deltager i. Inom en expertkommitté i Europarådet har sålunda utarbetats förslag till konvention om förenhetligande av europarådskretsens adoptionslagstiftning. Vidare har den tionde Haagkonferensen för internationell privaträtt antagit en konvention rörande internationella adoptioner.

En revision av vår internationella familje-

[1] De sakkunniga har numera avgivit betänkandet »Adoption av utländska barn» (SOU 1967:57).

rättslagstiftning är ett omfattande arbete, som måste kräva ganska lång tid. Frågan, vilka möjligheter som finns att genom jämkningar i gällande lagstiftning underlätta sådana adoptioner som här förut nämnts, kräver däremot en snar lösning. Denna fråga bör därför nu upptagas till särskild behandling. Det synes lämpligt att det sker genom en särskild utredning i anslutning till den tidigare nämnda utredningen rörande adoption av utländska barn. Av praktiska skäl torde det vara lämpligt att icke begränsa den nu avsedda utredningen till adoptioner av det särskilda slag som här förut nämnts utan låta den omfatta adoptionsinstitutet i dess helhet. Jag vill därför förorda, att vår internationellrättsliga reglering rörande adoption nu upptages till särskild översyn. Liksom fallet var när familjerättskommittén erhöll sitt uppdrag rörande den internationella familjerätten torde anledning ej föreligga att till omprövning upptaga de särskilda internordiska bestämmelserna på området.

Vid den särskilda översyn som nu avses bör övervägas, om önskvärt resultat kan nås genom jämkningar i de nuvarande bestämmelserna i 6 kap. i 1904 års lag eller om dessa bestämmelser bör ersättas med mera detaljerade regler. Härvid bör undersökas, om det kan anses lämpligt att uttryckligen reglera frågan om svensk domstols behörighet att upptaga adoptionsärenden med internationell anknytning samt i vad mån en reglering av de komplicerade spörsmålen rörande rättsverkningarna av internationella adoptioner kan anses behövlig. Uppmärksamhet bör ägnas både åt sådana adoptioner som sker här i riket och åt sådana adoptioner som sker utomlands. En central fråga här liksom vid utformningen av vår internationella familjerättslagstiftning i övrigt är den, om de nya bestämmelserna skall bygga på domicilprincipen eller nationalitetsprincipen eller på en kombination av båda. I samband härmed bör beaktas möjligheterna att från svensk sida ansluta sig till den av Haagkonferensen antagna adoptionskonventionen eller, om så ej anses böra ske, övervägas i vilken utsträckning konventionens bestämmelser ändå lämpligen kan vinna beaktande i vår lagstiftning.

I frågor av principiell betydelse — såsom angående nationalitetsprincipens eller domicilprincipens tillämpning — bör samråd ske med familjerättskommittén. Med hänsyn till intresset av så stor nordisk rättslikhet som möjligt även inom den internationellprivaträttsliga lagstiftningen bör i den mån det kan befinnas lämpligt samråd ske med övriga nordiska länder.

Utredningen har under sitt arbete samrått med representanter för Danmark, Finland och Norge främst beträffande frågan om ratifikation av Haagkonventionen men också om en allmän lagstiftning angående internationellrättsliga förhållanden rörande adoption. Dessa representanter har varit kontorchef Jørgen Gersing, Danmark, professor Heikki Jokela och lagstiftningsrådet Henry Ådahl, Finland, samt höyesterettsdommer Henrik Bahr, Norge.

I Finland och Norge övervägs frågan om ratifikation av Haagkonventionen och vilka lagstiftningsåtgärder som skulle krävas för ratifikation. Några förslag har ännu inte framlagts i dessa länder.

Vidare har utredningen samrått med familjerättskommittén och utredningen om adoption av utländska barn.

1.2 *Erfarenheter och reformkrav*

Utredningen har genom en enkät sökt få del av erfarenheter och önskemål om reformer beträffande internationell adoptionsrätt.

Enkäten riktades till Stockholms rådhusrätt, Göteborgs rådhusrätt, rådhusrätterna i Malmö, Norrköping och Västerås, Södra Roslags domsagas häradsrätt, Sollentuna och Färentuna domsagas häradsrätt, Stockholms stads barnavårdsnämnd, barnavårdsnämnderna i Göteborg och Malmö, Sveriges advokatsamfunds styrelse samt Stockholms stads, Göteborgs stads, Malmö stads och Västmanlands läns rättshjälpsanstalter. I anledning av skrivelsen till Sveriges advokatsamfund har svar erhållits från tre enskilda advokater. I övrigt har svar erhållits från samtliga tillfrågade. De tillfrågade rättshjälpsanstalterna har samtliga med undantag av Västmanlands läns rättshjälpsanstalt anmält, att de saknar nämnvärda praktiska erfarenheter av internationella adoptionsärenden.

I enkäten frågades bl. a., om bestämmelsen i 6 kap. 1 § första stycket i 1904 års lag — att utländsk medborgare inte får adoptera eller adopteras här i riket, om inte adoptionen blir gällande i den stat han tillhör — har medfört några tillämpningssvårigheter och om den hindrat adoption, vilken såvitt kunnat bedömas eljest skulle ha varit till barnets bästa. Av svaren framgår, att bestämmelsen medfört omgång i åtskilliga adoptionsärenden och stundom direkt hindrat adoption, åtminstone till dess ve-

derbörande fått svenskt medborgarskap. Sålunda anför t. ex. Stockholms rådhusrätt, att även om domstolen genom utrikesdepartementet erhåller uppgift om innehållet i tillämplig utländsk lag, osäkerhet ändå kan råda huruvida en adoption kommer att bli giltig i främmande stat som adoptant eller adoptivbarn tillhör, eftersom den utländska lagen kan vara svårtolkad och den utredning som har kunnat förebringas om utländsk doktrin och praxis måhända ej är entydig. Fall där utländska materiella bestämmelser såsom krav på viss minimiålder hos adoptanten eller viss åldersskillnad mellan adoptant och adoptivbarn skulle lägga hinder i vägen för en planerad adoption sållas nog i stor utsträckning bort, innan ärendet hunnit så långt att en ansökan till domstol är aktuell, genom att adoptanterna får vetskap om dessa hindrande bestämmelser hos utrikesdepartementet, de utländska ambassaderna eller hos barnavårdsnämnderna. Några sådana fall har dock förekommit vid rådhusrätten.

I fall när adoptionsinstitutet saknas i barnets hemland har svårigheterna övervunnits genom att barnet fått svenskt medborgarskap. Stockholms rådhusrätt nämner flera utländska rättssystem, där det ej finns något adoptionsinstitut (Indien, Iran, Egypten, Nigeria, Pakistan). För adoption av indiska barn har därför anlitats den utvägen att de blivande adoptivföräldrarna förordnats till förmyndare för barnen och ansökt om svenskt medborgarskap för dem.

Som bevis för att adoptionen blir giltig i barnets hemland har stundom åberopats, att adoption redan ägt rum där. I dessa fall har sålunda dubbeladoption skett. Vid Stockholms rådhusrätt har i åtskilliga fall svenska makar fått tillstånd att adoptera koreanska barn, trots att makarna redan i Korea av koreansk myndighet fått tillstånd att adoptera barnen. Rådhusrätten anför, att det i dessa fall möjligen har skett ett avsteg från bestämmelsen i 6 kap. 1 § första stycket i 1904 års lag. Enligt vad Göteborgs rådhusrätt upplyser förekommer också dubbeladoption av grekiska barn.

Beträffande de svårigheter som uppkommer i förhållande till särskilda stater tycks av flera enkätsvar att döma Tyskland stå i en klass för sig. Delvis sammanhänger detta troligen med att ärenden med tysk anknytning förekommer relativt ofta. Göteborgs rådhusrätt anför, att då det gällt adoption av tyska barn (med undantag för barn utom äktenskap) har tysk rätts mycket detaljerade bestämmelser om behövliga samtycken till adoption och formen för dessa i ett antal fall medfört avsevärt dröjsmål med adoptionens genomförande. I vissa fall har adoptionsbeslut inte kunnat meddelas förrän ett och ett halvt år efter ansökans ingivande till rådhusrätten och genomsnittligt ej tidigare än efter 12 à 13 månader.

Till stater vilkas lagstiftning vållat svårigheter synes också höra Schweiz, Österrike och de östeuropeiska staterna. Beträffande adoptionsärenden som angår medborgare i vissa östeuropeiska stater anför rådhusrätten i Malmö, att det kunnat möta svårigheter att införskaffa vederbörliga tillstånd och utlåtanden från myndigheter i dessa stater. Anledningen härtill har varit dels att principutlåtanden i vissa fall ej stått att få och dels att utlämnande av personliga data rörande vederbörande utländska medborgare möjligen ansetts kunna medföra inte önskvärda konsekvenser för dem eller deras anhöriga. I de av rådhusrätten handlagda ärendena har emellertid — som en nödlösning — ifrågavarande utländska medborgare oftast kunnat betraktas som politiska flyktingar, varför bestämmelsen i 1904 års lag inte ansetts tillämplig.

På en fråga om särskilda önskemål svarar Göteborgs rådhusrätt, att den i ett antal fall med hänsyn till barnets bästa och på grund av blott ett antagande om adoptionens rättsgiltighet i barnets hemland ansett sig böra lämna tillstånd till adoptionen. Rådhusrätten anser det böra övervägas, om ej adoption, som uppenbarligen är till fördel för barnet, bör kunna medges, när det ej föreligger skäl till antagande att den inte blir gällande i vederbörandes hemland.

Rådhusrätten i Malmö finner önskvärt, att det tillskapas en lagregel av innehåll att

en fastare anknytning till domicillandet kan öppna möjlighet att tillämpa endast detta lands lag.

Varning mot slopande av kravet på giltighet i främmande stat, där adoptant eller adoptivbarn är medborgare, uttalas i ett enkätsvar.

Där relateras ett fall, då ett barn, som i likhet med sin mor var medborgare i främmande stat, med moderns medgivande blev adopterat av svensk familj. Barnet erhöll svenskt medborgarskap. Såväl modern som barnet hade fortfarande kvar sitt utländska medborgarskap. Barnet hade alltså dubbelt medborgarskap. Ingenting fanns antecknat i deras utländska civilakt om vare sig adoption eller ändrat medborgarskap. Modern, som återvänt till hemlandet, hade börjat intressera sig för barnet. Hemlandets ambassad i Stockholm kunde inte vägra henne att få barnet infört i hennes pass under sitt ursprungliga namn med de risker detta kunde innebära att barnet fördes ur landet. Adoptivföräldrarna var helt ovetande om förhållandet.

I enkätsvaren uppges, att erfarenheter saknas om rättsverkningarna av adoption i internationella rättsförhållanden. I ett svar upplyses, att svårigheter uppkommit i ett arvsärende i anledning av en adoption i Korea som ägt rum före men godkänts av Kungl. Maj:t först efter arvlåtarens död. Frågan var närmast, om adoptionen blev giltig i Sverige först i och med Kungl. Maj:ts beslut eller om adoptionen erhöll retroaktiv giltighet från den dag då den koreanska domstolen beviljat adoptionen. Någon klarhet i frågan kunde ej vinnas.[1]

Flertalet remissinstanser upplyser, att de ej känner några exempel på hävande av adoption i internationella rättsförhållanden. Stockholms rådhusrätt meddelar, att vid rådhusrätten endast sparsamt har förekommit ärenden angående hävande av adoption i internationella rättsförhållanden. I intet fall har ansökan bifallits. I ett av ärendena avslogs ansökan på materiella grunder och i ett annat återtogs ansökan, sedan genom utrikesdepartementet införskaffats utredning som visade att hävandet ej skulle bli gällande i adoptantens hemland.

1.3 *Statistiska uppgifter*

Antalet adoptioner i Sverige uppgår till mer än 2 000 om året.[1] Antalet ärenden som har internationell anknytning är inte känt. Det finns endast några spridda och rätt osäkra siffror som kan belysa storleksordningen av hithörande problem.

En genomgång av de adoptionsärenden med utländsk anknytning som förekommit vid Stockholms rådhusrätt under tioårsperioden 1953—1962 redovisas i en uppsats av justitierådet Dennemark om svensk domstols behörighet i internationella adoptionsärenden.[2] Materialet omfattade, förutom inemot 200 under den nordiska konventionen hänförliga ärenden, närmare 150 fall. Inalles behandlades vid Stockholms rådhusrätt under samma period omkring 4 400 adoptionsärenden.

Inom utrikesdepartementet har för utredningens räkning verkställts en undersökning av antalet där handlagda adoptionsärenden åren 1957—1966. Undersökningen avser sådana ärenden där utrikesdepartementet biträtt på ett eller annat sätt. Självfallet är det många adoptionsärenden med internationell anknytning som ej passerar utrikesdepartementet. Fullständig exakthet har ej heller kunnat uppnås inom departementet, eftersom adoptionsfrågor kan dölja sig i andra ärenden, t. ex. förmynderskapsärenden. Undersökningen visar emellertid vilka länder de internationella adoptionsärendena företrädesvis anknyter till.[3]

Frånsett ärenden med anknytning till övriga nordiska länder redovisas i undersökningen totalt 783 adoptionsärenden. Av dessa avsåg 699 adoption i Sverige och 84 adop-

[1] Jfr s. 41.

[1] Antalet vid de allmänna underrätterna slutligt handlagda ärenden om antagande av adoptivbarn och hävande av adoptivförhållande var följande:

År	1965	1966	1967	1968
Adoption	2 695	2 333	2 199	2 100
Hävande av adoption	33	15	29	17

[2] SvJT 1965 s. 1 ff.

[3] Då undersökningen har relativt begränsat intresse, har det, med hänsyn till det arbete som skulle krävas, inte ansetts tillräckligt motiverat att komplettera den för senare år.

tion i utlandet. I följande uppställning redovisas de länder till vilka i 10 ärenden eller fler fanns anknytning genom adoptants eller adoptivbarns medborgarskap. Bland fallen under rubriken »adoptivbarnet utländsk medborgare» ingår också fall när även adoptanterna var utländska medborgare. Deras antal har angetts inom parentes och medräknas ej under nästa rubrik. Fall med anknytning till flera främmande länder redovisas endast för ett av dessa.

Antalet åren 1957—1966 inom utrikesdepartementet handlagda adoptionsärenden med anknytning till nedan angivna länder (genom medborgarskap)

Anknytning till	Adoptivbarnet utländsk medborgare	Adoptanten/ någon av adoptanterna utländsk medborgare	Adoption i Sverige	Adoption i utlandet	Summa
Frankrike	15 (1)	2	16	1	17
Grekland	19	1	15	5	20
Iran	9	1	9	1	10
Italien	10	4	13	1	14
Jugoslavien	13		13		13
Korea	20		19	1	20
Nederländerna	14	1	14	1	15
Polen	29	5	31	3	34
Schweiz	13 (1)	5	15	3	18
Sovjetunionen	10 (2)	1	11		11
Storbritannien	17 (1)	11	22	6	28
Tyskland	339 (15)	28	352	15	367
Ungern	39 (12)	2	40	1	41
USA	22	29	39	12	51
Österrike	44	6	45	5	50

I betänkandet »Adoption av utländska barn» redovisas en del undersökningar rörande utländska barn som från vissa länder kommit till Sverige under tiden från omkring 1950 till och med år 1966 för att adopteras. Det sammanlagda antalet barn som redovisas i undersökningarna var omkring 240. Av dessa kom från

Grekland	40
Indien	16
Iran	13
Korea	94
Polen	13
Ungern	20

Enligt upplysning från socialstyrelsen har under år 1967 137 och under år 1968 199 koreanska barn anlänt till Sverige.[4]

År 1967 behandlades 118 och år 1968 85 ansökningar om Kungl. Maj:ts medgivande till eller godkännande av utländsk adoption.[5] Samtliga beslut innebar bifall till ansökningen. Ärendena avsåg adoption i följande länder:

	1967	1968
Etiopien	3	3
Grekland	2	6
Korea	83	49
Polen	11	12
Tyskland	11	7
Övriga	8	8
Summa	118	85

Antalet ärenden hos Kungl. Maj:t har ökat starkt till och med år 1967. Detta beror främst på adoptionerna av koreanska barn. Under året 1968 har på grund av svårigheter med det formella adoptionsförfarandet i Korea antalet ärenden hos Kungl. Maj:t minskat.

[4] Preliminära siffror.

[5] Uppgifterna avser inte samtliga inkomna ärenden, eftersom en del ansökningar kan ha återkallats, utan endast de som behandlats i konselj. Samtidig adoption av två barn har här räknats som två ärenden.

1.4 *Intern adoptionsrätt i olika stater*[1]

Adoption är ett rättsligt institut med gamla anor. Det spelade en betydande roll hos romarna men är känt även på många andra håll. Även om önskan att ha barn i äldre tider liksom i våra dagar får antagas ha haft stort eller avgörande inflytande på enskilda personers vilja att adoptera, var adoptionens ändamål ur samhällets synpunkt i äldre kulturer främst att föra familjen eller ätten vidare och inte minst att säkerställa de religiösa kulthandlingar som ankom på familjen.

Inom den romerska och senare den europeiska rättskretsen kom adoptionsinstitutet att efterhand förlora i betydelse. I början av 1800-talet hade utvecklingen gått så långt att institutet syntes mer eller mindre på väg att råka i glömska inom den europeiska rättssfären. Vissa kodifikationer från början och mitten av århundradet som stod under inflytande av romersk rätt — först och främst Code Napoléon — upptog institutet men med stränga begränsningar och till synes mest av traditionsskäl. I nordisk och anglosachsisk rätt saknades institutet långt fram i tiden, även om vissa motsvarigheter förekom i äldre rätt (ättledning). Det behov som i viss utsträckning fanns tillgodosågs genom faktiska fosterbarnsförhållanden, väl också i viss utsträckning genom testamentariska förordnanden. I dansk praxis infördes dock adoptionsinstitutet i slutet av 1700-talet genom administrativa »bevillinger»,[2] och liknande förekom i Norge under föreningen med Danmark och första tiden av unionen med Sverige.[3]

Från tiden omkring år 1900 har emellertid adoptionsinstitutet upplevt en påfallande renässans, och intresset för detsamma har internationellt ökat oavbrutet. I Tyskland var adoptionsinstitutet känt och tillämpat, och Bürgerliches Gesetzbuch av år 1896 upptog bestämmelser i ämnet som till stor del grundade sig på äldre preussisk rätt.

Schweizerisches Zivilgesetzbuch av år 1907 medtog adoptionsinstitutet. Tidigare var institutet reglerat i några kantoner. I ett antal stater som tidigare saknat lagreglerat adoptionsinstitut genomfördes under och strax efter första världskriget adoptionslagstiftning, så t. ex. i Sverige och Norge år 1917, i Danmark år 1923, i Finland år 1925 och i England år 1926. Frankrike reformerade sin adoptionslagstiftning år 1923. I Sovjetryssland avskaffades institutet år 1918 men återinfördes år 1926. Adoptionsinstitutets ställning har sedan fortlöpande stärkts på olika håll i världen. Övergången från svag till stark adoption i de nordiska staterna (utom Finland) kan ses som ett led i denna allmänna utveckling. Brasilien, Chile, Frankrike, Grekland och Italien har nyligen ändrat sin adoptionslagstiftning och Portugal har infört institutet genom den nya civillagen. I t. ex. Belgien och Schweiz pågår för närvarande reformarbete.

I samband med denna utveckling har adoptionsinstitutet också fått en annan inriktning än i äldre tider. Huvudsyftet för den moderna lagstiftaren är inte längre att trygga familjens fortbestånd utan att tillvarataga barnens bästa och att möjliggöra deras placering i goda förhållanden, när för-

[1] Den här presenterade översikten bör ej användas som källa till upplysningar rörande enskilda detaljer i utländsk adoptionslagstiftning. Dess ändamål är att ge exempel på olika lagregler som det kan komma i fråga att tillämpa i internationella adoptionsförhållanden. De använda källorna föråldras snabbt. Eftersom de till stor del innehåller eller direkt bygger på lagtexter måste de också i vissa fall ge en ofullständig bild av rättstillståndet. Modifikationer i de primära reglerna har för större överskådlighets skull som regel förbigåtts i översikten.
Som källor har använts:
Aktstycken utgivna av Kungl. utrikesdepartementet. Ny serie II: 17. Internationella adoptionsärenden. Stockholm 1966.
Bergmann, Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht. 3 uppl. Frankfurt a.M. 1952 — (lösbladssystem).
Ancel (utg.), L'adoption dans les législations modernes, 2 uppl. Paris 1958.
Supplerande artiklar till detta arbete i Revue internationale de droit comparé 1961 s. 561 ff och 1962 s. 63 ff.
Comparative analysis of adoption laws, utg. av United Nations, Department of economic and social affairs, New York 1956.

[2] Ernst Andersen, Ægteskabsret I, 1954 s. 111 ff.

[3] Arnholm, Lærebok i familierett, 3 uppl. 1958 s. 97.

äldrarna inte själva kan eller vill sörja för barnens vård och uppfostran.

Adoptionsinstitutet är i väsentliga hänseenden olika utformat i skilda rättssystem. I vissa stater finns åtminstone två olika adoptionsformer. Man talar om »stark» adoption (adoptio plena i den romerska rätten) resp. »svag» adoption (adoptio minus plena). En adoptionsform sägs vara stark, om adoptionen bryter adoptivbarnets förbindelse med dess naturliga släkt och inlemmar barnet i adoptantens släkt som om det varit adoptantens barn i äktenskap. Bortsett från övergångsförhållanden finns en mer eller mindre stark och en svag adoptionsform vid sidan av varandra t. ex. i Frankrike (fullständig adoption och enkel adoption), Italien (speciell adoption[4] och vanlig adoption), Luxemburg (stark adoption, när domstolen förordnat att barnet inte vidare skall tillhöra den biologiska familjen), Polen och Uruguay (adoptivlegitimation efter tidigare franskt mönster och vanlig adoption). I Tjeckoslovakien finns två adoptionsformer, som båda får betecknas som starka; den ena av dem är oupplöslig. I Danmark kan som ett undantag från den sedvanliga starka adoptionsformen förordnas, att barnet skall behålla rätten till arv efter sin biologiska släkt. Även andra variationer förekommer. I Brasilien och Chile har vid sidan av tidigare svaga adoptionsformer år 1965 införts adoptivlegitimation (efter mönster från Frankrike och Uruguay) vars starka rättsverkningar dock är begränsade i vissa hänseenden.[5] I Portugal resp. Spanien finns två adoptionsformer som båda kan betecknas som svaga. Mellanformer mellan adoption och fosterbarnsförhållande förekommer i vissa länder.

Adoption i egentlig mening saknas som regel i muhammedansk rätt men har införts åtminstone i Tunisien. Den ersätts i övrigt av andra rättsinstitut, bl. a. av testamentarisk art. I Egypten praktiseras ett förfarande som innebär, att en person förklarar sig vara far eller mor till ett barn. Detta förfarande förutsätter, att barnets föräldrar ej är kända.

Som *förutsättningar för adoption* kan uppställas dels mera generella krav på att adoptionen skall lända till adoptivbarnets bästa, dels olika speciella krav som kan avse bl. a. parternas ålder och åldersskillnaden mellan dem, adoptantens eller adoptanternas civilstånd, förekomsten av egna barn till adoptanten eller adoptanterna och samtycken till adoptionen från olika personer.

Den svenska föräldrabalken (4 kap.) upptager som förutsättningar för adoption bl. a., *att* adoptionen finnes lända till gagn för barnet och att sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning till adoptionen föreligger, *att* den som vill adoptera fyllt 25 år (eller, i fråga om moder till barn utom äktenskap som vill adoptera gemensamt med make, att modern uppnått myndig ålder) *och att* samtycke till adoptionen lämnas av barnets föräldrar, om de har vårdnaden om barnet, och regelmässigt av barnet själv, om det fyllt 12 år.

Krav på adoptionens allmänna lämplighet är vanligt också i utländsk rätt, åtminstone i fråga om adoption av minderåriga. Det är t. ex. i Nederländerna utformat så, att adoptionen uppenbart skall vara i barnets intresse med hänsyn till såväl hävandet av barnets förbindelse med de biologiska föräldrarna som uppkomsten av förbindelsen med adoptanten.

Krav på viss ålder hos adoptanten gäller i många rättssystem. Åldern kan åtminstone tidigare ha satts hög, t. ex. till 50 år. Ålderskravet kan ha eftergivits för makar som varit gifta viss minsta tid utan att få barn. Som nu gällande ålderskrav kan nämnas 40 år i bl. a. Schweiz, 35 år i Italien och Tyskland, 30 år för man och 28 år för kvinna i Österrike, 25 år i de nordiska staterna och England, myndig ålder i Japan och vissa öststater. Ålderskravet kan i

[4] Vid speciell adoption anses adoptivbarnet som legitimt barn till adoptanten. Något familjerättsligt förhållande uppstår dock inte mellan adoptivbarnet och adoptantens släktingar på sidolinjen.

[5] Ferreira i Revue internationale de droit comparé 1968 s. 309 ff.

många fall nedsättas genom dispens e. l.

Viss åldersskillnad mellan adoptant och adoptivbarn krävs i många länder. Åldersskillnaden skall exempelvis vara minst 18 år i Grekland, Italien, Nederländerna (där åldersskillnaden inte heller får överstiga 50 år), Schweiz och Österrike samt 15 år i Frankrike. I Polen och Tjeckoslovakien stadgas, att en lämplig åldersskillnad skall föreligga. I vissa stater medges undantag.

I åtskilliga stater medges adoption endast av minderåriga, så t. ex. i England, Nederländerna, Polen, Sovjetunionen, Tjeckoslovakien och Ungern. I Tyskland kan rätten meddela dispens. I några stater uppställs åtminstone för stark adoption krav på att barnet ej överskridit viss ålder, t. ex. 7 år i Irland och 15 år i Frankrike vid fullständig adoption. I vissa länder krävs, att barnet skall vara fött utom äktenskap, föräldralöst, övergivet e. l. En kombination av sådant villkor och krav på låg ålder synes i katolska stater vara vanlig som förutsättning för att den starka adoptionsformen skall få komma till användning. I t. ex. Irland kan adoption endast avse barn utom äktenskap eller barn vars föräldrar avlidit.

Vad angår adoptantens civilstånd tillåts som regel inte, att andra än makar adopterar gemensamt. Stundom gäller som huvudregel, att adoption inte är tillåten annat än för makar, så t. ex. i Nederländerna. Ibland krävs, att makar som önskar adoptera varit gifta med varandra viss minsta tid, t. ex. 5 år i Nederländerna.

I åtskilliga stater får den som har eget barn i äktenskap inte adoptera. Så är fallet i t. ex. Frankrike, Grekland, Italien, Schweiz och Tyskland. Också från detta villkor medges undantag i vissa stater. Stundom utgör erkänt barn utom äktenskap hinder mot adoption.

I en del länder fordras, att barnet varit i adoptantens eller adoptanternas vård viss minsta tid innan slutlig adoption kan medges, t. ex. i England (tre månader), Frankrike vid fullständig adoption (sex månader), Israel (sex månader) och Nederländerna (tre år).

Ytterligare några typer av adoptionshinder, en del mindre vanliga, kan nämnas. I vissa stater är det inte tillåtet att adoptera eget barn utom äktenskap, så t. ex. i Danmark, Nederländerna och Norge. Även andra närmare släktingar kan vara uttryckligen uteslutna från adoption. Präster och munkar får ej adoptera i exempelvis Spanien. Vanligt är, att en förmyndare ej får adoptera sin myndling innan han avgivit redovisning. När en ensam person kan adoptera, får han ej alltid adoptera en person av motsatt kön. Särskilda bestämmelser som rör vederlag för adoption finns i t. ex. engelsk och nordisk lagstiftning.

När den som skall adopteras är minderårig, krävs regelmässigt *samtycke* till adoptionen av barnets föräldrar eller den av dem som har barnet i sin vård eller av legal ställföreträdare för barnet. Om föräldrarna ej samtycker, kan det i vissa fall ersättas med domstols tillstånd, t. ex. i England, Frankrike och Tyskland. Oftast skall barnet själv samtycka eller åtminstone höras, om det uppnått viss ålder. I Tyskland fordras medgivande från förmynderskapsdomstolen för att minderårigt barn eller dess ställföreträdare skall kunna ingå adoptionsavtal. Om en make adopterar ensam när detta är tillåtet, krävs regelmässigt andra makens samtycke, och när den som skall adopteras är gift krävs i vissa stater att hans make samtycker till adoptionen.

I fråga om *förfarandet vid adoption* finns en principiell skillnad mellan stater, vilka som Tyskland och Österrike bygger på uppfattningen om adoption som ett privaträttsligt avtal mellan adoptant och adoptivbarn eller barnets ställföreträdare, och stater, säkerligen flertalet, där adoption direkt framstår som en form av myndighetsutövning. Denna skillnad förlorar emellertid alltmer i praktisk betydelse, eftersom parternas adoptionsavtal i stater som bygger på den kontrakträttsliga regleringen i allmänhet skall granskas av offentlig myndighet och därvid ofta torde vara underkastat även lämplighetsprövning, åtminstone när den som skall adopteras är underårig.

I allmänhet behandlas adoptionsärenden av domstol. Stundom kan emellertid adoption beviljas av administrativ myndighet, så t. ex. i Danmark, Island, Jugoslavien och Norge. I Irland handläggs adoptionsfrågor av en särskild central myndighet.

De största skiljaktigheterna mellan olika rättssystem hänför sig till *rättsverkningarna av adoption*.

Den nya svenska adoptionslagstiftningen upptar stark adoption som enda adoptionsform. Vårdnaden om adoptivbarn tillkommer adoptanten eller adoptanterna (6 kap. 11 § FB) som också är barnets förmyndare (11 kap. 1 § FB) och giftomän (2 kap. 2 § GB). Adoptant och adoptivbarn har samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn, medan underhållningsskyldigheten mellan de biologiska föräldrarna (dock ej fader eller moder vars make adopterar barnet) och adoptivbarnet upphör med adoptionen (7 kap. 5 § FB). Adoptivbarn får som huvudregel adoptantens resp. adoptivfaderns släktnamn (3 § i namnlagen), men här gäller åtskilliga undantag, främst att rätten kan medge, att barnet behåller sitt tidigare släktnamn. I arvsrättsligt hänseende betraktas adoptivbarn utan inskränkning som barn i äktenskap till adoptanten eller adoptanterna (4 kap. 1 och 2 §§ ÄB), varför barnet ärver resp. ärvs av adoptantens släkt, medan arvsrätten mellan barnet och den biologiska släkten upphör. (När adoptanten är make till barnets fader eller moder, består dock självfallet arvsrätten i förhållande till denna förälder och hans släkt.) — Äktenskapshinder i förhållande till de naturliga släktingarna består däremot, ett förhållande som synes gälla allmänt också vid stark adoption enligt främmande lag.

Enligt den lagstiftning som gällde före den 1 juli 1959 hade adoption svagare rättsverkningar. Dessa kvarstår i huvudsak för adoptioner som skett före den dagen, om inte rätten på ansökan förklarat, att vad som är föreskrivet för det fallet att adoptionen ägt rum enligt ny lag skall tillämpas på adoptivförhållandet.

Svaga adoptionsformer synes alltjämt vara de vanligaste i de europeiska och amerikanska rättskretsarna men utvecklingen synes gå i riktning mot stark adoption. Stark adoption finns i bl. a. Danmark, England, Irland, Island, Nederländerna, Norge, Sovjetunionen och Tjeckoslovakien. En stark och en svag adoptionsform finns som förut nämnts i bl. a. Frankrike, Italien, Luxemburg, Polen och Uruguay.

Främmande adoptionslagstiftningar kan vid sidan av detaljregler upptaga mera generella regler om rättsverkningarna av adoption. Dessa regler kan exempelvis innehålla, att adoptivbarn förblir i sin naturliga släkt och bevarar sina rättigheter och skyldigheter i förhållande till denna eller att adoptivbarn får samma ställning som adoptantens barn i äktenskap. Båda typerna kan åtminstone i modifierad form förekomma i en och samma lag (t. ex. i Tyskland).

Vårdnaden om adoptivbarn resp. föräldramyndigheten — puissance paternelle enligt fransk rätt — överförs, när adoptivbarnet är minderårigt, regelmässigt från de naturliga föräldrarna till adoptanten eller adoptanterna (ev. adoptivfadern). Adoptanten eller adoptanterna blir också i de flesta fall underhållsskyldiga mot adoptivbarnet och har ev. också rätt till underhåll av detta. Underhållsskyldigheten mellan de biologiska föräldrarna och barnet upphör t. ex. i Danmark, England, Frankrike vid stark adoption, Island, Luxemburg vid stark adoption, Nederländerna, Norge, Polen vid den vanliga adoptionsformen, Tjeckoslovakien samt Uruguay vid stark adoption. Vanligare synes emellertid vara, att underhållsskyldigheten mellan de biologiska föräldrarna och barnet kvarstår i en eller annan form. I åtskilliga stater består de biologiska föräldrarnas underhållsskyldighet endast subsidiärt, dvs. för det fallet att adoptanten ej förmår fullgöra sin underhållsplikt. Så är fallet i t. ex. Finland, Frankrike vid svag adoption, Grekland, Luxemburg vid svag adoption, Tyskland och Österrike. I så fall torde i allmänhet de naturliga föräldrarnas rätt till underhållsbidrag från adoptivbarnet bestå.

Beträffande adoptivbarnets namn gäller

mycket varierande regler. Adoptivbarnet förvärvar ibland adoptantens släktnamn, behåller i andra fall sitt eget släktnamn eller bär de båda namnen i förening. Vid stark adoption synes det dock vanligt, att adoptivbarnet endast bär adoptantens släktnamn.

Adoption medför i allmänhet inte att adoptivbarnet förvärvar adoptantens medborgarskap, om detta är ett annat än hans eget. Undantag härifrån gäller åtminstone i Irland, Nederländerna och Storbritannien, om adoptanterna (adoptanten eller adoptivfadern) är medborgare i staten i fråga. Detsamma gäller i Frankrike och Italien vid stark adoption och i Grekland, om den adopterade är under 21 år. I övrigt torde en adoption ofta underlätta naturalisation av barnet i adoptantens hemstat.

Adoption medför regelmässigt hinder mot äktenskap mellan adoptanten och adoptivbarnet, ofta också mellan barnet och släktingar till adoptanten.

Praktiskt betydelsefulla är olikheterna med avseende på arvsrätten. Adoptivbarnet har visserligen regelmässigt rätt till arv efter adoptanten men undantag förekommer. Sålunda får t. ex. i Spanien adoptivbarnet vid den svagare adoptionsformen inte utan testamente någon rätt till arv efter adoptanten, om ej denne i adoptionshandlingen förbundit sig att insätta adoptivbarnet som sin arvinge. I Portugal får adoptivbarnet vid den svagare adoptionsformen legal arvsrätt efter adoptanten endast om denne saknar andra arvingar. Därjämte förekommer i främmande rätt åtskilliga inskränkningar i adoptivbarnets arvsrätt efter adoptanten i jämförelse med den arvsrätt som tillkommer dennes bröstarvingar. Så får exempelvis i Finland adoptivbarnets arvsrätt — liksom enligt äldre svensk lag — ej inkräkta på bröstarvinges laglott. I Schweiz och Tyskland kan i samband med adoptionen träffas förbehåll om att adoptivbarnet ej skall ha någon arvsrätt efter adoptanten. Enligt brasiliansk rätt får adoptivbarnet arvsrätt, om adoptanten saknade bröstarvingar vid tiden för adoptionen; om bröstarvingar föds efter adoptionen ärver adoptivbarnet endast hälften av vad bröstarvinge ärver. I bl. a. Spanien (vid den starkare adoptionsformen) har adoptivbarnet i fråga om rätten till arv efter adoptanten samma rätt som ett erkänt barn utom äktenskap; denna arvsrätt är avsevärt sämre än de legitima bröstarvingarnas.

Det är vanligt att — när adoptivbarnet ej efterlämnar avkomlingar eller ev. make som arvingar — adoptanten likväl saknar arvsrätt efter adoptivbarnet. Så är fallet i t. ex. Grekland, Italien vid svag adoption, Jugoslavien, Schweiz och Tyskland. Adoptanten har exempelvis i Luxemburg vid svag adoption endast rätt att vid adoptivbarnets död återfå vad han tidigare gett barnet. Enligt finsk rätt ärver adoptanten adoptivbarnet, men barnets släkt får sådan egendom som tillfallit barnet från den släkten genom arv, testamente eller gåva. Adoptantens bröstarvingar ärver däremot efter adoptivbarnet inte annan egendom än sådan som barnet fått från adoptanten genom arv, testamente eller gåva. I Österrike går adoptanternas och deras avkomlingars arvsrätt före de biologiska föräldrarnas och deras avkomlingars arvsrätt. I Frankrike delas vid svag adoption arvet efter barnet lika mellan de båda familjerna, sedan vardera återfått egendom som tillfallit barnet från resp. familj.

Vid svag adoption bevarar adoptivbarnet i regel sin arvsrätt efter den biologiska släkten. Så är fallet exempelvis i Finland, Frankrike, Schweiz, Spanien, Tyskland och Österrike. I så fall torde adoptivbarnets biologiska släkt som regel också bevara sin arvsrätt efter adoptivbarnet, ev. med begränsningar av förut antydd art till förmån för adoptanten eller dennes avkomlingar. I Danmark kan som ett undantag från den sedvanliga starka adoptionsformen förordnas, att adoptivbarnet (men inte dess avkomlingar) skall behålla arvsrätten efter den biologiska släkten. Denna får däremot inte i sådant fall någon rätt till arv efter adoptivbarnet.

Mellan adoptivbarnet och dess avkomlingar, å ena, samt adoptantens släkt, å andra sidan, äger arvsrätt mera sällan rum. Det är när sådan arvsrätt föreligger som

man har de bästa skälen att tala om stark adoption, så t. ex. i fråga om adoptionsformerna i Danmark, England, Frankrike vid fullständig adoption, Irland, Island, Nederländerna, Norge, Polen (vanlig adoption), Tjeckoslovakien och Uruguay vid adoptivlegitimation. När i Luxemburg förordnande getts att barnet ej längre skall tillhöra den naturliga familjen, äger likväl ej laglottsrätt rum mellan barnet, å ena, och sådana adoptantens släktingar i uppstigande led som ej samtyckt till adoptionen samt deras avkomlingar, å andra sidan. I Frankrike har barnet även vid svag adoption arvsrätt efter adoptantens släktingar, dock utan att ha laglott.

Beträffande *upphörande av adoptivförhållande* gäller, att adoption regelmässigt kan under vissa förutsättningar förklaras ogiltig, när avtalet eller beslutet om adoption var behäftat med felaktigheter. I vissa stater upptager lagstiftningen särskilda bestämmelser härom, i andra gäller allmänna rättsgrundsatser.

Från ogiltigförklaring bör skiljas hävande av adoptivförhållande. Regelmässigt har detta sin grund i omständigheter som inträffat efter adoptionens tillkomst. Enligt svensk lag kan sålunda ett adoptivförhållande hävas på begäran av adoptivbarnet, om adoptanten grovt förgått sig mot barnet eller i märklig mån försummat sina plikter mot det eller för ett lastbart eller brottsligt liv samt barnets bästa därför påkallar att förhållandet upphör men också om dess upphörande eljest är av väsentlig betydelse för barnet (4 kap. 9 § första st. FB). Adoptanten äger å sin sida få adoptivförhållandet hävt, om adoptivbarnet grovt förgått sig mot adoptanten eller hans närmaste eller för ett lastbart eller brottsligt liv och det uppenbarligen inte kan fordras att adoptivförhållandet ändå skall bestå (4 kap. 9 § andra st. FB). Adoptivförhållandet skall också, sedan barnet fyllt 21 år, hävas när adoptant och adoptivbarn är ense därom (4 kap. 10 § FB). Att någon klar gräns inte begreppsmässigt kan dragas mellan hävande och ogiltigförklaring framgår emellertid av 4 kap. 8 § FB. Enligt denna bestämmelse skall adoptivförhållandet hävas på ansökan av adoptanten inom fem år efter adoptionen, om adoptivbarnet finnes lida av sinnesslöhet, annat svårt själsligt eller kroppsligt lyte eller svårartad sjukdom som kan antagas härröra från tiden före adoptionen utan att adoptanten då ägde vetskap därom.[6] Riksdagen har hemställt om översyn i lämpligt sammanhang av bestämmelserna om hävande av adoptivförhållande[7] och sådan pågår inom justitiedepartementet.

Hävande av ett giltigt adoptivförhållande är inte känt i bl. a. England (med ett par undantag av ringa betydelse), Frankrike vid fullständig adoption, Irland, Tjeckoslovakien vid den ena adoptionsformen och Uruguay vid adoptivlegitimation. Utvecklingen synes tidigare ha gått i den riktningen att ett giltigt adoptivförhållande under vissa förutsättningar skall kunna hävas, men det är möjligt att denna tendens nu vänt åt andra hållet. Förutsättningarna för hävande av adoptivförhållande växlar. I en del stater kan ett adoptivförhållande hävas, när parterna är ense därom. Detta är naturligt i stater som bygger på en kontraktsrättslig uppfattning av adoptionsinstitutet, t. ex. Schweiz och Tyskland. Hävande kan där ske i denna ordning även om adoptivbarnet är minderårigt, men det fordras viss kontroll av myndighet. I andra stater kan adoptivförhållande hävas på grund av parternas överenskommelse därom, om adoptivbarnet uppnått vuxen ålder. I vissa stater hävs adoptivförhållande direkt på grund av bestämmelse i lag, om parterna ingår äktenskap med varandra. Bortsett från de grunder för hävande varom nu talats kan ett adoptivförhållande i allmänhet också hävas av domstol på ansökan av endera parten, när allvarliga skäl talar därför. I Nederländerna kan dock ett adoptivförhållande hävas endast på begäran av den adopterade sedan två år förflutit efter att denne blivit myndig och inom det närmast därpå följande året. I Tyskland kan ansökan om

[6] Ett par andra bestämmelser om hävande av adoption i speciella situationer förbigås här.
[7] 1LU 1967: 48, rskr 1967: 322.

hävande inte ensidigt göras av adoptanten. Adoptivförhållandet hävs av förmynderskapsdomstolen ex officio i barnets intresse, när allvarliga skäl talar därför. I Österrike kan i allmänhet ett adoptivförhållande hävas endast på begäran av barnet eller i dess intresse, när parterna ej är eniga. Även på andra håll kan hävande i ett minderårigt barns intresse ske ex officio, så t. ex. i Jugoslavien.

Den närmare utformningen av grunderna för hävande varierar från stat till stat. På samma sätt som i fråga om äktenskapsskillnad kan man urskilja mer eller mindre absoluta, å ena, samt mer eller mindre relativa grunder, å andra sidan.

Vissa rättsverkningar av adoption kan kvarstå även efter adoptivförhållandets hävande, så t. ex. i fråga om barnets rätt till underhållsbidrag och namn samt förhållandet till den naturliga släkten enligt svensk, dansk och norsk rätt.

Som framgår av den föregående redogörelsen uppvisar adoptionslagstiftningen i olika länder stora olikheter, och många främmande länder har i sina lagar bestämmelser i det ena eller andra hänseendet som, i allt fall sett från vår synpunkt, ter sig föråldrade. Dessa förhållanden i förening med ett ökat intresse för adoption av barn från andra länder, inte minst från utvecklingsländerna, har lett till att adoptionsfrågor ägnats ett betydande intresse i det internationella samarbetet under senare år. Arbetet med de rent internationellprivaträttsliga frågorna behandlas i det följande. I detta sammanhang bör emellertid nämnas *den europeiska konventionen den 24 april 1967 om adoption av barn*. Denna konvention, som upprättats inom Europarådet, har ratificerats av Sverige.[8]

Konventionen, som främst tar sikte på de interna adoptionsreglerna, syftar till att utjämna olikheterna mellan de fördragsslutande staternas adoptionslagar och tillgodose adoptivbarnets bästa genom gemensamma principer och gemensam praxis beträffande adoption av barn. Konventionen upptager dels principer för adoption som fördragsslutande stat förpliktar sig att tillämpa i sin interna rätt, dels sådana som är fakultativa. Vad som regleras i konventionen är ett urval av de viktigaste frågorna rörande adoption, och i fråga om dem uppställs endast minimikrav. Konventionen upptager bestämmelser dels rörande de beslutande myndigheternas handläggning av adoptionsärenden, dels om det materiella innehållet i adoptionslagstiftningen med avseende på såväl förutsättningarna för adoption som rättsverkningarna därav.[9]

1.5 *Gällande internationell adoptionsrätt*

Översikt

Den internationella adoptionsrätten är ett ännu långt ifrån genomarbetat rättsområde.[1] Principerna är på många håll inte fastlagda i betydelsefulla frågor. Under senare år har emellertid adoptionsfrågor ägnats ett betydande intresse i det internationella samarbetet.[2]

I fråga om *genomförandet av adoption* kan lagstiftningen i olika stater lägga särskild vikt vid frågan om myndigheternas behörighet och i materiellt hänseende tillämpa den egna lagen eller se mera liberalt på behörighetsfrågan och beakta innehållet i främmande lag på ett eller annat sätt.

Inom den anglosachsiska rättssfären, främst i Storbritannien och USA, ligger huvudvikten på kompetensfrågan. Vid prövning av adoptionsansökan torde vanligen det egna landets lag (lex fori) tillämpas, ehuru vissa författare förordat tillämpning också av barnets domicillag när barnet har

[8] Ratifikationshandlingarna deponerades den 26 juni 1968.

[9] Se prop. 1968: 114.

[1] För en komparativ översikt av den internationella adoptionsrätten kan i främsta rummet hänvisas till De Nova.

[2] Här kan nämnas ett av FNs Technical Assistance Office m. fl. anordnat seminarium angående internationella adoptioner, som hölls i Leysin i Schweiz år 1960 (Rapport Doc. UN/TAO/SEM/1960/ Rep. 2, Genève 1960), International Law Association's diskussioner i ämnet i Bryssel 1962 och Tokyo 1964 samt Haagkonferensens och Europarådets konventioner.

hemvist i främmande stat. Även enligt den nordiska familjerättskonventionen tillämpas lex fori. I Frankrike synes lex fori ha kommit att dominera, så snart någon av parterna är fransk medborgare. Jurisdiktionsfrågan är också den centrala i Haagkonventionen rörande internationella adoptioner, som dock innehåller regler om tillämpning av endera partens nationella lag i vissa särskilda hänseenden.

Norge, som annars hyllar domicilprincipen, tillmäter nationaliteten betydelse i förevarande hänseende. Liksom i Sverige och Finland får utländsk medborgare inte adoptera eller adopteras utan att adoptionen blir gällande i hans hemland. Liknande tendenser kommer till uttryck på andra håll, t. ex. i Schweiz, som en följd av principen att adoption skall medges endast om den är till barnets bästa. En adoption som ej blir giltig i barnets hemland anses strida mot denna princip.

Inom kontinental rätt ligger tyngdpunkten i allmänhet på lagvalsfrågan (jfr dock vad som förut sagts om Frankrike). Tillåtligheten av en adoption bestäms sålunda enligt parternas personalstatut, fastställt enligt den princip (nationalitet eller domicil) som härskar inom rättssystemet i fråga. Det råder dock betydande oenighet om vilken lag som skall tillämpas, när adoptant och adoptivbarn har skilda personalstatut. I vissa stater (t. ex. Belgien,[3] Grekland, Japan) skall hänsyn tas till båda parternas lagar.[4] Detta kan ske antingen så att samtliga villkor i båda lagarna kumuleras, dvs. att adoption kommer till stånd endast om den på varje punkt motsvarar det strängaste kravet i de båda lagarna, eller så att i fråga om villkor som hänför sig till adoptanten (t. ex. att denne uppnått viss ålder eller saknar egna barn) tillämpas hans personalstatut, i fråga om villkor som hänför sig till adoptivbarnet däremot barnets personalstatut, s. k. distributiv tillämpning. Mot den första metoden kan riktas den vanliga anmärkningen mot kumulativ lagtillämpning, att den medför ett konstlat resultat som innebär att ingendera lagens system tillämpas. Den andra metoden leder ej ensam till målet, eftersom åtskilliga adoptionsvillkor måste anses angå båda parterna. Man tvingas då att på dessa punkter tillämpa båda lagarna kumulativt eller välja endera som grundläggande adoptionsstatut.

I andra stater tillämpas endast endera partens lag som adoptionsstatut, ev. kompletterad med den andra partens lag i någon särskild fråga. Adoptantens nationella lag tillämpas sålunda enligt t. ex. schweizisk och tysk rätt och enligt huvuddelen av östs taternas interna konventioner. Samtycken som enligt barnets lag behövs för dess räkning skall dock föreligga enligt tysk rätt (åtminstone om barnet är tysk medborgare) och de östeuropeiska konventionerna. Franska domstolar har tillämpat fransk lag, när adoptivbarnet varit fransk medborgare.

Ett problem som endast i mindre utsträckning synes ha observerats rör frågan, vilken lag som skall tillämpas när adoption söks av makar som är medborgare i olika stater. I de östeuropeiska konventionerna har problemet i allmänhet blivit löst så, att lagarna i båda staterna skall tillämpas. Detsamma sägs gälla enligt österrikisk rätt.[5] Enligt uppgift har i tysk praxis också förekommit, att mannens lag tillämpats.

På frågor om *formkrav i samband med adoption* — t. ex. föreskrift att adoptionsav-

[3] Se Journal du droit international (Clunet) 1967 s. 123 ff.

[4] Den s. k. Código Bustamante — en omfattande kodifikation av internationell rätt som undertecknats i Havanna år 1928 och ratificerats av flertalet syd- och centralamerikanska stater — innehåller en bestämmelse att förutsättningarna för adoption bestäms av vardera partens personalstatut (art. 73). Frågan hur personalstatutet bestäms överlämnar Código Bustamante till envar konventionsstats egen internationella privaträtt (art. 7).
Enligt 1940 års Montevideokonvention — som ratificerats av Argentina, Paraguay och Uruguay — regleras förutsättningarna för, liksom rättsverkningarna av en adoption, vars tillkomst framgår av en offentlig handling, av lagarna i parternas domicilstater, såvitt de överensstämmer (art. 23). Övriga rättsförhållanden mellan parterna regleras av de lagar som vardera är underkastad (art. 24). Innebörden av sistnämnda bestämmelse synes oklar, jfr De Nova s. 106 f, 118 f.

[5] Internationella adoptionsärenden s. 68.

tal skall ingås inför domstol eller notarius publicus — torde i allmänhet lex loci actus vara åtminstone fakultativt tillämplig.[6] Huruvida adoption skall ske genom avtal i förening med stadfästelse av domstol eller genom myndighetsakt, kan dock — t. ex. enligt tysk rätt — vara att bedöma enligt det materiella adoptionsstatutet.

Vad som är gällande rätt i fråga om *erkännande av utländska adoptionsbeslut* synes i många stater vara högst osäkert. Vissa slutsatser bör dock kunna dragas från vad som i allmänhet gäller om erkännande av utländska beslut i andra statussaker, t. ex. om äktenskapsskillnad. I t. ex. Danmark, Storbritannien och USA torde det vara tillräckligt, att myndighet i stat där beslutet meddelats anses ha varit kompetent enligt uppfattningen i den stat där fråga om erkännande uppkommer, om beslutet ej strider mot sistnämnda stats ordre public. I andra stater kontrolleras lagtillämpningen. I Sverige, Finland och Norge fordras godkännande av central myndighet för att en utländsk adoption som angår medborgare i det egna landet skall bli giltig. Tillstånd av statsmyndighet för att det egna landets medborgare skall få adopteras av utlänning torde krävas också i vissa öststater.[7] Andra stater förbehåller sig i större eller mindre omfattning exklusiv beslutanderätt beträffande det egna landets medborgare, t. ex. för vissa fall Österrike och enligt allmän uppfattning också Tyskland.[8] På sina håll fordras för erkännande av utländskt adoptionsbeslut, att förutsättningarna för adoption i efterhand prövas av domstol i det egna landet. Så synes vara fallet i t. ex. Italien, troligen också i Nederländerna.[9]

Vad angår frågan om tillämplig lag med avseende på *adoptions rättsverkningar* saknas i stor utsträckning positiv rätt och där sådan finns synes den ofta vara alltför generellt utformad för att kunna täcka alla de komplicerade frågor som kan uppstå. Endast i fråga om adoptions arvsrättsliga verkningar synes i vissa stater en rättspraxis av något omfång ha uppkommit. I finsk lag stadgas, att rättsverkningarna av adoption skall bedömas enligt lagen i adoptantens hemland; bestämmelsen avser dock ej de arvsrättsliga verkningarna. Enligt japansk lag skall också verkningarna av adoption bestämmas enligt adoptantens nationella lag (§ 19 i 1898 års lag om tillämpning av lagarna i allmänhet). Den grekiska civillagen innehåller en bestämmelse om att rättsförhållandena mellan adoptant och adoptivbarn bestäms av lagen i den stat som båda under adoptivförhållandet senast gemensamt tillhört eller, om de ej tillhört samma stat, av lagen i den stat som adoptanten tillhörde vid tiden för adoptionen (art. 23). I de inledande bestämmelserna till den italienska Codice Civile finns en bestämmelse (art. 20 andra st.) att förhållandena mellan adoptant och adoptivbarn bedöms enligt lagen i den stat adoptanten tillhörde vid tiden för adoptionen. Denna bestämmelse har i allmänhet tolkats såsom avseende rättsverkningarna av adoption, medan lagvalet i fråga om förutsättningarna för adoption ansetts vara oreglerat i lagtexten.[10] Andra lagar innehåller endast allmänna bestämmelser om lagvalet beträffande adoption, vilka i vissa fall tolkats som avseende både förutsättningarna och rättsverkningarna. Så synes åtminstone vara fallet med den tyska bestämmelsen om att adoption bestäms enligt tysk lag, om adoptanten var tysk medborgare vid tiden för adoptionen (EGBGB art. 22).

En utförlig bestämmelse finns i Código Bustamante.[11] Enligt denna bestäms adoptionens rättsverkningar med avseende på arvsrätt efter adoptanten av dennes personalstatut, medan adoptivbarnets personal-

[6] Jfr Internationella adoptionsärenden s. 14 (Belgien), s. 27 (Frankrike), s. 47 (Rumänien), s. 50 (Spanien).
[7] Se Internationella adoptionsärenden s. 18 (Bulgarien), s. 49 (Sovjetunionen).
[8] Internationella adoptionsärenden s. 58 (Tyskland), s. 67 (Österrike).
[9] Internationella adoptionsärenden s. 32 (Italien), s. 38 (Nederländerna), jfr s. 57 (Turkiet).
[10] De Nova s. 99 ff, 113.
[11] Jfr not 4 ovan.

statut bestämmer rätten till namn och de rättigheter och skyldigheter som barnet behåller gentemot sin biologiska familj liksom också adoptantens arvsrätt efter adoptivbarnet (art. 74).

De mera generella regler om adoptions rättsverkningar som berörts i det föregående lämnar åtskilliga frågor olösta. Samma är förhållandet, när lagregler som har avseende på rättsverkningarna av adoption helt saknas. Det kan t. ex. ifrågasättas, om samma lag — bestämd enligt skriven rätt eller genom rättspraxis — reglerar såväl förhållandet mellan adoptivbarnet och adoptanten som förhållandet mellan adoptivbarnet och dess biologiska släkt. Bland meningarna i litteraturen kan nämnas åsikten, att sistnämnda förhållande bör regleras av adoptivbarnets eller den biologiska familjens lag.[12]

Luxemburgs civillag innehåller en uttrycklig bestämmelse (art. 370), att rättsverkningarna bestäms av den adopterades nationella lag. Om enligt denna lag förbindelsen med den biologiska familjen upphör, bestäms rättsverkningarna i stället av adoptantens resp. adoptivfaderns nationella lag. På andra håll torde det finnas sympatier för att låta det allmänna adoptionsstatutet reglera även förhållandet mellan adoptivbarnet och dess biologiska familj.[13]

En annan fråga är, om lagvalet med avseende på adoptions rättsverkningar är oföränderligt eller underkastat växlingar t. ex. beträffande adoptantens personalstatut. När exempelvis den italienska och den tyska lagen anknyter till adoptantens medborgarskap vid tiden för adoptionen, synes detta innebära att adoptionsstatutet är oföränderligt med avseende på adoptionens rättsverkningar.

Det kan också vara tveksamt, vilka rättsverkningar som hänförs under ett enhetligt adoptionsstatut — vilket nu detta är — och vilka som följer andra lagvalsregler för den särskilda typen av rättsverkningar, t. ex. underhållsskyldighet. I detta sammanhang kan nämnas 1956 års Haagkonvention om tillämplig lag rörande underhållsskyldighet mot barn. Den är tillämplig även på adoptivbarn, ehuru fördragsslutande stat kan för sin del utesluta sådan tillämpning genom reservation. Enligt denna konvention bestäms barns underhållsanspråk med vissa undantag av lagen i den stat där barnet har »résidence habituelle.» Andra punkter där tvekan kan råda om adoptionsstatutets tillämpningsområde rör adoptivbarnets släktnamn (adoptionsstatutet eller barnets personalstatut) och verkan av adoption med avseende på äktenskaps ingående (adoptionsstatutet eller de trolovades personalstatut).

Mest omdiskuterad och oftast behandlad i rättspraxis är frågan om arvsrätt i adoptivförhållande.[14] Det kan här röra såväl frågor om arvsrätt mellan adoptivbarnet eller dess avkomlingar och adoptanten eller dennes släkt som frågor om arvsrätt mellan adoptivbarnet eller dess avkomlingar och barnets biologiska släkt. Två huvudalternativ kan särskiljas. Enligt det ena blir adoptionsstatutet bestämmande endast för den preliminära frågan, om en giltig adoption kommit till stånd, medan arvsstatutets regler om arvsrätt i adoptivförhållanden blir tillämpliga i själva arvsfrågan. På vissa håll i litteraturen sägs kort och gott att frågan om arvsrätt i adoptivförhållanden bestäms av arvsstatutet. I engelsk rättspraxis har tidigare den meningen kommit till uttryck, att ett utländskt adoptionsbeslut icke kunde medföra de rättsverkningar i arvsrättsligt hänseende som tillkommer adoption enligt engelsk lag. Enligt det andra alternativet, som hävdats av bl. a. Rabel,[15] skall ett utländskt beslut om adoption tilläggas samma rättsverkningar som det har enligt lagen i den stat där adoptionen ägde rum. Motiv härtill skulle vara, att det kunde medföra obehagliga överraskningar, om adoptionen utomlands ledde till ett annat resultat än parterna räknat med vid adoptionens tillkomst.[16] En nyanserad lösning anförs av de Nova på grundval bl. a. av ett nederländskt arbete. Lösningen innebär en kom-

[12] Jfr De Nova s. 121—127.
[13] Jfr Merle i Das internationale Familienrecht s. 425.
[14] Se härom Pålsson i TfR 1968 s. 169 ff.
[15] Rabel s. 695 ff.
[16] Jfr Rabel s. 704.

bination av de båda huvudalternativ som nyss omtalats. Arvsstatutet skulle i princip avgöra frågan, om och i vilken utsträckning arvsrätt kunde göras gällande i adoptivförhållande. Endast adoptionstyper som var tillräckligt lika adoption enligt arvsstatutet skulle dock få samma verkan som sådan i arvsrättsligt hänseende. Huruvida så var fallet, skulle avgöras efter en bedömning av adoptionsstatutets regler om rättsverkningar av adoption, i synnerhet beträffande arvsrätt.[17]

Nya Zeelands adoptionslag av år 1955 anknyter frågan om erkännande av utländsk adoption bl. a. till adoptionens rättsverkningar med avseende på vårdnad och arvsrätt enligt lagen i den stat där adoptionen skedde och tillägger en utländsk adoption som erkänns samma rättsverkningar som en inhemsk adoption.

Frågor om *hävande av adoptivförhållande* hänförs i vissa rättssystem till samma lag som den som reglerar rättsverkningarna av adoption. Så är fallet i Finland och Japan. Rättsverkningarna och förutsättningarna för hävande bestäms i båda staterna av lagen i adoptantens hemland.

Svensk och norsk rätt upptar stadganden om hävande av adoption som med utgångspunkt från att den egna lagen skall tillämpas likväl uppställer det förbehållet, att beslut om hävande ej får meddelas med mindre det blir giltigt i adoptantens hemland. Ett utländskt beslut om hävande av adoption i fall, när adoptanten är medborgare i det egna landet, blir giltigt endast om regeringen medgivit att sådant hävande får ske.

Enligt tysk rätt torde frågor om hävande av adoption vara underkastade samma lag som i allmänhet gäller beträffande förutsättningarna för adoption och rättsverkningarna därav, nämligen lagen i adoptantens hemland.

De bilaterala konventioner som slutits mellan Sovjetunionen och övriga östeuropeiska stater inom dess intressesfär reglerar i allmänhet valet av lag med avseende på hävande av adoption på samma sätt som valet av lag i fråga om förutsättningarna för adoption. Den tillämpliga lagen (enligt huvudregeln adoptantens hemlands lag) bestäms dock med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för hävandet.[18]

Sverige

Svensk lag upptar internationellrättsliga bestämmelser om adoption dels i 6 kap. i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, dels i 11—13 §§ och 22 § i 1931 års förordning om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap. Sistnämnda förordning återger motsvarande bestämmelser i en konvention i ämnet mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge av den 6 februari 1931.

I 6 kap. i *1904 års lag* meddelas bestämmelser dels om adoption, när utländsk medborgare skall adoptera eller adopteras här i riket (1 § första st.) eller svensk medborgare skall adoptera eller adopteras i främmande stat (1 § andra st.), dels om hävande av adoption här i riket, när adoptanten är utländsk medborgare (2 § första st.), eller utom riket, när adoptanten är svensk medborgare (2 § andra st.). Bestämmelserna motsvarar 26 och 27 §§ i 1917 års adoptionslag och infördes i 1904 års lag i samband med föräldrabalkens tillkomst år 1949.

Beträffande utländsk medborgare föreskrivs i 1 § första stycket, att han inte får adoptera eller adopteras här i riket, om adoptionen ej blir gällande i den stat han tillhör. Enligt 2 § första stycket får inte heller adoptivförhållande hävas här i riket när adoptanten är utländsk medborgare, om inte hävandet blir gällande i den stat han tillhör. I fråga om svensk medborgare gäller enligt 1 § andra stycket, att han inte får adoptera eller adopteras i främmande stat, om inte Kungl. Maj:t med avseende på viss stat eller för bestämt fall medgivit att det får ske. Adoptivförhållande får enligt 2 § andra stycket inte heller hävas i främmande stat med verkan här i riket när adop-

[17] De Nova s. 145 f, 150 ff, jfr Pålsson i TfR 1968 s. 173 ff.

[18] Se De Nova s. 110 f.

tanten är svensk medborgare, om inte Kungl. Maj:t med avseende på viss stat eller för bestämt fall medgivit det.

I *1931 års förordning* föreskrivs, att om medborgare i fördragsslutande stat som har hemvist i sådan stat vill adoptera någon som har medborgarskap i en av staterna, ansökningen skall göras i den stat där adoptanten har hemvist (11 §). Vid prövning av ansökningen tillämpas i varje stat där gällande lag (lex fori). Är den som skall adopteras under aderton år och har han hemvist i hemlandet, får ansökningen dock inte bifallas i annan stat utan att vederbörande barnavårdsmyndighet i hemlandet haft tillfälle att avge yttrande (12 §). Ansökan om hävande av adoptivförhållande mellan medborgare i fördragsslutande stater skall, om adoptionen ägt rum i sådan stat, upptagas i den stat där adoptanten har hemvist eller, om han inte har hemvist i fördragsslutande stat, där adoptivbarnets hemvist är. Vid prövning av ansökningen tillämpas i varje stat där gällande lag (13 §). Beslut om adoption eller om hävande av adoption som meddelats i fördragsslutande stat skall gälla i övriga stater utan särskild stadfästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller av dess förutsättningar med hänsyn till hemvist eller medborgarskap i den ena eller andra av de fördragsslutande staterna (22 §).

Beträffande den närmare innebörden av svensk rätt kan anföras följande som, om inte annat sägs, hänför sig till utomnordiska förhållanden.

1904 års lag saknar bestämmelser om *svensk domstols behörighet* att upptaga ansökan om adoption med internationell anknytning. I föräldrabalken föreskrivs beträffande den interna kompetensen i adoptionsärenden, att laga domstol i ärende om antagande av adoptivbarn är rätten i den ort där adoptanten har sitt hemvist, medan ärende om adoptivförhållandes hävande upptages av rätten i den ort där adoptanten eller, om han är död, adoptivbarnet har sitt hemvist (20 kap. 5 § FB). Finns ej behörig domstol enligt dessa regler, upptages ärendet av Stockholms rådhusrätt (20 kap. 14 § FB). Internt behörig domstol finns sålunda alltid att tillgå. Bestämmelserna ger emellertid endast indirekt ledning för bedömning av frågan om svensk domstols kompetens i internationella adoptionsärenden. I ett rättsfall[1] har (synbarligen under inflytande av den nordiska regleringen) ansetts, att svensk domstol inte är behörig att pröva ansökan om adoption som gjorts av utländska medborgare med hemvist utomlands.

En ingående undersökning av praxis i ämnet utfördes av Dennemark.[2]

Denne fann, att om adoptanten enligt här rådande rättsuppfattning har hemvist i Sverige, svensk domstol anses vara behörig att pröva hans adoptionsansökan, oavsett såväl adoptantens eget som barnets medborgarskap och oavsett barnets hemvist. Skulle makar, som önskar adoptera, vara bosatta i olika länder, torde enligt Dennemark svensk domstol i princip vara behörig så snart endera maken har hemvist i Sverige, i vart fall om jämväl barnet är bosatt här. När makar, som önskar adoptera, båda är svenska medborgare, har vidare enligt vad Dennemark visat Stockholms rådhusrätt enligt stadig praxis ansett sig behörig att upptaga deras ansökan utan hinder av att de haft hemvist i främmande stat (utanför Norden). Mera tveksamt är, huruvida rådhusrätten skall anses behörig att upptaga adoptionsansökan av två utomlands bosatta makar, när endast den ena är svensk medborgare. Adoptionsansökan har dock upptagits av rådhusrätten i vissa fall av denna art, men däremot inte i ett fall när den utländska medborgaren önskade ensam adoptera sin svenska makes barn i äktenskap.

Dennemark diskuterade även frågan, vid vilken tidpunkt behörighetsgrunden (hemvist eller nationalitet) skall vara för handen, och kom därvid till det resultatet att det i adoptionsärenden utanför den nordiska konventionens tillämpningsområde bör vara tillräckligt om behörighet förelåg när adoptionsansökningen ingavs till rätten, dvs. att principen om perpetuatio jurisdictionis upprätthålls.

Vad angår *lagvalet* i adoptionsärenden som handläggs vid svensk domstol bygger bestämmelsen i 6 kap. 1 § första stycket i 1904 års lag på den uppfattningen, att svensk lag skall tillämpas, även när adoptanten eller adoptivbarnet eller ev. båda är utländska medborgare.[3] Det har visserligen

[1] NJA 1947 s. 164.
[2] SvJT 1965 s. 1 ff.
[3] NJA II 1917 s. 518.

gjorts gällande att beträffande förutsättningar för adoption svensk rätt får träda tillbaka för ett främmande personalstatut, om inte dess tillämpning framstår som betingat av ett bestämt svenskt rättsintresse,[4] men denna uppfattning synes ej ha vunnit efterföljd.[5]

Domstolen skall emellertid tillse, att utöver svensk lags adoptionsvillkor förutsättningar föreligger för att adoptionen skall bli gällande i främmande stat, där adoptanten eller adoptivbarnet är medborgare. Bestämmelsen är i och för sig inte någon lagvalsregel utan tar direkt sikte på de i den främmande statens internationella privat- och processrätt gällande reglerna om erkännande av utländska adoptionsbeslut. När bestämmelsen infördes i svensk lagstiftning genom 1917 års adoptionslag, anfördes, att svåra rättsförvecklingar skulle kunna uppstå, om här i landet fick med avseende på främmande medborgare skapas ett adoptivförhållande som inte skulle vinna erkännande i hans hemland och att olägenheterna härav skulle bli lika stora vare sig det var adoptanten eller adoptivbarnet som var främmande medborgare.[6]

Bland omständigheter som måste beaktas vid prövning av frågor, om en svensk adoption blir giltig i utländsk medborgares hemland, kan till en början nämnas uppfattningen i den främmande staten beträffande svensk domstols behörighet. Om t. ex. den främmande staten tillägger sig exklusiv kompetens, bortfaller möjligheten att den staten skall kunna erkänna ett utländskt beslut. I så fall får ett svenskt adoptionsbeslut inte meddelas, även om svensk domstol enligt vår internationella processrätt skulle vara kompetent. Som exempel kan nämnas, att enligt en mening — som emellertid är omstridd — skulle enligt tysk rätt tysk domstol anses uteslutande behörig att pröva ett adoptionsärende, om adoptanten eller den ena av två makar som önskar adoptera är tysk medborgare. Ett svenskt beslut skulle i sådant fall inte erkännas i Tyskland och får därför enligt 6 kap. 1 § första stycket i 1904 års lag överhuvud inte meddelas här i Sverige. Å andra sidan kan stater som tillämpar domicilprincipen fästa avgörande vikt vid att adoptanten och/eller adoptivbarnet hade hemvist i det land där adoptionen genomfördes och sålunda erkänna ett svenskt adoptionsbeslut, när vederbörande hade hemvist här enligt den främmande statens uppfattning, oavsett att endast svensk lag tillämpats. I sådant fall behöver den svenska domstolen inte bekymra sig om den främmande lagens materiella adoptionsregler, men kan å andra sidan möta avsevärda svårigheter när det gäller att fastställa innebörden av den främmande lagens internationellrättsliga hemvistbegrepp. Det är med hänsyn till sådana komplikationer kanske förståeligt, att när svenska makar här i Sverige ansökt om adoption av ett utländskt barn, svensk domstol sträckt sig ganska långt när det gällt att antaga att adoptionen skulle bli gällande i hemlandet.[7]

Kungl. Maj:t är vid sin prövning, huruvida utländsk adoption skall gälla i Sverige, när adoptant eller adoptivbarn är svensk medborgare, inte bunden av några uttryckliga lagregler. Enligt förarbetena måste tillses, att adoptionen inte strider mot grundläggande principer i den svenska lagen. Något generellt medgivande att adoptioner från viss stat skulle erkännas har inte givits, om man bortser från regleringen i 1931 års nordiska konvention.[8] Kungl. Maj:t har tidigare sökt hålla en gränslinje i förhållande till de allmänna domstolarnas kompetens i adoptionsärenden så att adoptionsfrågan i princip ansågs förbehållen svensk domstol, om adoptanten eller adoptanterna var medborgare och hade hemvist i Sverige.[9] Under senare år har emellertid skett avvikelser.

[4] Hassler, Internationella adoptivförhållanden. En studie till 26 och 27 §§ adoptionslagen, 1923 s. 53.

[5] Jfr Erik Lind i SvJT 1927 s. 479 not 1 och Internationella adoptionsärenden s. 9.

[6] NJA II 1917 s. 517.

[7] Jfr SvJT 1947 rf s. 22 och kritik av Eek, Internationell privaträtt s. 74 ff, 229 not 150.

[8] Jfr NJA II 1932 s. 483.

[9] Jfr Wisén i SvJT 1961 s. 741 ff och SvJT 1963 s. 49 f. Jfr kritik av Eek i SvJT 1962 s. 754 f och Internationell privaträtt s. 75 f not 4.

Medan sålunda förutsättningarna för erkännande av en enligt främmande lag genomförd adoption är reglerade, när någon av parterna är svensk medborgare, saknas i 1904 års lag bestämmelser om *erkännande av utländska adoptioner* i andra fall. Lagstiftningens begränsning är avsiktlig. Det ansågs vid dess tillkomst, att fullständiga internationellrättsliga regler angående adoption inte skulle ha mycket värde utan internationell överenskommelse.[10] Utan stöd av lag torde kunna antagas, att ett adoptionsbeslut som meddelats i stat där samtliga parter är medborgare i princip erkänns i Sverige. Därmed är ej något sagt enligt vilket lands lag adoptionens rättsverkningar skall bedömas. Möjligen kan också antagas, att om parterna tillhör skilda stater, ett utländskt adoptionsbeslut som anses giltigt i samtliga parters hemländer gäller även här i Sverige.

I fråga om tillämplig lag beträffande *rättsverkningarna* av ett adoptionsbeslut med internationell anknytning som anses giltigt har uttalats flera meningar. Beträffande hävande av adoption framhöll lagberedningen i förarbetena till 1917 års adoptionslag, att om ett adoptivförhållande en gång kommit till stånd, dess rättsverkningar i allmänhet torde böra bedömas enligt adoptantens hemlands lag, även om adoptivbarnet har annan nationalitet.[11] Under förarbetena till 1931 års nordiska familjerättskonvention utgick däremot de svenska delegerade från att rättsverkningarna av adoption skulle i princip — i brist på uttrycklig bestämmelse i annan riktning — bestämmas av lagen i det land där adoptionsbeslutet meddelats, ehuru man med hänsyn till svårigheten att närmare bestämma innebörden och räckvidden av en sådan regel lämnade ämnet åsido i konventionstexten.[12] Denna ståndpunkt drogs emellertid i tvivelsmål redan av lagrådet vid dess behandling av konventionen och har även senare blivit föremål för invändningar.[13] Vad angår de arvsrättsliga verkningarna av adoption utgår den nordiska arvskonventionen från att dessa skall bestämmas av den lag som enligt de allmänna bestämmelserna i konventionen är tillämplig beträffande arvet efter den döde.[14] Har i adoptionsbeslut som meddelats i nordisk stat träffats förbehåll om rätt för adoptanten att förfoga över sin kvarlåtenskap, skall det förbehållet dock gälla i övriga stater (art. 14). Förbehållet syftar på en äldre dansk bestämmelse, som saknar motsvarighet i den nya danska adoptionslagstiftningen.

Danmark

Det av den danska familjerättskommissionen i nordiskt samarbete utarbetade förslaget till dansk adoptionslag[1] upptog internationellrättsliga bestämmelser av samma innehåll som de vilka senare intogs i 1917 års svenska och norska adoptionslagar. De byggde sålunda på nationalitetsprincipen. Den danska regeringen fann emellertid, att de föreslagna bestämmelserna uppställde alltför stränga krav för ingående och upphävande av adoptivförhållanden när utländsk medborgare var part och att det var lämpligare att överlämna till de administrativa myndigheternas bedömning vilken hänsyn som skulle tagas till främmande lag.[2] För att dock ge möjligheter att senare uppnå den ordning som kommissionen föreslagit upptogs i 1923 års adoptionslov bestämmelser som gav regeringen fullmakt att åstadkomma en sådan ordning. Bestämmelserna har överförts till 1956 års adoptionslov. Enligt denna kan genom avtal med främmande stat bestämmas, att dess medborgare får adoptera eller adopteras i Danmark endast under bestämda, traktatmässigt fastställda förutsättningar. Motsvarande kan avtalas om hävande av adoptivförhållande, när adoptanten är medborgare i främmande stat. (§ 24 i 1956 års lov.) Med hänsyn till bestämt angivna främmande stater kan vi-

[10] NJA II 1917 s. 517.
[11] NJA II 1917 s. 519.
[12] NJA II 1932 s. 443, 447.
[13] NJA II 1932 s. 448, Michaeli, Internationales Privatrecht, 1948 s. 235 f och Walin, Föräldrabalken, 1952 s. 534.
[14] NJA II 1935 s. 365 f, s. 387 f.
[1] Udkast til lov om adoption med tilhørende bemærkninger, 1913.
[2] Se Borum s. 515 f.

dare genom kunglig anordning föreskrivas, att danska medborgare endast under bestämda förutsättningar kan adoptera eller adopteras i vederbörande stat. På samma sätt kan föreskrivas, att ett adoptivförhållande inte kan i främmande stat hävas med verkan i Danmark när adoptanten är dansk medborgare (§ 25). Veterligen har inte med stöd av lagreglerna ingåtts någon överenskommelse med främmande stat utanför den nordiska konventionens område. Den danska internationella adoptionsrätten bygger därför alltjämt på administrativ praxis.

Dansk administrativ myndighet är behörig medge adoption, om adoptanten har hemvist i Danmark. Huvudregeln är, att adoptant med hemvist i främmande stat skall adoptera enligt den statens lag oavsett medborgarskap. Danska medborgare med hemvist utomlands får emellertid utan större svårigheter ansökan om adoption prövad i Danmark, om de vill adoptera styvbarn. Avser adoptionen ett främmande barn, kan t. ex. dansk adoption komma ifråga, när adoptanten är anställd i danskt företag utomlands och avser att förr eller senare återvända till Danmark. Detsamma gäller, om dansk medborgare på grund av sin nationalitet eller därför att adoptionsinstitutet saknas inte kan adoptera i främmande stat där han har hemvist. Adoption har i några fall beviljats trots att endast den ena av två utomlands bosatta makar som ansökt om dansk adoption var dansk medborgare. I undantagssituationer har justitsministeriet tillämpat en ännu längre gående kompetens även i fråga om andra än danska medborgare.[3]

Ansökan om adoption prövas enligt dansk lag. Ursprungligen tillfrågades främmande stat där vederbörande var medborgare, huruvida dansk adoption skulle bli giltig där.[4] Då myndigheterna i vissa stater, bl. a. Frankrike, inte ville uttala sig i frågan, därför att den föll under de allmänna domstolarnas kompetens, upphörde emellertid denna praxis beträffande de flesta länder. Undantag görs i förhållande till Tyskland. Vid adoption av barn som är tyska medborgare inhämtar man utlåtande från tysk myndighet huruvida adoptionen kommer att anses giltig i Tyskland. Det förekommer ganska ofta adoptionsärenden, där adoptivbarnet är tysk medborgare. Även med ett par andra stater finns eller övervägs kontakter. I övrigt handläggs internationella adoptionsärenden i regel utan att man inhämtar yttrande från vederbörande främmande stat.

Ett i utlandet meddelat adoptionsbeslut som rör dansk medborgare godtages i Danmark, om såväl adoptanten som adoptivbarnet vid tiden för adoptionsbeslutet hade hemvist i den främmande staten och adoptionen är giltig enligt den statens lag.[5]

Beträffande rättsverkningarna av utländsk adoption finns ett refererat rättsfall från en skifteret.[6] Målet rörde rätten till arv efter en amerikansk medborgare som vid sin död hade hemvist i Danmark. Den avlidne hade i ett tidigare äktenskap år 1938 adopterat ett barn i staten Hawaii. I adoptionsbeslutet hade bestämts, att adoptant och adoptivbarn skulle stå i samma förhållande till varandra som föräldrar och barn och ha arvsrätt inbördes i samma utsträckning som om adoptivbarnet varit adoptantens naturliga barn. Enligt Hawaii's lag hade emellertid adoptivbarn inte rätt till laglott efter adoptanten (liksom inte heller andra barn efter sina naturliga föräldrar). Den avlidne hade testamenterat huvuddelen av sin egendom till efterlevande hustru i nytt äktenskap. Skifteretten fann, att dansk lag skulle tillämpas på rätten till arv och att bestämmelserna i Hawaii's lag inte kunde jämställas med ett förbehåll om testationsfrihet i adoptionsbevilling enligt äldre dansk lag. Adoptivbarnet ansågs därför ha rätt till laglott efter den avlidne.

Finland

Bestämmelser om adoption i internationellrättsliga förhållanden — utanför den nor-

[3] Upplysningarna om justitsministeriets praxis har lämnats av den danske representanten vid de nordiska överläggningarna, kontorchef Gersing.

[4] Jfr Borum s. 517 f, Borum-Philip s. 121.

[5] Borum-Philip s. 121.

[6] Ugeskrift for Retsvæsen 1963 s. 619.

diska familjerättskonventionens område — finns i 1929 års lag angående vissa familjerättsliga förhållanden av internationell natur.

De finska domstolarnas kompetens i internationella adoptionsärenden torde vara så vidsträckt att de i stort sett kan pröva alla tänkbara adoptionsansökningar. Enligt den interna adoptionslagen prövas ansökan om adoption vid adoptants personliga forum. I 1929 års lag finns en bestämmelse, att om det inte enligt vad annorstädes är föreskrivet finns laga domstol för adoption eller för hävande av adoptivförhållande, ankommer saken på rätten i den ort där adoptivbarnet stadigvarande vistas eller, om det ej har stadig vistelse i Finland, på rådhusrätten i Helsingfors (27 §). Bestämmelsen har tolkats så att finska domstolar i allt fall har internationell kompetens, om barnet stadigvarande vistas i Finland.

Utländsk medborgare får adoptera i Finland endast om adoptionen vinner erkännande i hans hemland. Under samma förutsättning får utländsk medborgare som stadigt vistas i Finland adopteras där (24 § andra st.).

Adoptivförhållande får, om adoptanten är utlänning, hävas i Finland endast om adoptanten har sitt hemvist där och hävandet kan vinna erkännande i hans hemland (24 § tredje st.).

Vad angår formen för adoption som sker i Finland skall finsk lag iakttagas men, om vederbörandes hemlands lag föreskriver viss form för adoption även när denna sker i annat land, skall också det lända till efterrättelse (25 §).

Adoption som skett utomlands anses giltig i Finland, om den erkänns som giltig i adoptantens och adoptivbarnets hemland. Om finsk medborgare vill adoptera eller skall adopteras i främmande stat, förutsätts tillstånd av justitieministern i Finland (24 § första st.).

Den finska lagen upptager till skillnad från 1904 års lag och den nordiska familjerättskonventionen en bestämmelse om rättsverkningarna av adoption. Dessa skall bedömas enligt lagen i adoptantens hemland. Detsamma gäller förutsättningarna för hävande av adoptivförhållande (26 §). Vad som i lagen sägs om rättsförhållandet mellan bl. a. adoptivföräldrar och adoptivbarn gäller emellertid inte i fråga om arv eller testamente (55 §).

Island

Den isländska adoptionslagen av år 1953 upptager i likhet med den danska vissa fullmaktsbestämmelser i fråga om den internationellrättsliga regleringen. Genom avtal med främmande stat kan bestämmas, att medborgare i den staten får adoptera eller adopteras i Island endast enligt reglerna i avtalet. Motsvarande bestämmelser kan avtalas i fråga om hävande av adoptivförhållande, när adoptivbarnet är utländsk medborgare. (21 §.)[1] Vidare kan avtalas, att vederbörande främmande stat på motsvarande sätt skall tillse, att isländska medborgare kan adoptera eller adopteras i den främmande staten endast enligt reglerna i avtalet. På samma sätt kan avtalas, att adoptivförhållandet inte får hävas utomlands enligt isländsk rätt, om adoptivbarnet är isländsk medborgare. (22 §.)[1]

Norge

Den norska adoptionslagens bestämmelser om internationella rättsförhållanden bygger på nationalitetsprincipen, ett resultat av att de tillkommit i skandinaviskt samarbete. På samma sätt som i 6 kap. i 1904 års lag föreskrivs i den norska adoptionslagen, att utländsk medborgare inte får adoptera eller adopteras i Norge, om inte adoptionen blir giltig också i vederbörande främmande stat (§ 29 första st. adoptionsloven av år 1917). Norsk medborgare får inte adoptera eller adopteras i främmande stat, om inte den norska regeringen bestämt att så kan ske (§ 29 andra st.). Om adoptivföräldrar är utländska medborgare, kan adoptivförhållandet inte hävas i Norge, om inte hävandet blir giltigt i vederbörande främmande stat

[1] Enligt tysk översättning av lagtexten i Bergmann.

(§ 30 första st.). Om adoptivföräldrar är norska medborgare, kan adoptivförhållandet inte med verkan i Norge hävas i främmande stat, om inte den norska regeringen har bestämt att så kan ske (§ 30 andra st.).

I norsk lag finns ej — utanför den nordiska familjerättskonventionen — några bestämmelser om norska myndigheters internationella behörighet i adoptionsärenden. I princip torde behörigheten att upptaga ansökan om adoption vara beroende av att den som vill adoptera har hemvist i Norge. I praxis har dock visat sig behov av viss nödkompetens. Adoption har beviljats norska medborgare med hemvist utomlands och utländska medborgare som endast tillfälligt vistats i Norge och som velat adoptera norskt barn. Bl. a. har utländska diplomater fått adoptera.[1] Troligen är det tillräckligt, att de omständigheter som betingar behörigheten föreligger vid tiden för ansökningens ingivande.[2] I fråga om hävande av adoptionsbeslut har antagits, att norsk domstol är behörig, så snart någondera parten har hemvist i Norge och troligen också när adoptanten är norsk medborgare som är bosatt utomlands och adoptionen har beviljats i Norge.[3]

I vilken utsträckning utländska beslut om adoption som ej rör norsk medborgare (jfr § 29 andra st. adoptionsloven) anses giltiga i Norge är oklart.[4]

England

Adoptionsinstitutet, som infördes i engelsk rätt först år 1926, är reglerat i lag, nämligen numera Adoption Act, 1958. Denna innehåller också vissa bestämmelser om de engelska domstolarnas internationella kompetens i adoptionsärenden. Sökanden måste ha domicil i England eller Skottland och både sökanden och barnet skall vistas (ha »residence») i England. Sistnämnda krav kan emellertid efterges.[1]

Vid prövning av ansökan om adoption torde engelsk domstol tillämpa engelsk rätt som lex fori. Om barnet har domicil i främmande stat, råder dock delade meningar huruvida domstolen också skall beakta lagen i den staten. Vissa författare hävdar att så bör ske, antingen av principiella skäl, därför att adoptionsfrågan rör barnets status, eller på grund av att det skulle strida mot barnets bästa att genomföra en adoption som inte erkänns i dess domicilland.[2] Häremot har emellertid bl. a. invänts, att detta skulle vara opraktiskt och att det följer av den engelska adoptionslagen att domstolen måste vara övertygad om att adoptionen länder till barnets bästa.[3] Det synes inte föreligga några domstolsavgöranden i frågan.

Förutsättningarna för att ett utländskt adoptionsbeslut kan vinna erkännande i England och rättsverkningarna har behandlats endast i ett fåtal engelska rättsfall. Med hänsyn till allmänna grundsatser i engelsk rätt torde det kunna antagas, att ett adoptionsbeslut — som inte strider mot engelsk public policy — erkänns i England åtminstone med tanke på vissa rättsverkningar, om det meddelats i stat där såväl adoptanten (adoptanterna) som adoptivbarnet då hade domicil. Huruvida därutöver krävs, att parterna hade »residence» i domstolslandet synes tveksamt. Om parterna har domicil i skilda stater, borde det enligt vissa författare krävas att adoptionen är giltig enligt båda domicilstaternas lagar för att kunna erkännas i England.[4] Troligen är det tillräckligt, att adoptanten (adoptanterna) hade domicil i den stat där adoptionsbeslutet meddelades; för denna mening finns visst stöd i ett avgörande av the Court of Appeal.[5]

Även om ett utländskt adoptionsbeslut erkänns i princip behöver detta inte inne-

[1] Enligt upplysningar av den norske representanten vid de nordiska överläggningarna, höyesterettsdommer Bahr.
[2] Bahr i rapport den 6 september 1965 till justisdepartementet rörande Haagkonventionen om adoption (stenc.) s. 27.
[3] Bahr a.a. s. 35 f.
[4] Bahr a.a. s. 40 A.
[1] Se Dicey and Morris s. 457 ff, Cheshire s. 380 f, Graveson s. 326.
[2] Cheshire s. 381 f, Graveson s. 327 f.
[3] Dicey and Morris s. 458 f.
[4] Cheshire s. 385 f, Graveson s. 329.
[5] Jfr Dicey and Morris s. 462 ff. Enligt detta arbete krävs troligen också att parterna hade residence i den stat där adoptionsbeslutet meddelades.

bära, att beslutet får samma rättsverkningar som ett engelskt adoptionsbeslut. Den sparsamma rättspraxis som förekommer rörande utländska adoptioner avser främst deras rättsverkningar i fråga om arv eller testamente. Om arvlåtaren (testator) avlidit efter adoptionen, medför ett engelskt adoptionsbeslut, att adoptivbarnet vid tillämpning av engelsk arvslag behandlas som adoptivföräldrarnas barn i äktenskap.[6] Ett uppmärksammat rättsfall, Re Wilby (1956), gällde verkan av en adoption enligt Burmas lag som skett vid en tidpunkt när alla parterna hade domicil där. Domstolen fann, att en utländsk adoption inte i arvsrättsligt hänseende kunde tilläggas den verkan som tillkommer ett adoptionsbeslut enligt den engelska adoptionslagen, och ogillade de arvsrättsliga anspråk som grundats på adoptionen. Ett senare avgörande som meddelades av the Court of Appeal, Re Marshall (1957), kan möjligen innebära, att domstolarna ansett att ett barn som adopterats enligt utländsk lag inte kan vid tillämpning av engelsk arvsrätt få starkare ställning än som tillkommer adoptivbarn enligt adoptionslandets (parternas domicillands) lag.

Avgörandet i Re Wilby har väckt kritik. Därvid har gjorts gällande, att ett utländskt adoptionsbeslut som överhuvud erkänns i England bör vid tillämpning av engelsk arvsrätt tilläggas samma rättsverkan som ett engelskt adoptionsbeslut. Denna mening vinner stöd av ett votum i rättsfallet Re Valentine's Settlement (1965). Genom sistnämnda rättsfall anses Re Wilby vara »overruled».[7]

De engelska domstolarna torde i allt fall i enlighet med en allmän regel i den engelska föräldrarätten ha att ta hänsyn till barnets bästa och därför vara oförhindrade att underkänna sådana rättsverkningar av adoption som skulle strida däremot.[8]

1958 års Adoption Act införde som en nyhet möjlighet för domstol att meddela ett provisoriskt beslut som ger en person vårdnaden om ett barn och tillåter att barnet förs ut ur Storbritannien för att adopteras utomlands. Ett sådant beslut får meddelas endast under samma förutsättningar som ett beslut om adoption, frånsett att sökanden inte behöver ha domicil i England eller Skottland. Det har också samma verkningar som ett adoptionsbeslut, frånsett att det inte medför arvsrätt och inte inverkar på barnets medborgarskap.[9]

Frankrike

Internationellrättsliga frågor rörande adoption synes endast i sparsam utsträckning ha blivit behandlade av franska domstolar, och de antaganden som kan göras om innehållet av gällande fransk rätt måste därför bli tämligen osäkra.

Art. 353 i Code Civil innehöll tidigare vissa bestämmelser om den interna behörigheten i adoptionsärenden. Ansökan om adoption skulle göras där sökanden hade sitt hemvist eller, om han hade sitt hemvist utomlands, där den som skulle adopteras hade sitt hemvist. Saknades annat forum, var le tribunal de grande instance de la Seine behörig. Med hänsyn till den franska rättens allmänna benägenhet att analogiskt tillämpa föreskrifterna om intern territoriell behörighet också i fråga om den internationella kompetensen[1] kan det antagas, att fransk domstol på grund av den angivna bestämmelsen ansågs behörig att upptaga ansökan om adoption så snart adoptanten eller den som skulle adopteras hade hemvist i Frankrike. Den nya franska adoptionslagstiftningen av den 11 juli 1966 saknar emellertid motsvarande bestämmelse. Med hänsyn till den vidsträckta kompetens som enligt art. 14 och 15 i Code Civil tillkommer fransk domstol i tvist, där endera parten är fransk medborgare, förefaller det troligt, att fransk domstol kan upptaga an-

[6] Här bortses från vissa övergångsförhållanden.

[7] Dicey and Morris s. 469 ff.

[8] Jfr Dicey and Morris s. 465, Graveson s. 329.

[9] Dicey and Morris s. 459, Graveson s. 326 f. Den 26 juli 1968 har utfärdats en ny lag, Adoption Act 1968 som skall möjliggöra Storbritanniens ratifikation av Haagkonventionen om adoption. Den synes också göra det möjligt för vederbörande minister att utfärda föreskrifter om erkännande av adoptioner från andra än konventionsstater.

[1] Jfr Batiffol s. 773 f, Bauer i RabelsZ 1966 s. 485 f, 490.

sökan om adoption, när antingen sökanden eller den som skall adopteras är fransk medborgare.

Vilken lag eller vilka lagar som fransk domstol skall tillämpa i ett adoptionsärende med internationell anknytning är omdiskuterat. Om båda parterna är medborgare i samma främmande stat, föreligger det ej något tvivel om att den statens lag skall tillämpas med de undantag som föranleds av hänsyn till fransk ordre public. Svårigheter uppkommer emellertid, om parterna är medborgare i olika stater. Franska underrätter synes ha tillämpat fransk lag, när den som skulle adopteras var fransk medborgare.[2] Också för det fallet att sökanden är fransk medborgare torde det föreligga en tendens hos franska domstolar att tillämpa fransk rätt, även om den som skall adopteras är medborgare i främmande stat.[3]

I fråga om franskt erkännande av ett utländskt adoptionsbeslut synes samma principer tillämpliga som i allmänhet gäller i fråga om giltigheten av utländska statusavgöranden på familjerättens område.[4] Dessa principer innebär, att något exekvaturförfarande inte fordras men att, om beslutets giltighet bestrids, vissa förutsättningar uppställs för att det skall kunna erkännas. Därvid krävs i stora drag, att den utländska domstolen var kompetent enligt fransk uppfattning, att beslutet grundar sig på ett förfarande som ej strider mot fransk ordre public, att beslutet ej i sak leder till annat resultat än de franska internationellprivaträttsliga reglerna samt att det sakliga avgörandet ej strider mot fransk ordre public.

Frågan vilken lag som är bestämmande för rättsverkningarna av adoption synes endast sällan ha prövats i rättstillämpningen. Doktrinen torde hysa övervägande sympati för lagen i den stat där adoptanten (adoptanterna) är medborgare. Dock har även den meningen kommit till uttryck, att adoptivbarnets nationella lag borde vara bestämmande för förhållandet mellan barnet och dess ursprungliga släkt.[5] Beträffande frågan om arvsrätt vid adoption torde i princip arvsstatutet vara tillämpligt.[6] La Cour de cassation har dock i ett känt och kritiserat avgörande från år 1931 rörande tillämpning av fransk rätt som arvsstatut vägrat att ge effekt åt en utländsk adoption som skett vid en tidpunkt när adoptanten hade egna barn (adoption var i sådant fall ej tillåten enligt fransk rätt).[7]

Schweiz[1]

Bundesgesetz betreffend die zivilrechtlichen Verhältnisse der Niedergelassenen und Aufenthalter föreskriver med avseende på interkantonala förhållanden, att en persons familjerättsliga ställning, bl. a. i fråga om adoption, bestäms av lagen i den kanton han tillhör och att hemkantonens myndigheter är behöriga att pröva hithörande frågor. Med hemkanton avses i fråga om adoption adoptantens kanton. (Art. 8.) Motsvarande gäller utländska medborgare som har hemvist i Schweiz (art. 32). Tillhör adoptant och adoptivbarn skilda stater, blir sålunda adoptantens nationalitet bestämmande. Eftersom adoption i princip avser att tillvarataga barnets bästa och en adoption som inte erkänns i barnets hemland antages i allmänhet strida däremot har i praxis adoption vanligen beviljats endast om förutsättningarna härför förelåg även enligt barnets hemlands lag. Schweiziska myndigheter anses ej behöriga att upptaga ansökan om adoption av utländsk sökande med hemvist i Schweiz, om dennes hemlands lag förbehåller hemlandets myndigheter exklusiv kompetens. I annat fall kan ansökan upptagas av schweizisk myndighet, men adoptantens hemlands lag måste som nämnts tillämpas i fråga om de materiella förutsättningarna.

[2] Se Merle i Das internationale Familienrecht s. 383, Batiffol s. 509.
[3] Jfr Merle i Das internationale Familienrecht s. 383, 387, 424.
[4] Jfr Francescakis i Das internationale Familienrecht s. 554, Batiffol s. 844.
[5] Jfr Merle i Das internationale Familienrecht s. 393 f, 425.
[6] Merle i Das internationale Familienrecht s. 398 f, jfr Batiffol s. 718.
[7] Merle i Das internationale Familienrecht s. 399 f, Batiffol s. 718, Pålsson i TfR 1968 s. 172.
[1] Redogörelsen bygger på framställningen hos Schnitzer, Handbuch des internationalen Privatrechts, 4 uppl. Band I 1957 s. 457 ff.

I fråga om schweiziska medborgare utomlands gäller enligt huvudregeln, att domicilstatens lag blir tillämplig, om det följer av den statens internationellrättsliga regler, men att i annat fall hemkantonens (schweizisk) lag blir tillämplig och dess myndigheter behöriga (art. 28). Myndigheterna i den kanton, där adoptivbarnet har hemortsrätt, kan dock vägra att erkänna en enligt domicillandets lag genomförd adoption, om den anses strida mot schweizisk ordre public, och dit har bl. a. hänförts regeln att adoptanten skall vara minst 40 år — undantag är dock kända — och regeln att adoptanten inte får ha egna barn.[2]

Förbundsrepubliken Tyskland

Adoption sker enligt tysk rätt genom ett avtal som skall stadfästas av das Amtsgericht på den ort där sökanden har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist i Tyskland, där han uppehåller sig. Om sökanden är tysk medborgare som saknar hemvist i Tyskland och uppehåller sig utomlands, är das Amtsgericht Schöneberg i Berlin-Schöneberg behörig. Dessa bestämmelser tolkas så att de blir bestämmande också för den internationella kompetensen, varför tysk domstol är behörig så snart sökanden antingen är tysk medborgare eller uppehåller sig i Tyskland. Även härutöver synes emellertid tysk domstols behörighet sträcka sig. Sålunda synes ansökan om adoption av tyskt barn, som gjorts av utomlands bosatt utländsk sökande genom tysk ställföreträdare, ha upptagits.[1]

Omstritt är, huruvida tysk domstols behörighet bortfaller om främmande stat vars lag är adoptionsstatut förbehåller sig exklusiv domsrätt eller i allt fall inte skulle erkänna tysk domstols behörighet. Att den tyska kompetensen är på det ena eller andra sättet inskränkt hävdas av flera författare[2] men mot denna mening har invänts att den medför risk för déni de justice.[3]

Frågan om lagval i adoptionsärenden behandlas i Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (EGBGB) art. 22. Enligt denna skall adoption bestämmas av tysk lag, om adoptanten vid tidpunkten för adoptionen är tysk medborgare. Denna ensidiga kollisionsnorm skall enligt allmän uppfattning vidgas till en allsidig norm. Bestämmande för adoption är sålunda enligt tysk rätt — bortsett från renvoi — lagen i den stat adoptanten tillhör vid tiden för adoptionen. Dessutom gäller enligt art. 22 andra stycket en särregel för det fallet att adoptanten är utländsk medborgare och barnet tysk medborgare. I så fall erfordras samtycken till adoptionen också enligt tysk lag från barnet och tredje man som står i familjerättsligt förhållande till barnet. Praxis synes ej ha utbyggt bestämmelsen till en allsidig kollisionsnorm utan uppfattar den som en skyddsföreskrift som gäller endast för tyska barn.[4]

Om två makar som är medborgare i olika stater önskar adoptera, tillämpas troligen på varderas adoption hans hemlands lag.[5]

Frågan huruvida adoption skall ske genom avtal mellan parterna jämte stadfästelse av domstol eller direkt genom en myndighetsakt anses enligt tysk rätt vara att bedöma enligt adoptionsstatutet, dvs. adoptantens hemlands lag.[6]

I fråga om erkännande av utländska adoptionsbeslut är bestämmelserna i § 328 i Zivilprozessordnung (om erkännande av utländsk dom) inte direkt tillämpliga på av-

[2] Internationella adoptionsärenden s. 48.

[1] De interna kompetensnormerna återfinns i § 66 i Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit av år 1898. Se om den internationella kompetensen Krusch i Das internationale Familienrecht s. 417 f, Raape s. 397 ff, Kegel i Soergel/Siebert s. 887 f och Internationales Privatrecht s. 341 f.

[2] Krusch i Das internationale Familienrecht s. 418 f, Raape s. 397 f, Wengler i NJW 1959 s. 127 ff.

[3] Kegel i Soergel/Siebert s. 888 och Internationales Privatrecht s. 343.

[4] För allsidighet uttalar sig Raape s. 396 f (när ej adoptanten är tysk medborgare), Kegel i Soergel/Siebert s. 880 och Internationales Privatrecht s. 336. Annan ståndpunkt Wolff s. 221 och Krusch i Das internationale Familienrecht s. 407.

[5] Se bl. a. Raape s. 393 f. Enligt Raape har emellertid i praxis förekommit, att enbart tysk lag tillämpats, när mannen var tysk medborgare.

[6] Jfr Wolff s. 221, Krusch i Das internationale Familienrecht s. 410 f, Kegel i Soergel/Siebert s. 886.

göranden inom den frivilliga rättsvården. De torde emellertid ge vägledning också på detta område. För erkännande krävs i allt fall dels att myndighet i den stat där beslutet meddelats varit internationellt behörig enligt tysk uppfattning, dels att beslutet ej strider mot tysk ordre public.[7] I rättspraxis har också antagits, att om adoptanten var tysk medborgare, tysk domstol åtminstone kunde vägra erkännande, om det förelåg en ogiltighetsgrund enligt tysk lag.[8] Ett adoptionsbeslut som meddelats i främmande stat där adoptanten var medborgare torde erkännas i Tyskland under förutsättning dels att från barnets sida samtycke till adoptionen lämnats enligt dess nationella lag — i allt fall om barnet var tysk medborgare — dels att beslutet inte strider mot tysk ordre public.[9]

Enligt vad som kan betecknas som härskande mening anses den internationella behörighet som tillkommer tysk domstol på grund av adoptantens tyska medborgarskap vara exklusiv. Ett utomlands — t. ex. av svensk domstol — meddelat adoptionsbeslut kan enligt denna mening inte erkännas i Tyskland, om adoptanten (ev. den ena av två adopterande makar) är tysk medborgare.[10] Enligt verbalnote i april 1959 från tyska utrikesdepartementet i Bonn kan man därför inte räkna med att en stadfästelse av adoptionsavtal genom utländsk domstol kommer att erkännas i Tyskland om adoptanten är tysk medborgare, därvid det är utan betydelse om han har stadigvarande hemvist i Tyskland eller i utlandet.[11] Vissa författare har dock bestritt eller åtminstone dragit i tvivelsmål, att tysk domstol skulle vara exklusivt behörig så snart adoptanten är tysk medborgare.[12]

Även valet av tillämplig lag i fråga om verkan av adoption anses reglerad av art. 22 första stycket EGBGB. Lagen i den stat där adoptanten var medborgare vid tiden för adoptionsbeslutet är sålunda i princip bestämmande för adoptionens rättsverkningar, oavsett om adoptanten senare blir medborgare i annan stat.[13] Vilka rättsverkningar som är underkastade adoptionsstatutet och vilka som följer särskilda regler är omtvistat, så t. ex. i fråga om adoptivbarnets förhållande till de naturliga föräldrarna. Adoptionsstatutets inflytande synes dock vara vidsträckt.[14] I Tyskland liksom annorstädes är frågan om arvsrätt i adoptivförhållanden förenad med särskilda svårigheter. En kombination av adoptionsstatut och arvsstatut förordas av vissa författare,[15] t. ex. på det sättet att adoptionsstatutet avgör, huruvida adoptivbarn i arvsrättsligt hänseende är att jämställa med adoptantens barn i äktenskap, medan arvsstatutet bestämmer, vilken arvsrätt som i det särskilda fallet tillkommer barn i äktenskap.[16]

Enligt adoptionsstatutet torde också frågan om upphävande av adoption vara att bedöma.[17] Det har dock ifrågasatts, om adoptionsstatutet verkligen bör vara bestämmande i detta hänseende.[18]

[7] Kegel i Soergel/Siebert s. 593 och Internationales Privatrecht s. 380.
[8] NJW 1965 s. 502 ff.
[9] Jfr Raape s. 144 f.
[10] Raape s. 397, jfr Krusch i Das internationale Familienrecht s. 418, NJW 1965 s. 503.
[11] Wisén i SvJT 1961 s. 744 f.
[12] Kegel i Soergel/Siebert s. 887, jfr Krusch i Das internationale Familienrecht s. 418 och rättsfall i NJW 1965 s. 502 ff. Den tvekan som råder på denna punkt belyser klart svårigheterna vid tillämpning av 6 kap. 1 § första st. i 1904 års lag. Svenska domstolar anser sig troligen förhindrade att när sökanden är tysk medborgare bevilja ansökan om adoption i strid mot tyska utrikesdepartementets i texten omnämnda uttalande, vilket dock måhända inte är alldeles säkert grundat.
[13] Se bl. a. Kegel, Internationales Privatrecht s. 337, 341.
[14] Se t. ex. Krusch i Das internationale Familienrecht s. 415 ff, Raape s. 400 f, som vill hänföra frågan om förhållandet till de naturliga föräldrarna under adoptionsstatutet.
[15] Se Krusch i Das internationale Familienrecht s. 415 f, Kegel i Soergel/Siebert s. 889, jfr Raape s. 105 f. Wolff s. 221 vill däremot tillämpa enbart arvsstatutet.
[16] Kegel i Soergel/Siebert s. 889.
[17] Kegel i Soergel/Siebert s. 890.
[18] Krusch i Das internationale Familienrecht s. 408.

2 Förslaget till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption

Internationellrättsliga frågor om adoption har på senare tid fått allt större betydelse. Det föreligger därför ett ökat praktiskt behov av en tidsenlig lagstiftning. Bestämmelserna om adoption i 1904 års lag är föråldrade och har genom de krav som gäller i fråga om de materiellrättsliga villkoren visat sig försvåra önskvärda adoptioner. Lagen saknar vidare reglering av svensk myndighets behörighet i internationella adoptionsärenden. Inte heller har den några bestämmelser om rättsverkningarna av internationella adoptioner. Det torde vara praktiskt nödvändigt att försöka ge bättre vägledning därom än som nu står till buds.

Haagkonferensen har år 1964 antagit en konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption. Utredningen skall enligt direktiven beakta möjligheterna för Sverige att ansluta sig till konventionen. Frågan behandlas närmare i det följande.[1] Om Sverige — som utredningen förutsätter kommer att ske — ansluter sig till konventionen, är däri intagna bestämmelser likväl inte ägnade att ensamma läggas till grund för en ny svensk lag rörande internationell adoptionsrätt, som skall ersätta bestämmelserna i 1904 års lag och ej kan begränsas till konventionsfall. Det är ovisst, hur många stater som kommer att ansluta sig till konventionen, och under alla omständigheter behövs regler i förhållande till stater som står utanför. Utredningen har därför funnit nödvändigt att föreslå dels en generell lagstiftning, dels särskilda bestämmelser rörande tillämpningen av Haagkonventionen. Utredningen har emellertid strävat efter så stor överensstämmelse mellan de olika regelkomplexen som möjligt. Förslaget till generell lagstiftning bygger därför i görlig mån på bestämmelserna i Haagkonventionen. Utredningen har i överensstämmelse med direktiven samrått med familjerättskommittén och utgår från att den svenska internationella familjerätten för framtiden kommer att i ökad omfattning bygga på en kombination av nationalitet och domicil som anknytningsmoment. En sådan kompromiss kännetecknar också Haagkonventionen om adoption. Utredningens förslag till generell lagstiftning behandlar i motsats till Haagkonventionen även i viss utsträckning internationella rättsverkningar av adoptionsbeslut.

Utredningens förslag till generell lagstiftning i form av lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption inleds med en bestämmelse om svensk domstols behörighet i internationella adoptionsförhållanden (1 §). Denna utgör i huvudsak en kodifiering av de viktigaste kompetensgrunderna i svensk rättspraxis, vilka också har motsvarighet i Haagkonventionen.

Enligt 1904 års lag får utländsk medborgare inte adoptera eller adopteras här i riket utan att adoptionen blir gällande i den

[1] Se 3 kap.

stat han tillhör. Bestämmelsen medför, som förut nämnts, betydande praktiska svårigheter och kan enligt utredningens mening inte behållas i sin nuvarande ovillkorliga form. Avgörande bör vara, om eventuell ogiltighet i främmande stat kan antagas framdeles medföra olägenheter för barnet. Utredningen förordar därför, att det får ske en lämplighetsprövning huruvida det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet om adoptionen inte blir gällande i främmande stat till vilken anknytning finns (2 §).

Frånsett den internordiska regleringen saknar vi bestämmelser om erkännande av utländska adoptionsbeslut. I Haagkonventionen regleras frågan beträffande beslut som faller under konventionen. Utredningen föreslår en regel som sträcker sig ganska långt i fråga om möjligheterna att i Sverige erkänna utländska adoptioner (3 §). Förslaget bygger i likhet med Haagkonventionen på sådana anknytningsmoment som rimligen bör erkännas som grund för den beslutande myndighetens kompetens. Med hänsyn till att den föreslagna generella lagstiftningen skall tillämpas på adoptioner från hela världen föreslås dock vissa modifikationer. Bl. a. krävs enligt förslaget särskild prövning, när adoptivbarnet redan vid tiden för adoptionsbeslutet hade anknytning till Sverige.

Som förut anförts saknar gällande rätt — frånsett den nordiska arvskonventionen — bestämmelser om rättsverkningarna av adoption i internationellrättsliga förhållanden. Utredningen har i förevarande förslag reglerat frågor om vårdnad, förmynderskap och underhåll. Förslaget innebär, att adoptivbarn skall likställas med barn i äktenskap. I avbidan på att familjerättskommittén lägger fram förslag till ändringar i 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo har utredningen — efter samråd med kommittén — också ansett sig böra föreslå en bestämmelse om verkan av adoption med avseende på arvsrätt. Enligt denna skall den lag som i övrigt är bestämmande för rätten till arv tillämpas också på arvsrätt i adoptivförhållanden. Adoptivbarnet och dess skyldemän skall dock ej därigenom få berövas rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen. Dessutom föreslås en regel om underhållsbidrag för det fallet att adoptivbarn inte får ärva adoptanten. (5 §.)

Ärenden om hävande av internationella adoptivförhållanden kan antagas förekomma så sällan att några mera utförliga bestämmelser i ämnet inte gärna kan anses motiverade. Frågan regleras dock såväl i 1904 års lag som i Haagkonventionen. Utredningen har därför ansett, att bestämmelser bör ges om svensk domstols behörighet och tillämplig lag (6 §). Förslaget bygger i första hand på regleringen i Haagkonventionen.

I övrigt bemyndigar förslaget Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om utredning i ärenden enligt lagen (7 §) och att efter avtal med främmande stat föreskriva avvikelser från lagens bestämmelser (9 §). Det innehåller även en ordre public-regel (8 §).

1 §.

Frånsett internordiska förhållanden saknar svensk lag bestämmelser om svensk domstols behörighet att upptaga internationellrättsliga adoptionsärenden till prövning. Utredningen har redogjort för en undersökning av praxis under 1953—62 som justitierådet Dennemark utförde. Av undersökningen framgår bl. a., att om den eller de som vill adoptera har hemvist i Sverige, anses svensk domstol behörig att pröva ansökningen. Om makar som vill adoptera är svenska medborgare, har vidare Stockholms rådhusrätt (frånsett nordiska förhållanden) enligt stadig praxis ansett svensk domstol behörig att upptaga deras ansökan till prövning utan hinder av att de hade hemvist i främmande stat. Därjämte har svensk domstol ansetts behörig i en del andra fall.[1]

Enligt Haagkonventionen är myndighet i fördragsslutande stat behörig att pröva ansökan om adoption, när adoptanten eller, om makar vill adoptera, båda makarna har

[1] Se ovan s. 27.

hemvist (résidence habituelle) eller är medborgare i den staten. Enligt den nordiska konventionen skall ansökan om adoption göras i den stat där adoptanten har hemvist. På motsvarande sätt gäller enligt föräldrabalken, att rätten i den ort där adoptanten har sitt hemvist är behörig i ärende om antagande av adoptivbarn. Finns ej annan behörig domstol i riket, upptages ärendet av Stockholms rådhusrätt.

Det synes naturligt, att adoption prövas i stat till vilken adoptanten har anknytning, bl. a. därför att det främst är adoptantens förhållanden som bör utredas, när det gäller att bedöma om en adoption är till barnets bästa. Från utredningssynpunkt skulle det vara mest konsekvent, att adoption alltid äger rum i stat där adoptanten har sitt hemvist. Det bör dock knappast komma i fråga att ändra den praxis enligt vilken adoptant eller adoptanter som är svenska medborgare äger vända sig till svensk domstol, särskilt som adoptantens resp. adoptanternas medborgarskap utgör kompetensgrund enligt Haagkonventionen. Utredningen föreslår därför, att ansökan om adoption får upptagas av svensk domstol, om den eller de sökande är svenska medborgare eller om den eller de sökande har hemvist här i riket. När makar ansöker om adoption, krävs sålunda, att båda är svenska medborgare eller har hemvist här i riket.

Som förut nämnts har svensk domstol upptagit ansökan om adoption även i en del andra situationer. I ett fall har t. ex. en norsk medborgare och hans svenska hustru, båda med hemvist i Sydafrika, fått adoptera ett svenskt barn som också var bosatt i Sydafrika. I ett annat fall har en amerikansk man som tidigare varit svensk medborgare och hans svenska hustru, båda med hemvist i Nevada, USA, fått adoptera ett svenskt barn med hemvist i Sverige.[2] Det kan också tänkas förekomma, att makar som vill adoptera har hemvist i olika länder, eventuellt även skilda medborgarskap.[3] Slutligen kan det ibland vara ändamålsenligt, att adoption får ske i Sverige när barnet är svensk medborgare eller har hemvist här, även om sökanden eller sökandena är utländska medborgare med hemvist utomlands.

Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t får pröva om ansökan bör upptagas av svensk domstol. Kungl. Maj:t har en liknande prövningsrätt enligt 1964 års provisoriska lag om svensk domstols prövning av äktenskapsmål i vissa fall. Eftersom Kungl. Maj:t (i justitiedepartementet) enligt gällande lag prövar frågan om godkännande av utländska adoptioner har där samlats erfarenhet av utländska adoptionsförfaranden. Om Kungl. Maj:t tillåter att ansökningen upptages, skall ärendet i fortsättningen prövas av domstol.

Om Sverige ansluter sig till Haagkonventionen, kan den föreslagna bestämmelsen tillämpas även i fall som har anknytning till annan fördragsslutande stat, eftersom Haagkonventionen inte är exklusiv. Adoptionsbeslutet kommer emellertid i sådant fall inte att utan vidare erkännas i fördragsslutande stat.

2 §.

Enligt gällande rätt anses, att fråga om tillstånd till adoption i första hand skall prövas enligt svensk lag. Därjämte föreskrivs emellertid i 6 kap. 1 § första stycke i 1904 års lag, att utländsk medborgare ej får adoptera eller adopteras här i riket utan att adoptionen blir gällande i den stat han tillhör. Som förut anförts leder denna bestämmelse till betydande svårigheter. Kravet går för långt och tar ej hänsyn till att många stater tillämpar domicilprincipen. Dessutom är det ofta förenat med betydande omgång och ibland omöjligt att utreda, huruvida kravet är uppfyllt.

Även enligt Haagkonventionen är tillämpning av lex fori huvudregeln. Frågor om samtycke till adoption som rör barnet skall emellertid enligt konventionen prövas med tillämpning av barnets nationella lag (art. 5 i konventionen), och i vissa fall skall adoptionshinder i adoptantens resp. adoptanternas nationella lag beaktas (art. 4 andra st. och art. 13 i konventionen).

[2] Se Dennemark i SvJT 1965 s. 19 f.
[3] Jfr Dennemark i SvJT 1965 s. 16.

Utredningen föreslår, att ansökan om adoption som upptages till prövning av svensk domstol skall prövas enligt svensk lag oberoende av parternas medborgarskap eller hemvist (första st. i 2 §). Om Sverige ansluter sig till Haagkonventionen, bör dock i konventionsfall barnets nationella lag och endast denna lag tillämpas på frågor om samtycken till adoption som rör barnet, även om den lagen ställer mindre stränga krav än den svenska.

Enligt förslaget skall som nämnts ej gälla något absolut krav att adoptionen blir gällande i främmande stat där sökanden eller barnet är medborgare. Adoption av barn från utvecklingsländer har på senare tid blivit allt vanligare. Om adoptionen blir giltig i barnets hemland eller ej, torde då som regel vara betydelselöst, såvida barnet finns här eller i annat land där adoptionen erkänns. Man behöver inte räkna med att barnet annat än i enstaka undantagsfall kommer att återvända till sitt hemland. I andra fall kan saken ligga till på annat sätt. Om t. ex. italienska makar med hemvist här i riket adopterar ett barn här och sedan återvänder till Italien, skulle otvivelaktigt svårigheter uppstå, om adoptionen inte blir gällande i Italien. Motsvarande gäller, om svenska makar med hemvist utomlands adopterar här i riket och adoptionen inte blir gällande i den stat där de har hemvist. När adoptivbarnet är underårigt, torde adoptanterna i sådana fall inte kunna företräda barnet i det främmande landet. I stället anses kanske de biologiska föräldrarna skola företräda barnet och ha rätt att få barnet utlämnat till sig.

Enligt 4 kap. 6 § FB får adoption ej tillåtas, om den inte finnes lända till gagn för barnet. Sådana olägenheter som i internationellrättsliga förhållanden kan uppstå till följd av att adoptionen inte blir gällande utomlands bör beaktas vid den allmänna lämplighetsprövningen enligt FB. Därvid kan självfallet bedömningen utfalla så, att en viss risk för olägenheter anses föreligga men uppvägs av de fördelar som adoptionen väntas medföra för barnet. Även om en avvägning enligt FB skall äga rum vid alla adoptioner, torde det vara lämpligt att i den internationellrättsliga lagstiftningen om adoption upptaga en särskild bestämmelse i förevarande avseende. Förslaget upptager sålunda föreskrift, enligt vilken, när den som skall adopteras ej fyllt aderton år, skall beaktas, huruvida sökande eller barnet genom medborgarskap eller hemvist har sådan anknytning till främmande stat att det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet, om adoptionen ej blir gällande där (andra st. i 2 §).

Om det står klart, att det inte finns någon anledning att ta hänsyn till uppfattningen i främmande stat, behöver enligt förslaget inte utredas, huruvida adoptionen faktiskt anses giltig eller inte i den främmande staten. När utredning behövs, kan domstolen vända sig till utrikesdepartementets rättsavdelning. Det är inte avsett att domstolen skall inhämta utlåtande från rättsavdelningen, huruvida olägenheter kan väntas inträda för den händelse att adoptionen anses ogiltig i främmande stat.

3 §.

Enligt 6 kap. 1 § andra stycket i 1904 års lag får svensk medborgare inte adoptera eller adopteras i främmande stat, om inte Kungl. Maj:t med avseende på viss stat eller för bestämt fall medgivit att det får ske. Frånsett den internordiska regleringen har vi i övrigt inte några bestämmelser om erkännande av utländska adoptionsbeslut.

Utredningen förordar en generell reglering av frågan om erkännande av utländska beslut. Enligt 1 § i förslaget är svensk domstol behörig att pröva ansökan om adoption, om den eller de sökande är svenska medborgare eller har hemvist här i riket. Omvänt bör vi i princip godtaga beslut som meddelats i främmande stat där den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist. Enligt förslaget skall vidare svensk domstol i första hand tillämpa svensk lag. Vi bör från dessa utgångspunkter godtaga, att främmande stats myndigheter tillämpat sin egen interna lag eller annan lag som är tillämplig enligt deras egen internationella privaträtt. En sådan

ordning går också väl samman med Haagkonventionen.

Det kan dock i vissa fall vara vanskligt att erkänna en utländsk adoption, även om beslut därom meddelats av myndighet i en stat till vilken fanns anknytning genom adoptantens (adoptanternas) medborgarskap eller hemvist. Om en utländsk adoption anses gällande här, följer bl. a. av 4 § i förslaget, att adoptanterna skall anses vara vårdnadshavare. De får därigenom bl. a. rätt att bestämma om barnets utresa från Sverige. Detta kan måhända ibland bli stötande, även om ingripande enligt barnavårdslagen undantagsvis kan lägga hinder i vägen för utresan. I den mån konventioner ingås måste sådana konsekvenser accepteras. Vid en generell lagstiftning som avser adoptioner från hela världen får man räkna med större risk att en utländsk adoption framstår såsom olämplig från svensk synpunkt. Om adoptivbarnet genom medborgarskap eller hemvist har anknytning till Sverige och konventionsfall inte föreligger, synes därför böra krävas att Kungl. Maj:t godkänner adoptionen.

Den föreslagna prövningen är främst påkallad i fråga om adoptioner av minderåriga. Det synes dock inte finnas anledning att sätta någon åldersgräns. Det kan möjligen förekomma även adoption av vuxna personer som det vore stötande att erkänna.

Utredningen föreslår sålunda i *första stycket* av förevarande paragraf, att beslut om adoption som meddelats i främmande stat även skall gälla här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten när beslutet meddelades. Om adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist här i riket, skall dock krävas, att Kungl. Maj:t godkänner adoptionen.

När beslut enligt första punkten skall gälla här i riket och andra punkten inte är tillämplig, krävs ingen fastställelseprövning. Beslutet skall tillerkännas de rättsverkningar som framgår av utredningens förslag. Det krävs dock, att fråga är om ett institut som kan jämställas med en svensk adoption. En del mellanformer kan tänkas vålla svårigheter. För att adoption skall anses föreligga torde få krävas, att adoptanten genom adoptionen varaktigt upptagit den adopterade som sitt barn. En så formulerad regel kan dock inte ge mer än en mycket allmän vägledning. Det synes inte motiverat att inskriva den i lagtexten, utan frågan torde få överlämnas åt rättstillämpningen.

Om Kungl. Maj:ts godkännande inte krävs, blir adoptionen gällande från samma tidpunkt som är relevant i den stat där beslutet meddelades. Utredningen anser, att detsamma bör gälla även när det utländska beslutet erkänns först efter godkännande av Kungl. Maj:t. Frågan är av betydelse t. ex. med avseende på arvfall som inträffar under mellantiden. Enligt utredningens mening bör sålunda tidpunkten för den utländska adoptionen anses avgörande, under förutsättning att denna blir godkänd. Detta torde stå i överensstämmelse med gällande rätt. (Jfr nedan ang. Kungl. Maj:ts praxis när adoptanten avlidit.)

Det kan vara väl motiverat att erkänna ett utländskt beslut om adoption även om detta inte meddelats i stat där adoptanten var medborgare eller hade hemvist. Utredningen föreslår i *andra stycket* av förevarande paragraf, att Kungl. Maj:t skall äga förordna att adoption även i annat fall än som avses i första stycket skall gälla här i riket. Bestämmelsen kan bli tillämplig långt efter att adoptionen ägt rum, t. ex. därför att adoptanterna först efter flera år flyttat hit. Givetvis bör Kungl. Maj:t i sådana fall regelmässigt respektera det familjerättsliga förhållande som redan består och godkänna adoptionen. Genom Kungl. Maj:ts godkännande blir det klart, att adoptionen skall respekteras här i riket. (Betr. andra fall jfr nedan.)

Kungl. Maj:t har i praxis ansetts kunna lämna tillstånd till adoption i främmande stat även sedan adoptanten avlidit.[1] Utredningen har inte funnit skäl att förorda någon ändring av denna praxis såvitt angår godkännande av utländsk adoption enligt utredningens förslag.

[1] NJA 1918 s. 476, SvJT 1961 s. 747 f.

Utredningen vill framhålla, att bestämmelserna i 3 § inte är uttömmande. Domstolarna får pröva, huruvida i andra fall ett sådant adoptivförhållande uppkommit att det bör respekteras här i riket. Att ovillkorligen kräva Kungl. Maj:ts godkännande för att adoptionen skall anses gällande kan inte vara lämpligt (t. ex. när frågan uppkommer vid arvfall).

4 §.

Som framgår av den förut lämnade översikten har adoption olika rättsverkningar i skilda länder. Man kan schematiskt tala om starka och svaga adoptionsformer, ehuru allehanda variationer förekommer. Rättsverkningarna av en adoption som ägt rum enligt den nuvarande svenska lagstiftningen är utpräglat starka. I många främmande stater kvarstår däremot åtskilliga rättsverkningar av den biologiska släktskapen — t. ex. arvsrätt och en åtminstone subsidiär underhållsskyldighet — medan några rättsverkningar inte uppkommer beträffande förhållandet mellan barnet och adoptantens släkt.

Att en adoption som meddelats i främmande stat erkänns här i riket behöver inte i och för sig medföra, att den får samma rättsverkningar som en svensk adoption. Inte heller är det självklart att en adoption som meddelats i Sverige men har anknytning också till främmande stat får de rättsv rkningar som följer av intern svensk lag. Frånsett den internordiska arvsregleringen har vi inga bestämmelser om rättsverkningar av adoption i internationella rättsförhållanden. Dessa frågor har också lämnats öppna i Haagkonventionen.

Hithörande spörsmål är mycket svårlösta. För att ej skjuta över målet synes man därför böra nöja sig med partiella lösningar. Utredningen har som förut nämnts valt att begränsa regleringen till vårdnad, underhållsskyldighet och förmynderskap, som behandlas i förevarande paragraf, och till arvsrätt i adoptivförhållanden, som behandlas i 5 §.

Det är vanligt, att vårdnaden om adoptivbarn överförs från de biologiska föräldrarna till adoptanten genom adoptionen. Beträffande underhållsskyldigheten är överensstämmelsen mindre. Huvudregeln torde vara, att adoptanten är primärt underhållsskyldig mot adoptivbarnet — liksom i förekommande fall adoptivbarnet mot adoptanten — men många gånger kvarstår en subsidiär underhållsskyldighet för de biologiska föräldrarna mot adoptivbarnet och omvänt.

Det är naturligt att ge lex fori ett avsevärt inflytande på frågor som rör *vårdnad* och *underhållsskyldighet*. Utredningen skulle i och för sig kunna föreslå att sådana frågor i adoptivförhållanden prövas enligt svensk lag, oavsett om anknytning finns till främmande stat. Grundläggande för svensk lags bestämmelser om vårdnaden är att barnets bästa i första hand skall beaktas, och från denna regel bör inte göras undantag av hänsyn till främmande rätt. Vad angår underhållsskyldigheten är det svårt att överhuvud finna någon hållbar principiell grund för lagvalet. Miljön bör emellertid tillmätas stor betydelse. Beträffande underhållsskyldighetens omfattning bygger svensk rätt på en allmän skälighetsprövning vid vilken olika hänsyn kan vägas mot varandra.[1] Därvid får i fråga om underhållets storlek m. m. tas tillbörlig hänsyn till miljön. Det bör därför inte möta någon avgörande invändning att tillämpa svensk lag (lex fori) här i riket.

Beträffande *förmynderskap* i internationellrättsliga förhållanden torde det emellertid inte vara möjligt att utan vidare tillämpa svensk lag. En förmynderskapsförvaltning som består utomlands måste i allmänhet respekteras av svenska myndigheter, åtminstone så länge inte parterna fått fast anknytning till Sverige. Om t. ex. den underårige är medborgare och har hemvist

[1] I detta sammanhang bör erinras om 1956 års Haagkonvention angående tillämplig lag beträffande underhållsskyldighet mot barn. Enligt denna skall i första hand tillämpas lagen i den stat där barnet har hemvist. Även underhållsskyldighet mot adoptivbarn faller under konventionen, men fördragsslutande stat kan genom reservation förbehålla sig att inte tillämpa konventionen beträffande adoptivbarn.

i en främmande stat enligt vars lag endast fadern är barnets förmyndare, kan det inte gärna komma i fråga att här i landet kräva medverkan av modern vid förmögenhetsrättsliga transaktioner. (Beträffande frågor som enligt vår uppfattning hör till vårdnaden om barnet ställer sig saken annorlunda.) I allmänhet torde adoption medföra den rättsverkan att förmynderskapet överförs från de biologiska föräldrarna till adoptanterna eller adoptivfadern.

Det sagda leder till att man visserligen inte utan vidare kan tillämpa svensk lag i fråga om adoptions rättsverkningar med avseende på förmynderskap men att det ändå är möjligt att i det hänseendet betrakta adoptivbarnet som adoptantens barn i äktenskap. Härav följer, att de allmänna regler som gäller eller kan komma att gälla om tillämplig lag beträffande förmynderskap för barn i äktenskap får verkan också i fråga om adoptivbarn.

I utländsk rätt görs inte alltid någon klar skillnad mellan vårdnaden om barnets person och förvaltningen av dess förmögenhet. Bådadera ingår i föräldramyndigheten (elterliche Gewalt, puissance paternelle). Detta talar för att man inte i lag bör ge annan föreskrift om vårdnaden än om förmynderskap. Även i fråga om vårdnaden bör därför endast anges, att barnet räknas som barn i äktenskap. Jämväl beträffande underhållsskyldighet anser utredningen, att man i förevarande sammanhang bör nöja sig med en föreskrift om att adoptivbarn räknas som barn i äktenskap. I förslaget anges inte vilken lag som i nämnda hänseenden skall anses tillämplig, när det gäller barn i äktenskap. Den frågan faller utanför ramen för lagförslaget.

5 §.

Frågan om rättsverkningarna av adoption med avseende på arvsrätt i internationella förhållanden hör till den teoretiskt mest komplicerade problematiken, vilket torde framgå av den förut lämnade översikten av internationell adoptionsrätt i olika stater.[1] Anledningen härtill är, att rätten till arv i adoptivförhållanden är så olika reglerad i olika länders interna lagstiftning. Arvslagstiftningen i en viss stat kan t. ex., i likhet med den nya svenska ordningen, ge adoptivbarnet och dess avkomlingar arvsrätt efter adoptanten och dennes släkt eller omvänt men utesluta arvsrätt mellan adoptivbarnet och dess biologiska släkt (frånsett avkomlingar). I en annan stat kan adoptivbarnet ha arvsrätt efter adoptanten men inte efter dennes släkt, medan arvsrätten mellan adoptivbarnet och dess biologiska släkt kvarstår oförändrad. Undantagsvis kan förekomma, att adoptivbarnet inte ens har rätt till arv efter adoptanten.[2] Fråga uppkommer nu bl. a., om arvslagstiftningen i en stat med stark adoptionsform kan få tillämpas efter svag adoption som skett i annan stat. Förslag till mer eller mindre subtila lösningar har presenterats av doktrinen. För att nå praktiskt användbara resultat synes emellertid nödvändigt att acceptera en tämligen schematisk reglering.

Enligt utredningens mening bör rätten till arv i adoptivförhållanden i regel bedömas enligt den lag som i allmänhet är bestämmande för arvsrätt efter den döde, dvs. det allmänna arvsstatutet. Enligt lagen den 5 mars 1937 om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo är lagen i den stat där arvlåtaren var medborgare arvsstatut. Detta bör i princip gälla även om annan lag tillämpades vid adoptionen. Det medför otvivelaktigt olägenheter att bedöma rätten till arv i adoptivförhållande enligt en lag och rätten till arv efter den döde i övrigt enligt en annan lag. Även praktiska skäl talar sålunda för att man som utgångspunkt väljer det allmänna arvsstatutet som bestämmande också för arvsrätten i adoptivförhållanden. Man kan här jämföra med vad som gäller om efterlevande makes arvsrätt. Att denna bör bedömas enligt det allmänna arvsstatutet brukar inte betvivlas, även om helt andra arvsregler gäller enligt lagen i den stat där äktenskapet ingicks eller som makarna tillhörde vid äktenskapets ingående. Arvfallet kan också inträffa lång

[1] Ovan s. 25 f.
[2] Se redogörelsen för intern rätt i olika stater ovan s. 20 f.

tid efter adoptionen. Anknytningen till den stat där adoptionen skedde torde då ofta ha försvagats eller upphört.

Om man i princip tillämpar det allmänna arvsstatutet på arvsrätten i adoptivförhållanden, kan tydligen olika parter ibland bli bättre, ibland sämre ställda än man tänkte sig när adoptionen ägde rum. Enligt svensk lag äger arvsrätt rum mellan adoptivbarnet och adoptantens släkt samt omvänt. Detta är däremot inte fallet t. ex. i Tyskland, där inte heller adoptanten ärver adoptivbarnet. Även om adoptionen ägt rum i Sverige, skulle därför adoptivbarnet enligt den förordade huvudregeln inte få ärva en släkting till adoptanten, om den avlidne vid sin död var tysk medborgare. Om adoptivbarnet dör före adoptanten och vid sin död var tysk medborgare — t. ex. när adoptant och adoptivbarn utvandrat från Sverige till Tyskland och blivit naturaliserade där — skulle barnet inte ärvas av adoptanten.

Adoption skall även enligt främmande rätt i allmänhet prövas med hänsyn till sin lämplighet och även i viss mån med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna för barnet. Om man i adoptionsavtalet eller vid myndighetens överväganden räknat med arvsrätt efter skyldemän eller full arvsrätt efter adoptant osv., kan detta vara en klar förutsättning för godkännande av adoptionen. Denna förutsättning kan i vissa fall ha tagit sig uttryck i ett direkt förbehåll att adoptivbarnet skall ärva sin biologiska släkt. Ett sådant förbehåll kan göras enligt dansk rätt. I andra stater som har både stark och svag adoptionsform kan förutsättningen ha lett till att den ena eller andra formen valts, beroende på vilka arvsregler som avsetts skola gälla.[3] I de flesta fall ligger förutsättningen däri att man utgår från att de bestämmelser i fråga om skyldemäns arvsrätt som adoptionslandets lag innehåller skall tillämpas. Det förefaller vara ett önskemål, att man i görlig mån söker undvika att rubba en klar sådan förutsättning. I synnerhet är det angeläget, att adoptivbarnet inte blir sämre ställt än man räknat med vid adoptionen. Detsamma gäller adoptivbarnets avkomlingar.

Vad angår andra skyldemän till adoptivbarnet än dess avkomlingar krävs det som regel samtycken från barnets närmaste för att adoption skall få ske. Dessa samtycken kan utgå från förutsättningen att arvsrätt kommer att bestå mellan barnet och dess biologiska släkt, t. ex. mellan syskon som skingras på grund av att föräldrarna omkommit. Även om man inte får tillmäta sådana antaganden självständig betydelse, synes det lämpligt, att lagen tar tillbörlig hänsyn till att samtyckena kan vara givna med utgångspunkt från adoptionslandets lagstiftning. Det synes därför lämpligt, att även skyldemännens arvsrätt får bestå när det var klart förutsatt vid adoptionsbeslutet.

En annan fråga är, om adoptanten skall anses ha något berättigat anspråk på att arvsreglerna inte ändras efter adoptionen på ett sätt som han anser menligt för honom och hans anförvanter. Det synes inte påkallat att ta någon sådan hänsyn till adoptantens egna intressen. Han är regelmässigt den starkare parten och den som tar initiativ till adoptionen, och det är inte särskilt stötande, om de arvsrättsliga konsekvenserna blir andra än han väntat sig. Adoptionens lämplighet brukar inte heller prövas ur hans synpunkt. Inte heller är det avsett, att adoptionen skall tillgodose honom ekonomiskt.

Utredningen har från dessa utgångspunkter övervägt en bestämmelse, enligt vilken adoptivbarnet och dess skyldemän ej får berövas arvsrätt enligt lagen i det land där adoptionsbeslutet meddelades, om adoptanten vid tiden för adoptionen var medborgare eller hade hemvist i den staten. En sådan bestämmelse kunde antagas i huvudsak inbegripa de fall då parterna vid adoptionen sannolikt räknat med att adoptivbarnets och dess skyldemäns arvsrätt enligt adoptionslandets lag skulle komma att bestå. Bestämmelsen skulle å andra sidan ej bli tillämplig, när ett barn i något utveck-

[3] Det bör dock betonas, att även andra förutsättningar kan vara bestämmande för valet mellan stark och svag adoptionsform — t. ex. barnets ålder och familjetillhörighet — och att i åtskilliga fall något verkligt alternativ inte föreligger.

lingsland blivit adopterat av svensk medborgare, omedelbart efter adoptionen förts till Sverige och blivit svensk medborgare. I ett sådant fall torde inte heller någon ha räknat med att arvsrätt för barnets skyldemän eller omvänt skulle bestå (frånsett givetvis arvsrätten mellan barnet och dess egna avkomlingar). En regel som den antydda skulle kanske erbjuda vissa fördelar vid den praktiska tillämpningen. Den kan emellertid bl. a. slå fel och bevara arvsrätt mellan adoptivbarnet och dess skyldemän i fall när parterna inte räknat därmed. Överhuvud är det svårt att veta vad man genom den angivna regeln binder sig för. En bestämmelse i ämnet synes därför böra ge visst utrymme för att vid tillämpningen beakta förhållandena vid adoptionen.

Utredningen föreslår på grund av det anförda i *första stycket* av förevarande 5 § som huvudregel, att i fråga om arvsrätt i adoptivförhållanden skall gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om tillämplig lag beträffande rätten till arv, även om adoptionen ägt rum med tillämpning av annan lag. Som en andra punkt tillfogas, att adoptivbarnet och dess skyldemän inte därigenom skall gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen. Det är att märka, hurusom denna senare regel gäller även adoptivbarnets och dess avkomlingars rätt till arv efter adoptanten och dennes släkt.

Tillämpningen av första stycket i paragrafen är uttryckligen begränsad till arvsrätt i *adoptivförhållanden* (jfr rubriken till 4 kap. ÄB). Detta innebär, att lagrummet endast rör frågan i vad mån adoptivförhållande skall liksom skyldskap grunda arvsrätt och frågan om adoption avskär från arvsrätt.

Det är beträffande undantagsregeln i andra punkten av viss vikt att fasthålla, att den inte blir tillämplig utanför den begränsade ram som nu angetts. Undantagsregeln innebär t. ex. vid svensk stark adoption, att adoptivbarnet i fråga om rätten till arv efter adoptanten och dennes släkt likställs med adoptantens eget barn. Vid svag adoption enligt äldre svensk lag skall adoptivbarnet i fråga om rätten till arv efter den biologiska släkten anses ha bevarat sin ställning som barn till de biologiska föräldrarna. I överensstämmelse med vad som nyss sagts berör undantagsbestämmelsen inte arvsregler som ej har samband med adoption, t. ex. sådana regler som gäller förhållandet mellan makes och skyldemäns arvsrätt. I dessa delar tillämpas det allmänna arvsstatutet. Om adoptionen klart förutsätter att adoptivbarnet skall i arvsrättsligt hänseende likställas med barn i äktenskap, bör det däremot gälla för den händelse arvsstatutet diskriminerar adoptivbarn till förmån för adoptantens biologiska barn.

Vad beträffar tillämpningen av undantagsregeln i övrigt vill utredningen framhålla, att det för att rätt till arv skall anses förutsatt vid adoptionen inte är tillfyllest, att parterna i det enskilda fallet hade några mer eller mindre dunkla föreställningar om adoptionens verkan med avseende på arvsrätt. Det måste föreligga klara fakta som visar att själva adoptionen verkligen bygger på den angivna utgångspunkten. I annat fall får arvsstatutet tillämpas. En adoption som sker i Sverige och därvid saknar internationell anknytning utgår uppenbart från att adoptivbarnet och dess avkomlingar får arvsrätt efter adoptantens släkt. På grund härav skall enligt förslaget adoptivbarnet och dess avkomlingar — såvitt frågan kommer till bedömning i vårt land — ha rätt till arv även efter en adoptantens släkting som efter adoptionen utvandrat till och blivit medborgare i en stat som ej ger barnet arvsrätt efter adoptantens släkt. Beträffande åter adoption som exempelvis sker i Tyskland, enligt vars lag arvsrätt gäller mellan adoptivbarnet och dess biologiska släkt, innebär förslaget, att denna arvsrätt skall bestå, om inte särskilda skäl talar däremot på grund av att adoptionen hade internationell anknytning. Nämnda arvsrätt skall alltså under angiven förutsättning respekteras, t. ex. om arvlåtare på någondera sidan har efter adoptionen blivit svensk medborgare och svensk lag därför i princip blir arvsstatut.

Även om adoptivförhållandet redan vid sin uppkomst hade internationell anknyt-

ning, kan förhållandena vara ganska entydiga. Om det t. ex. i alla stater till vilka parterna hade anknytning fanns endast stark adoptionsform, får adoptionsbeslutet anses förutsätta, att adoptivbarnet skulle ha därmed förenad rätt till arv efter adoptantens släkt. Och om på motsvarande sätt alla berörda stater hade endast svag adoption, får beslutet anses förutsätta, att adoptivbarnet och dess skyldemän skulle behålla sin inbördes arvsrätt. Även om förhållandena inte är sådana som nu nämnts, kan det klart framgå vad som avsetts vid adoptionen. Om adoptionslandets lag t. ex. erbjuder två eller flera adoptionsformer med skilda verkningar i arvsrättsligt hänseende och möjlighet att välja förelåg i det enskilda fallet, måste valet av adoptionsform anses visa, att man förutsatt sådana arvsrättsliga verkningar som följer med den adoptionsformen. Ibland kan adoptionsbeslutet innehålla en uttrycklig bestämmelse, varigenom arvsrätt på grund av skyldskap förbehålls. Förbehåll av denna typ kan som nämnts uppställas enligt dansk rätt. Det synes i övrigt endast undantagsvis förekomma dylika uttryckliga förbehåll.

I tveksamma fall måste en restriktiv tillämpning av undantagsregeln iakttagas.

Undantagsregeln är inte avsedd att låsa tillämpningen till innehållet i just den arvsordning som vid tiden för adoptionen gällde i adoptionslandet. Om adoptionslandets arvslag ändras efter adoptionen, bör — frånsett revolutionära omvälvningar — den nya lagen tillämpas, om inte dess övergångsbestämmelser föranleder till annat. Om parterna levat kvar i adoptionslandet, hade de ju blivit underkastade sådana ändringar i lagstiftningen.

Har svag adoption ändrats till stark, såsom kunde ske enligt övergångsbestämmelserna till 1958 års ändringar i FB, synes förhållandena böra bedömas som om ny adoption ägt rum.

I fråga om adoptivbarnets eller dess avkomlingars arvsrätt efter barnets andra skyldemän torde den föreslagna undantagsregeln i allmänhet inte föranleda några allvarligare praktiska komplikationer. Beträffande rätten till bakarv efter adoptivbarnet resp. någon av dess avkomlingar kan förhållandena undantagsvis bli mera komplicerade, om kvarlåtenskapen eventuellt skall delas mellan adoptivbarnets skyldemän å ena samt adoptanten eller dennes släkt å andra sidan. Vid kvarlåtenskapens fördelning får då först beräknas vad som skall tillfalla skyldemännen på grund av vad som var förutsatt vid adoptionen och resten därefter delas enligt det allmänna arvsstatutet.

Om det i visst fall tillämpliga allmänna arvsstatutet är lagen i *främmande land* som har olika arvsrättsliga regler för skilda typer av adoption, uppkommer frågan, vilket regelsystem som skall tillämpas vid arvskifte här i riket när adoptionen ägt rum i Sverige. I sådant fall torde svensk svag adoption enligt äldre lag resp. svensk stark adoption enligt nu gällande lag få jämställas med närmast motsvarande adoptionsform i den främmande lagen. Liknande spörsmål kan uppkomma, om adoption skett utomlands och *svensk lag* är arvsstatut. Det är då tveksamt, om utländsk adoption som mest liknar äldre svensk (svag) adoption kan jämställas med äldre svensk adoption och med anledning därav våra äldre arvsregler för sådan adoption bör tillämpas. Bl. a. kan man fråga, hur lång tid framåt en sådan tillämpning av äldre svensk arvslag skall få äga rum. Frågan synes emellertid komma att nästan sakna praktisk betydelse, om arvsrätt för adoptivbarnet och dess skyldemän som var förutsatt vid svag adoption skall respekteras.

Om underårigt adoptivbarn inte har arvsrätt efter adoptanten enligt arvsstatutet eller på grund av vad som var förutsatt vid adoptionen, bör det inte stå utan skäligt underhåll när adoptanten avlider. En skyddsregel för dessa fall synes kunna utformas i huvudsak i enlighet med vad som gäller i fråga om utomäktenskapligt barns rätt till underhåll enligt 8 kap. 10 § första stycket ÄB. Enligt denna bestämmelse skall, om fadern till barn utom äktenskap dör och barnet ej har arvsrätt efter honom, det be-

lopp som behövs till fullgörande för framtiden av hans underhållsskyldighet mot barnet utgå av behållningen i boet före arvs- och testamentslotter. Barnet skall dock inte härigenom få större del av boet än det skulle ha fått, om det haft äktenskaplig börd. Utredningen föreslår i *andra stycket* en regel i enlighet med det sagda. Det har dock inte synts behövligt att uttryckligen begränsa underhållets belopp till maximalt vad adoptivbarnet skulle ha fått, om det varit barn i äktenskap. Vid bestämmande av vad som är skäligt skall hänsyn tas även till andra intressenter, främst andra barn som stod den avlidne lika nära. Det är självklart, att adoptivbarnet inte till följd av bestämmelsen kan få mer än vad det skulle ha kunnat få i arv och underhållsbidrag, om det varit barn i äktenskap till adoptanten.

De bestämmelser som föreslås i förevarande 5 § synes närmast höra hemma i 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Utredningen har dock ansett lämpligt att tills vidare upptaga bestämmelserna i den aktuella lagen om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption. Om det skulle finnas lämpligt att framdeles överföra dem till 1937 års lag, bör i förevarande paragraf upptagas en hänvisning till den senare lagen. Motsvarande gäller, om 1937 års lag med anledning av familjerättskommitténs arbete ersätts med en ny lag i ämnet.

6 §.

Enligt 6 kap. 2 § i 1904 års lag får, när adoptanten är utländsk medborgare, adoptivförhållande ej hävas här i riket, om inte hävandet blir gällande i den stat han tillhör. Är adoptanten svensk medborgare, får adoptivförhållande inte hävas utomlands med verkan här i riket, om inte Kungl. Maj:t med avseende på viss stat eller för bestämt fall medgett det. Enligt 13 § i 1931 års förordning skall ansökan om hävande av adoptivförhållande mellan medborgare i fördragsslutande stater, om adoptionen ägt rum i sådan stat, upptagas i den stat där adoptanten har hemvist eller, om han ej har hemvist i fördragsslutande stat, där adoptivbarnets hemvist är. Vid prövning av ansökningen tillämpas i varje stat där gällande lag. Enligt de interna forumreglerna i 20 kap. FB upptages ansökan om adoptivförhållandes hävande av rätten i den ort där adoptanten eller, om han är död, adoptivbarnet har sitt hemvist. Subsidiärt är Stockholms rådhusrätt behörig.

Haagkonventionen innehåller en jämförelsevis komplicerad reglering av frågorna om ogiltigförklaring eller hävande av ett beslut om adoption på vilket konventionen är tillämplig. Behörig myndighet i fråga om såväl ogiltigförklaring som hävande är — enligt art. 7 i konventionen — myndighet i fördragsslutande stat där adoptivbarnet eller adoptanten resp., om makar adopterat, båda har hemvist vid tidpunkten för ansökningen men också myndighet i den stat där beslutet om adoption meddelats. I fråga om lagvalet gäller att lex fori tillämpas vid prövning av fråga om hävande av adoption, medan särskilda regler gäller för ogiltigförklaring. Beslut om ogiltigförklaring eller hävande som meddelats av behörig myndighet skall enligt art. 8 erkännas av övriga fördragsslutande stater utan vidare prövning.

Hävande av adoption förekommer jämförelsevis sällan hos oss och man kan räkna med att utvecklingen går mot allt restriktivare förutsättningar för att hävande skall få ske.[1] Det är tveksamt, om det kan vara behövligt att överhuvud reglera frågan i den internationellrättsliga lagstiftningen. Eftersom konsekvenserna av ett hävande ibland kan bli mycket svåröverskådliga kan det dock föreligga skäl att upptaga vissa frågor om hävande av adoption till reglering i den generella lagstiftningen.

De frågor som utredningen funnit skäl att reglera rör svensk domstols behörighet och tillämplig lag i frågor om hävande av adoption. Frågor om ogiltigförklaring av beslut om adoption och om erkännande av ut-

[1] Jfr ovan s. 21.

ländskt beslut om hävande torde däremot kunna lämnas därhän i lagen.[2]

När det gäller svensk domstols behörighet att upptaga frågor om hävande av adoption, synes regleringen i Haagkonventionen kunna i första hand accepteras även för den generella lagstiftningens del. Utredningen föreslår därför under punkterna 1—3 i *första stycket* av förevarande paragraf, att ansökan om hävande av adoptivförhållande får upptagas av svensk domstol, om adoptivbarnet har hemvist här i riket, om adoptanten eller, när makar adopterat, båda har hemvist här i riket och om adoptionsbeslutet meddelats av svensk domstol. Om makar adopterat och endera är död, bör vad som nu sagts om makarna gälla den efterlevande (jfr art. 7 i Haagkonventionen).

Undantagsvis kan det tänkas uppkomma behov av att kunna upptaga ärende om hävande av adoption även i andra fall än de nu angivna. Man kan t. ex. tänka sig fall, då adoptionsbeslut meddelats i främmande stat och parterna är svenska medborgare med hemvist utomlands eller en av två adoptanter har hemvist här medan den andra adoptanten och barnet har hemvist utomlands. Särskilt om adoptant och adoptivbarn i ett sådant fall är ense om att adoptionen bör hävas men ej kan få ansökan därom prövad i annan stat kan det vara motiverat, att de får tillfälle att göra ansökan om hävande här i riket. Utredningen föreslår därför under punkt 4 i första stycket, att Kungl. Maj:t skall kunna medge att ansökan prövas av svensk domstol. Ansluter sig Sverige till Haagkonventionen, kan medgivande inte lämnas i fråga om adoption på vilken konventionen är tillämplig, eftersom konventionens regler om hävande i sådant fall måste anses exklusiva.

I fråga om förutsättningarna för hävande av adoption bör svensk lag tillämpas. Föreskrift härom har upptagits som *andra stycke* i paragrafen. Föreskriften överensstämmer med både gällande svensk rätt och Haagkonventionen. Fråga uppkommer, om man därutöver liksom enligt gällande rätt bör kräva att beslutet om hävande blir gällande i främmande stat till vilken viss anknytning finns. Skulle ett svenskt beslut om hävande inte erkännas utomlands, blir adoptionen haltande. Någon bestämmelse till förekommande härav torde dock inte behöva meddelas för dylika sällsynta undantagsfall.

Frågan om erkännande av utländska beslut om hävande regleras inte i den föreslagna lagstiftningen. Den får bedömas enligt lagstiftningens grunder. Därvid torde den föreslagna regleringen beträffande svensk domstols kompetens och tillämplig lag i ärenden om hävande kunna tillämpas analogiskt. Om det utländska beslutet med hänsyn till verkningarna för barnet och motiven till hävandet strider mot svensk ordre public, skall det emellertid ej godtagas (jfr 8 §). Ganska stränga krav bör uppställas för att beslutet vid denna prövning skall anses godtagbart ur barnets synpunkt.

Beträffande ogiltigförklaring av adoption i internationellrättsliga förhållanden torde viss ledning kunna hämtas i de principer som lagts till grund för Haagkonventionens bestämmelser i ämnet.

7 §.

Enligt paragrafen meddelar Kungl. Maj:t närmare bestämmelser om den utredning som skall äga rum i ärenden enligt den föreslagna lagen.

Sådana bestämmelser kan visa sig behövliga i olika avseenden. Det kan ofta vara svårt att vinna upplysningar om adoptantens eller adoptivbarnets förhållanden, när vederbörande inte har hemvist i Sverige. Särskilda krav kan behöva ställas i fråga om prövningen av adoptivföräldrarnas lämplighet när det gäller adoption av barn från avlägsna länder. Vissa frågor torde kunna behandlas i råd och anvisningar från socialstyrelsen till barnavårdsnämnderna, såsom föreslagits i betänkandet »Adoption av utländska barn».[1] Skulle det i något hänseende finnas behövligt att ge bindande föreskrifter för barnavårdsnämnderna och övriga myndigheter som har att ta befattning

[2] Jfr nedan under förevarande 6 §.
[1] SOU 1967: 57 s. 80 ff.

med internationella adoptioner, ger förevarande paragraf möjlighet därtill.

För tillämpning av bestämmelserna i 2 § andra stycket kan behöva utredas, huruvida ett svenskt adoptionsbeslut blir gällande utomlands. Sådan utredning kan bäst ske hos utrikesdepartementets rättsavdelning eller genom dess förmedling. Skulle det visa sig önskvärt att föreskrifter meddelas om den ordning i vilken sådan utredning skall sökas, kan det ske med stöd av förevarande paragraf. Vidare kan Kungl. Maj:t finna det ändamålsenligt att närmare reglera den utredning som skall förebringas när ansökan görs om Kungl. Maj:ts godkännande av adoptionsbeslut som meddelats i främmande stat.

Den föreslagna bestämmelsen avser självfallet endast föreskrifter angående proceduren, inte angående de materiellrättsliga förutsättningarna för adoption.

8 §.

De internationellprivaträttsliga reglerna brukar i alla länder få vidkännas undantag med hänsyn till s. k. ordre public (public policy). Innebörden härav är, att reglerna kan skjutas åt sidan om tillämpning av främmande lag eller av utländskt beslut leder till stötande resultat. Vår internationellrättsliga lagstiftning har på sina håll uttryckliga ordre public-regler. Som exempel kan anföras 1937 års lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Där föreskrivs i 1 kap. 12 §, att bestämmelse i utländsk lag som är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket inte får vinna tillämpning här, och i 2 kap. 12 §, att vissa utländska avgöranden skall gälla här när avgörandet inte är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket. Däremot upptager inte 1904 års lag någon motsvarande regel.

Enligt art. 15 i Haagkonventionen om adoption får konventionens bestämmelser åsidosättas i de fördragsslutande staterna, om deras tillämpning är uppenbart oförenlig med ordre public.

I den här föreslagna lagen behövs inte någon ordre public-regel med avseende på tillämpning av främmande lag, eftersom förslaget överhuvud inte upptager någon bestämmelse om direkt tillämpning av främmande lag. Däremot torde en regel om ordre public behövas i fråga om erkännande av utländska beslut, när Kungl. Maj:ts godkännande inte krävs för att adoptionen skall gälla här. Den regel om erkännande av utländska beslut som upptages i 3 § första stycket och som bygger uteslutande på den främmande myndighetens kompetens är mycket liberal och kan i och för sig medföra skyldighet att erkänna adoptioner som framstår som stötande.[1] Utredningen föreslår därför, att beslut om adoption som meddelats i främmande stat ej får tillämpas om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket. Vid tillämpning av bestämmelsen bör största hänsyn tas till barnets bästa.

Utredningen vill härefter beröra några frågor som har samband med familjerättskommitténs arbete på revision av den internationella äktenskapsrätten m. m. Familjerättskommittén ämnar föreslå bestämmelser om statslösa personers och politiska flyktingars rättsliga ställning. Dessa bestämmelser bygger på konventionen den 28 september 1954 angående statslösa personers rättsliga ställning resp. konventionen den 28 juli 1951 angående flyktingars rättsliga ställning, vilka konventioner Sverige ratificerat. Vardera konventionen upptager i art. 12 mom. 1 bestämmelser om att en statslös persons resp. en flyktings personrättsliga ställning skall bestämmas av lagen i det land där han har sitt hemvist eller, om han saknar hemvist, av lagen i det land där han har sin vistelseort. Sverige har vid ratifikationerna gjort förbehåll beträffande dessa bestämmelser. Men det torde ändå vara klart, att vi är beredda att acceptera domicilprincipen åtminstone i hu-

[1] I litteraturen anförs som exempel, att en domstol i Kentucky ansåg att en man kunde adoptera sin hustru för att hon skulle kunna anses som »barn» enligt hans mors testamente, se Dicey and Morris s. 466.

vuddrag när det gäller att bedöma statslösa personers resp. politiska flyktingars ställning i personrättsligt hänseende.

I den här föreslagna lagen om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption är hemvist och medborgarskap jämställda som anknytningsfakta — utom i 6 § där hemvist men ej medborgarskap används — och det behövs därför ingen särskild bestämmelse som för statslösa personers och politiska flyktingars del sätter hemvist i stället för medborgarskap. Vad angår okvalificerad vistelse som anknytningsfaktum när vederbörande saknar hemvist i internationellrättslig mening synes någon bestämmelse inte vara behövlig eller lämplig. Beträffande politiska flyktingar framstår en okvalificerad vistelse som en alltför löslig anknytning bl. a. med hänsyn till svårigheterna att bedöma, om vederbörande verkligen kan anses vara politisk flykting. Vidare bör påpekas, att Kungl. Maj:t vid sin prövning enligt 1 § punkt 3, 3 § andra stycket eller 6 § punkt 4 i förslaget har möjlighet att godtaga vistelsen som anknytning, när annat anknytningsfaktum saknas. (Jfr i övrigt art. 10 i Haagkonventionen.)

Familjerättskommittén överväger vidare en definition av hemvistbegreppet. Utredningen anser det inte lämpligt att införa någon sådan definition i den nu föreslagna lagen. Den bestämmelse som kan komma att föreslås av familjerättskommittén får antagas bli vägledande, om den upphöjs till lag.

Om en stat — såsom t. ex. USA — har flera rättssystem, uppkommer särskilda svårigheter, när en internationellrättslig regel hänvisar till lagen eller myndigheterna i staten. Haagkonventionen om adoption upptager en bestämmelse i ämnet. Om i den stat, i vilken adoptant eller adoptivbarn är medborgare, finns flera gällande rättssystem, skall enligt art. 11 hänvisningar till lagen och till myndigheterna i den stat där någon är medborgare tolkas som avseende den lag och de myndigheter som bestämts genom de i samma stat gällande reglerna eller, i avsaknad av sådana regler, såsom avseende lagen eller myndigheterna i det rättssystem till vilket vederbörande har den närmaste anknytningen.

Såvitt angår tillämplig lag behövs inte någon regel i ämnet i den nu föreslagna lagen, eftersom denna inte föreskriver direkt tillämpning av främmande lag i något fall. Vid den i 2 § andra stycket förutsatta lämplighetsprövningen torde dock den i Haagkonventionen upptagna bestämmelsen kunna ge vägledning, när sökande eller barnet är medborgare i stat med flerrättssystem. Vid tillämpningen av bestämmelsen i 3 § första stycket om erkännande av utländska adoptionsbeslut bör, när adoptanten (adoptanterna) var medborgare i den stat där beslutet meddelats, i första hand erkännas beslut meddelade av myndigheterna inom det rättssystem som utpekas av de inom staten gällande reglerna eller, i avsaknad av sådana regler, inom det rättssystem till vilket vederbörande hade den närmaste anknytningen. Det är dock möjligt, att man vågar sträcka sig längre och generellt erkänna beslut som meddelats inom den stat där vederbörande var medborgare, under förutsättning att beslutet är giltigt åtminstone där det meddelats.

9 §.

I 7 kap. 5 § i 1904 års lag upptages bl. a. bestämmelser om rätt för Kungl. Maj:t att efter avtal med främmande stat föreskriva avvikelser från regler i lagen. Efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater äger Kungl. Maj:t med avseende på medborgare i fördragsslutande stat bl. a. meddela föreskrifter beträffande internationella rättsförhållanden rörande adoption. De med stöd därav och av 6 kap. 1 § andra stycket och 2 § andra stycket i samma lag meddelade adoptionsrättsliga föreskrifterna i 1931 års förordning om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, vilka bygger på den nordiska konventionen samma år, skall bestå vid sidan av den nu föreslagna lagen. Lagens tillämpningsområde blir sålunda redan från början begränsat till följd av konventionsreglering. Man får också räkna med att

Sverige ansluter sig till Haagkonventionen om adoption.

Avtal med främmande makt i frågor som behandlas i den föreslagna lagen måste enligt 12 § regeringsformen godkännas av riksdagen. När detta krav är tillgodosett, synes intet hindra, att de föreskrifter som skall göra bestämmelserna i avtalet tillämpliga för svenska myndigheter meddelas av Kungl. Maj:t. Ur olika synpunkter framstår det också som mest praktiskt att så får ske. Utredningen föreslår därför i förevarande 9 §, att Kungl. Maj:t skall äga att efter avtal med främmande stat föreskriva avvikelser från de bestämmelser som meddelas i den föreslagna lagen.

Övergångsbestämmelser

Punkt 1. Nya lagen avses skola ersätta 6 kap. i 1904 års lag. Detta kap. skall därför upphävas.

9 § i nya lagen har delvis motsvarighet i 7 kap. 5 § första stycket i 1904 års lag, enligt vilket Kungl. Maj:t efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, med avseende på medborgare i fördragsslutande stat, äger bl. a. meddela föreskrifter beträffande internationella rättsförhållanden rörande adoption. Detta stadgande i äldre lag torde inte behöva särskilt upphävas utan förlorar automatiskt sin verkan för framtiden genom den nya lagens ikraftträdande.

Regleringen av adoptionsfrågor i den på den nordiska familjerättskonventionen grundade förordningen den 31 december 1931 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap skall bestå. Eftersom de fullmaktsstadganden som legat till grund för den nordiska regleringen ersätts med nya bestämmelser i den nu föreslagna lagen kan tvekan möjligen uppstå om den nordiska regleringens fortsatta giltighet. För att undanröja sådan tvekan föreslår utredningen en bestämmelse, att nya lagen inte skall inverka på giltigheten av föreskrifter som Kungl. Maj:t med stöd av äldre lag meddelat om internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Gällande rätt innehåller — frånsett den nordiska regleringen — inte några bestämmelser om svensk domstols internationella kompetens i ärenden om adoption och hävande av adoptivförhållande. Om bestämmelserna i 1 och 6 §§ i förslaget skulle innebära någon inskränkning i vad som för närvarande kan anses gälla enligt praxis, torde avvikelsen ej inverka på redan anhängiga ärenden (jfr 12 § promulgationslagen till rättegångsbalken och 10 kap. 15 § samma balk).

Punkt 2. I fråga om erkännande av beslut om adoption som meddelats i främmande stat innehåller gällande rätt — frånsett den nordiska regleringen — endast den bestämmelsen, att svensk medborgare inte får adoptera eller adopteras i främmande stat, om inte Kungl. Maj:t, med avseende på viss stat eller för bestämt fall, medgivit att det får ske, se 6 kap. 1 § andra stycket i 1904 års lag. Vad som i övrigt kan anses gälla om erkännande av utländska adoptioner är ovisst.

I 3 § i utredningens förslag regleras förutsättningarna för erkännande av beslut om adoption som meddelats i främmande stat. Generellt sett torde dessa bestämmelser vara mera liberala än som hittills gällt. På åtminstone en punkt kan emellertid de föreslagna bestämmelserna antagas innebära en skärpning. En adoption som meddelats i främmande stat, där såväl adoptanterna som adoptivbarnet var medborgare, har troligen kunnat utan vidare erkännas i Sverige, även om adoptivbarnet hade hemvist här. Enligt förslaget skall i sådant fall krävas, att Kungl. Maj:t godkänner adoptionen.

För att giltigheten av adoptioner som hittills betraktats som gällande här i Sverige inte skall kunna dras i tvivelsmål i anledning av nya lagens ikraftträdande föreslår utredningen i punkt 2 en uttrycklig bestämmelse därom.

Punkt 3. Av de bestämmelser som utredningen i 5 § föreslår om arvsrätt i adoptivförhållanden skulle möjligen huvudregeln i

första stycket första punkten vara tillämplig även utan uttrycklig bestämmelse därom. Övriga föreslagna bestämmelser i paragrafen torde däremot innebära nyheter. De torde i överensstämmelse med den allmänna principen vid ny arvslagstiftning inte böra tillämpas, när arvlåtaren avlidit före nya lagens ikraftträdande. Utredningen föreslår därför i punkt 3, att 5 § nya lagen ej skall vara tillämplig om arvlåtaren avlidit före nya lagens ikraftträdande. Det är däremot avsett, att bestämmelserna i nya lagen skall kunna tillämpas beträffande arvsrätt i adoptivförhållanden även om adoptionen ägt rum före nya lagens ikraftträdande.

3 Haagkonventionen om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption

3.1 *Konventionens innehåll och förutsättningarna för svensk anslutning*

Haagkonferensen för internationell privaträtt beslöt vid sin nionde session år 1960 att till behandling upptaga frågan om utarbetande av en konvention rörande internationella adoptionsärenden. En för ändamålet tillsatt särskild kommission upprättade ett preliminärt förslag som lades till grund för arbetet vid Haagkonferensens tionde session år 1964. I den kommission som vid tionde sessionen behandlade frågan deltog från Sverige Dennemark och Hellners. Vid sessionens avslutande antog konferensen med 14 röster mot 4 nedlagda (däribland Danmarks) en konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption. Konventionen är dagtecknad den 15 november 1965.[1]

Konventionen reglerar i främsta rummet kompetensfrågor, så att konventionen bestämmer vilken stats eller vilka staters myndigheter som är behöriga att upptaga frågor om adoption. Dessa myndigheter får sedan tillämpa sin egen lag (lex fori), dock med vissa undantag, och deras avgöranden skall erkännas i övriga fördragsslutande stater. Konventionen innehåller inte några bestämmelser om rättsverkningarna av adoption. Ehuru en rad olika lösningar diskuterades, lyckades konferensen inte finna någon som kunde vinna tillräcklig anslutning.[2] Verkan av adoption som skett i annan stat och som skall erkännas får därför av varje fördragsslutande stat bedömas enligt dess egna internationellprivaträttsliga regler.

Art. 1 anger, på vilka adoptioner konventionen är tillämplig. Den avser adoptioner mellan, å ena sidan, en person som är medborgare i fördragsslutande stat och har hemvist (»résidence habituelle») i sådan stat eller makar vilka är medborgare i fördragsslutande stat och har hemvist i sådan stat samt, å andra sidan, ett barn som är medborgare i fördragsslutande stat och har hemvist i sådan stat. Konventionen avser endast adoption av barn, som när adoptionsansökningen inges ej fyllt aderton år och som ej är eller varit gift. I fråga om makar som adopterar är det — med undantag som följer av art. 2 — inte för tillämpning av konventionen nödvändigt att de är medborgare i samma stat utan det är tillräckligt att vardera maken är medborgare i

[1] Som källor har använts diskussionerna vid den tionde Haagkonferensen och rapporten från dessa överläggningar, upprättad av Maul, vilka finns intagna i Actes et documents; en av Hellners upprättad promemoria av den 22 december 1964 (stenc.); höyesterettsdommer Bahrs rapport den 6 september 1965 till norska justisdepartementet ang. konventionen (stenc.); Borum, De nordiske landes stilling til Haagerkonventionerne 1951—64 vedrørende international privatret, i Festskrift till Håkan Nial, 1966 s. 125 ff.

[2] Actes et documents s. 307 ff, 411 ff, Borum i Festskrift till Håkan Nial s. 129 ff.

någon fördragsslutande stat. Motsvarande gäller om hemvistet.[3] (Jfr em. art. 2.)

Begreppet adoption definieras inte i konventionen.

Som anknytningsmoment vid sidan av nationaliteten har i konventionen valts »résidence habituelle». Någon definition av detta begrepp har inte upptagits i konventionen. Uttrycket har uppfattats som ett faktiskt begrepp.[4] Det skall vara fråga om en bosättning som med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

I detta sammanhang bör också uppmärksammas bestämmelsen i art. 10, enligt vilken adoptant eller adoptivbarn som är statslös eller vars nationalitet är okänd skall anses likställd med medborgare i den stat där vederbörande har hemvist. Härigenom vidgas konventionens tillämpningsområde. Bestämmelser om politiska flyktingar eller verkan av dubbelt medborgarskap saknas.

Medan art. 1 positivt anger vilka adoptioner som omfattas av konventionen, utesluter *art. 2* från konventionens tillämpningsområde två fall som i och för sig går in under lydelsen av art. 1. För det första utesluts fall, då adopterande makar varken är medborgare eller har hemvist i en och samma fördragsslutande stat. För det andra är konventionen inte tillämplig, när adoptanten eller adoptanterna och barnet samtliga är medborgare i en och samma stat och har hemvist i den staten. S. k. interna adoptioner utesluts sålunda från konventionens tillämpningsområde. Frågan om deras erkännande kommer ev. att upptagas på Haagkonferensens dagordning.[5]

Enligt art. 2 punkt c) är konventionen inte tillämplig, om beslutet angående adoptionen ej meddelats av myndighet som var behörig därtill enligt art. 3.

I *art. 3* regleras frågan, vilken stats myndigheter som äger upptaga en ansökan om adoption på vilken konventionen är tillämplig. Behörighet att besluta om adoption tillkommer dels myndighet i den stat där adoptanten eller, när makar ansöker om adoption, båda makarna har hemvist, dels myndighet i den stat där adoptanten eller, när makar ansöker om adoption, båda makarna är medborgare.

Av bestämmelsen följer, att om makar har hemvist i olika stater, kan de inte ansöka om adoption i någondera av dessa stater, såvida de ej båda är medborgare där. Däremot utgör det intet hinder att de är bosatta på var sitt håll inom samma stat. Makar som är medborgare i olika stater kan inte ansöka om adoption i någon av dessa stater, om de inte båda har hemvist där.[6]

Som motiv för att låta adoptantens hemvist grunda behörighet att pröva ansökan om adoption anförs i rapporten bl. a., att myndigheterna i den stat där adoptanterna har hemvist bäst kan undersöka adoptivföräldrarnas situation och bedöma den miljö i vilken man försöker placera barnet. Behörigheten för myndigheterna i den stat där adoptanterna är medborgare synes att döma av rapporten närmast ha medtagits som en eftergift åt de medlemsstater i Haagkonferensen som tillämpar nationalitetsprincipen.[7] Från dansk och norsk sida begärdes under konventionsarbetet en viss inskränkning av skyldigheten att erkänna adoptionsbeslut som meddelats av myndighet i stat där adoptanterna ägde medborgarskap men ej hade hemvist. Resultatet blev bestämmelsen i *art. 22*.[8] Enligt denna äger fördragsslutande stat förbehålla sig att inte erkänna adoption som meddelats av sådan myndighet, när barnet vid tidpunkten för adoptionsansökningen hade hemvist inom den stat som gjort förbehållet och ej var medborgare i den stat vars myndighet meddelat beslutet om adoption.

Av art. 16 framgår, att fördragsslutande stat skall utse myndigheter att meddela beslut om adoption enligt art. 3 första stycket och underrätta nederländska utrikesministeriet därom.

[3] Actes et documents s. 418.
[4] Actes et documents s. 417.
[5] Actes et documents s. 419, elfte Haagkonferensens slutakt avd. C punkt f.
[6] Actes et documents s. 420.
[7] Actes et documents s. 410.
[8] Actes et documents s. 430, Borum a.a. s. 127.

Enligt *art. 3 andra stycket* skall villkoren rörande hemvist och medborgarskap vara uppfyllda såväl när ansökan görs om adoption som när myndigheten avgör ärendet. Den i t. ex. svensk rätt som regel gällande grundsatsen att förhållandena vid talans väckande är avgörande för myndighetens behörighet (perpetuatio jurisdictionis) har sålunda inte godtagits.

I *art. 4* behandlas frågan om tillämplig lag beträffande förutsättningarna för adoption. Samtycken och yttranden från andra än adoptanten, hans familj eller make regleras dock i art. 5. (Såväl den franska som den engelska texten nämner make vid sidan av familj (famille, family). Det har inte synts lämpligt att avvika härifrån i den svenska översättningen.)

Som princip uppställs, att adoptionsmyndigheten skall tillämpa sin egen lag. Denna huvudregel, som upptages i första stycket i art. 4, modifieras emellertid av andra stycket. Enligt detta skall myndighet vars behörighet grundas på hemvist beakta förbud mot adoption som anges i adoptantens eller, när makar ansöker om adoption, makarnas gemensamma nationella lag, om förklaring enligt *art. 13* avgivits rörande förbudet. Enligt art. 13 får fördragsslutande stat avge en förklaring som med avseende på tillämpningen av art. 4 andra stycket anger ett eller flera av de förbud mot adoption som finns i dess interna lag och som grundas på

a) att adoptanten eller adoptanterna har avkomlingar;

b) att en ensam person ansöker om adoption;

c) att en adoptant och barnet är släkt;

d) att barnet tidigare är adopterat av andra personer;

e) att det krävs viss skillnad i ålder mellan adoptanten eller adoptanterna och barnet;

f) att vissa förutsättningar uppställs beträffande adoptantens eller adoptanternas resp. barnets ålder;

g) att barnet inte vistas hos adoptanten eller adoptanterna.

Bestämmelserna i art. 4 andra stycket och art. 13 får ses som en eftergift till förmån för stater med nationalitetsprincip för att dessa skall kunna i princip godtaga tillämpningen av lex fori också när kompetensen grundas på adoptanternas hemvist. Man ville också undvika, att stater med nationalitetsprincip alltför ofta gjorde bruk av ordre public-principen för att vägra erkänna ett beslut om adoption som meddelats i adoptanternas hemvistland.[9]

Vid konferensen förelåg enighet om att det inte var tillåtet att med stöd av ordre public-regeln i art. 15 åsidosätta hinder enligt någon av de uppräknade punkterna, om fördragsslutande stat avgivit vederbörlig förklaring enligt konventionen beträffande hindret.[10] Det bör emellertid understrykas, att bestämmelserna i art. 4 andra stycket och art. 13 endast hänför sig till de fall då ansökan om adoption görs av personer som är medborgare i främmande stat som avgivit förklaring. Är det makar som adopterar, förutsätts att båda har medborgarskap i den främmande staten. Ansökan om adoption, som avser barn tillhörande stat som avgivit förklaring, träffas däremot inte i och för sig av bestämmelserna.

Beträffande punkten d) i art. 13 kan anmärkas, att formuleringen är otydlig. Den torde avse förbud för annan än adoptantens make att adoptera medan den tidigare adoptionen består. Fall då adoptionen hävts avses skola falla utanför bestämmelsen, och troligen gäller detsamma, när adoptionen förfallit på grund av adoptantens dödsfall.[11]

Art. 5 innehåller bestämmelser om samtycken till och yttranden över adoption. Bestämmelserna avser samtycken och yttranden som rör barnet, t. ex. från barnet själv, dess naturliga familj eller förmyndare men däremot inte samtycken eller yttranden som rör adoptanten.

Enligt första stycket skall myndighet som avses i art. 3 första stycket tillämpa barnets nationella lag i fråga om samtycken och yttranden med undantag för sådana som krävs från adoptanten, hans familj eller ma-

[9] Actes et documents s. 421.
[10] Actes et documents s. 429 f.
[11] Actes et documents s. 272, jfr s. 429.

ke. Under konventionsarbetet diskuterades frågan om kumulation av barnets nationella lag och lex fori. Förslag om obligatorisk kumulation förkastades emellertid liksom förslag om rätt för fördragsslutande stat att diskretionärt föreskriva att kumulation skulle ske. Om Sverige ansluter sig till konventionen och det vid prövning av adoptionsansökan skulle uppkomma en situation då den svenska lagens krav på samtycken beträffande barnet ej är uppfyllda, torde dock i allt fall kunna övervägas, om adoptionen är i överensstämmelse med barnets bästa, jfr art. 6. Troligen kan också ordre public-regeln i art. 15 åberopas mot tillämpningen av bestämmelser i barnets lag som nöjer sig med alltför lösliga krav i fråga om samtycken och yttranden.[12]

Andra stycket i art. 5 har införts för att tillgodose ett nederländskt önskemål. Enligt nederländsk lag krävs, att barnets biologiska föräldrar, om de vill bestrida adoptionsansökan, gör detta vid förhandling inför den domstol som skall besluta om adoption. Man har velat förebygga, att föräldrarna till barn som är nederländsk medborgare skall behöva bege sig utomlands om de vill bestrida ansökan om adoption av barnet.[13] Därför föreskrivs, att om enligt barnets nationella lag detta eller medlem av dess familj skall inställa sig personligen inför adoptionsmyndigheten, skall i förekommande fall bevisupptagning anlitas, när vederbörande inte har hemvist i den stat myndigheten tillhör. Bestämmelsen torde inte hindra att samtycke eller yttrande inhämtas också i annan form, åtminstone om det sker vid personlig inställelse.[14]

I *art. 6* föreskrivs till en början, att myndighet som avses i art. 3 första stycket inte skall meddela beslut om adoption annat än om denna överensstämmer med barnets bästa. Här ges sålunda en materiellrättslig bestämmelse som korresponderar mot 4 kap. 6 § första stycket FB.

Vidare föreskrivs, att myndigheten skall, innan beslut meddelas, genom förmedling av vederbörande lokala myndigheter företaga en grundlig utredning rörande adoptanten eller adoptanterna, barnet och dess familj. Såvitt möjligt skall utredningen ske i samarbete med allmänna eller enskilda organisationer med erfarenhet av internationella adoptioner och under medverkan av socialarbetare med särskild utbildning eller erfarenhet beträffande adoptionsfrågor.[15] Föreskriften att utredningen skall vara grundlig torde inte lägga hinder i vägen för en bedömning från fall till fall av hur omfattande undersökning som behövs.

Enligt andra stycket skall myndigheterna i fördragsslutande stater utan dröjsmål ge varandra sådant bistånd som begärs beträffande adoption varpå konventionen är tillämplig. Myndigheterna får skriftväxla direkt med varandra i detta syfte. Enligt tredje stycket äger fördragsslutande stat rätt att utse en eller flera myndigheter att svara för den skriftväxling som avses i andra stycket. Av art. 16 framgår, att fördragsslutande stat skall utse myndigheter att svara för den skriftväxling som avses i art. 6 andra stycket, om staten avser att begagna sig av rätten enligt art. 6 tredje stycket, och underrätta nederländska utrikesministeriet därom.

I *art. 7* har sammanförts bestämmelser om ogiltigförklaring av adoptionsbeslut och hävande av adoptivförhållande.

Första stycket innehåller bestämmelser om behörig myndighet. Dessa är gemensamma för ogiltigförklaring och hävande. Det föreskrivs, att behörighet att ogiltigförklara eller häva en adoption varpå konventionen är tillämplig tillkommer a) myndighet i den fördragsslutande stat där adoptivbarnet har hemvist när ansökan om ogiltigförklaring eller hävande görs; b) myndighet i den för-

[12] Actes et documents s. 276 ff.

[13] Actes et documents s. 357.

[14] Actes et documents s. 423, jfr Bahrs rapport s. 30.

[15] Bestämmelserna torde i stort sett motsvara vad som gäller enligt FB resp. svensk adoptionspraxis. Kravet på medverkan av lokala myndigheter motsvaras av bestämmelserna i 20 kap. 6 § FB om inhämtande av yttrande från barnavårdsnämnd. Barnavårdsnämnderna bör ha möjligheter att erhålla råd och upplysningar från barnavårdskonsulenterna, barnavårdsombuden och i sista hand från socialstyrelsen. Jfr betänkandet »Adoption av utländska barn», SOU 1967: 57 s. 69 ff.

dragsslutande stat där adoptanten eller, om makar adopterat, båda makarna har hemvist när ansökan om ogiltigförklaring eller hävande görs; samt c) myndighet i den stat där beslutet om adoption meddelats.

Av art. 16 framgår, att fördragsslutande stat skall utse myndigheter för ogiltigförklaring eller hävande av adoption enligt art. 7 och underrätta nederländska utrikesministeriet därom.

När det gäller ansökan om hävande eller ogiltigförklaring, upprätthålls — i motsats till vad som gäller ansökan om adoption — principen om perpetuatio jurisdictionis. Grunden härtill synes vara, att man velat förebygga att part som har intresse av att adoption upprätthålls hindrar prövning genom att under ärendets handläggning flytta till annan fördragsslutande stat. De kompetensgrunder som upptages i art. 7 torde — i motsats till vad som gäller om kompetensgrunderna med avseende på beviljande av adoption — vara exklusiva. En adoption som faller under konventionen får sålunda inte ogiltigförklaras eller hävas i annan fördragsslutande stat än sådan vars myndigheter är behöriga enligt art. 7.[16]

Frågan om *tillämplig lag* har ej kunnat behandlas lika i fråga om ogiltigförklaring och beträffande hävande. Ogiltigförklaring grundar sig på omständigheter som förelåg vid tiden för adoptionsbeslutet, medan hävande som regel är en följd av omständigheter som tillkommit efter adoptionsbeslutet.

Beträffande *ogiltigförklaring* syftar konventionens reglering av lagvalet till att den lag eller de lagar som i olika hänseenden skulle ha tillämpats vid adoptionens tillkomst också skall vara bestämmande för adoptionens giltighet. Någon kumulation med lex fori förutsätts inte. Det föreskrivs i art. 7 andra stycket, att en adoption får ogiltigförklaras med tillämpning av a) antingen lagen i den stat vars myndighet meddelat beslutet om adoption; b) eller adoptantens eller makarnas nationella lag vid tiden för adoptionsbeslutets meddelande, när ogiltigheten har sin grund i att ett av de adoptionsförbud som avses i art. 4 andra stycket blivit åsidosatt; c) eller adoptivbarnets nationella lag vid tiden för adoptionsbeslutets meddelande,[17] när ogiltigheten har sin grund i avsaknad av eller felaktighet beträffande något samtycke som krävdes enligt nämnda lag.

Det får med hänsyn till bestämmelsen i art. 5 första stycket antagas, att samtycken från adoptant, hans familj eller make inte avses i punkt c).

Den i art. 7 tredje stycket upptagna regeln om tillämplig lag beträffande *hävande* av adoption — som tillkom efter ett svenskt förslag[18] — innehåller endast, att adoptivförhållande får hävas med tillämpning av lagen i den stat där ärendet upptages.

Frågan om erkännande av utländska adoptionsbeslut regleras i *art. 8 första stycket*. Där föreskrivs, att adoptionsbeslut, på vilket konventionen är tillämplig och som meddelats av en myndighet som var behörig enligt art. 3 första stycket, skall utan vidare erkännas i samtliga fördragsslutande stater. I detta sammanhang bör erinras om den möjlighet till reservation som art. 22 ger och varigenom skyldigheten att erkänna adoption kan begränsas, se härom ovan under art. 3. Att beslutet skall erkännas utan vidare (de plein droit, without further formality) innebär, att något stadfästelseförfarande inte fordras. En viss prövning måste dock ske för att konstatera dels att adoptionen faller under konventionen, dels att den meddelats av behörig myndighet. Att en adoption erkänns utgör inte hinder mot att den förklaras ogiltig eller hävs, om förutsättningar därför föreligger enligt art. 7.[19] Det förutsätts också, att myndighet i fördragsslutande stat kan, utan hinder av tidigare adoption som skall erkännas, meddela ett nytt adoptionsbeslut som avser samma

[16] Actes et documents s. 425.

[17] Av den engelska texten framgår det att fråga är om adoptivbarnets nationella lag vid den tidpunkt då adoptionsbeslutet meddelades. Motsvarande bestämning hade fallit bort i den franska konventionstexten i Haagkonferensens slutakt men har enligt Actes et documents s. 402 not 1 intagits i den franska text som framläggs för undertecknande.

[18] Actes et documents s. 322, 325 f.

[19] Actes et documents s. 426.

parter, om detta är av betydelse för rättsverkningarna av adoptionen.[20]

Konventionen medger inte någon prövning av att behörig myndighet rätt tillämpat lagvalsreglerna i art. 4 och 5 i konventionen. Däremot kan erkännande vägras av hänsyn till ordre public, se art. 15.

Den materiella innebörden av erkännande är som förut nämnts oklar, eftersom rättsverkningarna av internationella adoptioner inte har reglerats i konventionen. Varje fördragsslutande stat får bedöma frågan enligt sin egen internationellprivaträttsliga lagstiftning. Om adoption meddelats i fördragsslutande stat med stark adoptionsform, behöver sålunda t. ex. annan fördragsslutande stat som endast känner svag adoption inte tillägga den utländska adoptionen andra rättsverkningar än som tillkommer adoption enligt dess egen lag. Vid Haagkonferensen diskuterades vilken verkan en adoption i en stat som har endast en adoptionsform bör tilläggas i annan stat som har flera adoptionsformer. Även denna fråga överlämnades åt varje fördragsslutande stats egen internationella privaträtt.[21]

Beträffande erkännande av beslut om ogiltigförklaring eller hävande av adoption föreskriver art. 8 *andra stycket,* att sådant beslut som meddelats av myndighet som var behörig därtill enligt art. 7 skall utan vidare erkännas i samtliga fördragsslutande stater.

Slutligen upptager *tredje stycket* i art. 8 en ytterligare inskränkning i prövningsrätten, när fråga är om erkännande av utländskt adoptionsbeslut eller beslut om ogiltigförklaring eller hävande av adoption. Uppstår i fördragsslutande stat tvist om erkännande av sådant beslut, skall myndighet i den staten vid prövning av frågan om den beslutande myndighetens behörighet vara bunden av de slutsatser rörande de faktiska omständigheterna på vilka sistnämnda myndighet grundat sin behörighet.

Art. 9 reglerar skyldigheten för myndigheter i fördragsslutande stat, som meddelat ett beslut enligt konventionen, att underrätta övriga fördragsslutande stater som berörs av beslutet. Enligt första stycket skall, när en enligt art. 3 första stycket behörig myndighet meddelat beslut om adoption, myndigheten i förekommande fall underrätta den stat vars myndigheter också ägt behörighet att besluta om adoption ävensom den stat där barnet är medborgare samt den fördragsslutande stat där barnet är fött. Har en enligt art. 7 första stycket behörig myndighet ogiltigförklarat eller hävt adoption, skall den enligt art. 9 andra stycket underrätta den stat vars myndighet meddelat beslutet om adoption och den stat i vilken barnet är medborgare samt den fördragsslutande stat där barnet är fött.[22]

Enligt art. 16 skall fördragsslutande stat utse myndigheter att mottaga de uppgifter som inkommer enligt art. 9 och underrätta nederländska utrikesministeriet därom.

Art. 10 innehåller den bestämmelse om statslösa personer och personer med okänd nationalitet som berörts förut under art. 1. Bestämmelsen medför bl. a., att om ansökan om adoption avser ett statslöst barn som har hemvist i annan fördragsslutande stat, skall frågor om samtycken och yttranden som rör barnet bedömas enligt den statens lag.

Art. 11 innehåller en bestämmelse om stater med flera rättssystem. Enligt denna skall, om i den stat där adoptant eller adoptivbarn är medborgare finns flera rättssystem, hänvisningar till lagen eller till myndigheterna i den stat där en person är medborgare tolkas såsom avseende den lag eller de myndigheter som bestämts genom de i den staten gällande reglerna eller, i brist på sådana regler, såsom avseende lagen eller

[20] Actes et documents s. 416.

[21] Actes et documents s. 412 f.

[22] När det särskilt anges att stat där barnet är fött skall få underrättelse, om den tillhör de fördragsslutande staterna, medan motsvarande kvalifikation inte upptages beträffande stat där barnet är medborgare, beror det, såvitt angår art. 9 första stycket, på att det är en förutsättning för tillämpning av konventionen att barnet är medborgare i fördragsslutande stat, när det adopteras. Det förefaller emellertid som om beslut om hävande kan anses falla under konventionen, även om barnet efter adoptionen blivit medborgare i annan än fördragsslutande stat. Varför underrättelseskyldigheten enligt andra stycket inte begränsats till fördragsslutande stat där barnet är medborgare synes därför oklart.

myndigheterna i det rättssystem till vilket vederbörande har den närmaste anknytningen.

I *art. 12* upptages en bestämmelse om förhållandet till andra konventioner. Enligt denna innebär konventionen ej inskränkning i bestämmelser i andra konventioner rörande adoption som binder fördragsslutande stater vid tiden för Haagkonventionens ikraftträdande. Bestämmelsen har tillkommit på nordiskt initiativ och avser att skydda föreskrifterna om adoption i 1931 års nordiska familjerättskonvention. Enligt det nordiska förslaget skulle konventionsstaterna också för framtiden ha möjlighet att ingå separata konventioner på området. Avsikten härmed var främst att få garantier för att det inte skulle möta något hinder att ändra 1931 års konvention. Det invändes emellertid, att man inte kunde tillåta de fördragsslutande staterna att framdeles ingå konventioner som stred mot Haagkonventionens bestämmelser. De nordiska staternas delegerade nöjde sig då med uttalande, att de förutsatte att de nordiska staterna skulle ha möjlighet att företaga sådana ändringar i 1931 års konvention som inte kom i strid med Haagkonventionens bestämmelser.[23]

Art. 13 upptager de bestämmelser om förbehåll för adoptionshinder i den nationella lagen som behandlats närmare i anslutning till art. 4 andra stycket.

Art. 14 innehåller en bestämmelse om förklaring av fördragsslutande stat, vilka personer som skall anses inneha dess medborgarskap. Bestämmelsen som tillkommit på förslag av Storbritannien kan få betydelse, när det gäller att bedöma om en person som är »British subject» skall anses som medborgare i fördragsslutande stat vid tillämpning av konventionen.[24]

Art. 15 upptager den sedvanliga ordre public-klausulen, enligt vilken bestämmelserna i konventionen ej får sättas å sido i de fördragsslutande staterna annat än om deras tillämpning är uppenbart oförenlig med ordre public.

Bestämmelserna i *art. 16* om skyldighet att utse myndigheter för olika uppgifter har redovisats i anslutning till art. 3, 6, 7 och 9.

I *art. 17* föreskrivs, att fördragsslutande stat skall delge det nederländska utrikesministeriet dels, med hänsyn till tillämpningen av art. 5, bestämmelserna i sin lag rörande samtycken och yttranden dels, om den avger förklaring enligt art. 13, bestämmelserna i sin lag om de förbud som åsyftas i förklaringen.

Art. 18—21, 23 och *24* innehåller slutbestämmelser till konventionen. Art. 22, som ger viss möjlighet till reservation mot skyldigheten att erkänna adoptionsbeslut som meddelats i den stat där adoptanterna var medborgare, har behandlats ovan under art. 3.

Av art. 2 punkt c framgår indirekt, att konventionen ej är exklusiv i fråga om tillkomsten av adoption — till skillnad från ogiltigförklaring eller hävande. Enligt bestämmelsen är konventionen inte tillämplig, när en adoption inte beviljats av myndighet som är behörig därtill enligt art. 3 i konventionen. Beträffande innebörden härav är klart, att en sådan adoption inte behöver erkännas av övriga fördragsslutande stater. Vidare synes — dock snarare av den allmänna grundsatsen att konventionen inte skall vara exklusiv än av bestämmelsen i fråga — följa, *att* de fördragsslutande staterna kan i sin interna lagstiftning ge regler om kompetens också i andra fall än som upptages i konventionen, *att* i sådant fall konventionens lagvalsregler ej behöver följas *samt att* de fördragsslutande staterna är oförhindrade att erkänna utländska adoptioner även i andra fall än som anges i konventionen. Men fråga är, huruvida fördragsslutande stat i alla fall då dess myndigheter faktiskt är behöriga enligt konventionen också är skyldig att iakttaga konventionens regler om lagvalet. Att så måste vara fallet synes följa av att ett beslut som meddelats av behörig myndighet skall erkännas i övriga fördragsslutande stater utan prövning i fråga om lagvalet. Detta synes

[23] Actes et documents s. 371 f, 428, Bahrs rapport s. 44.
[24] Actes et documents s. 429.

förutsätta, att konventionens regler om lagvalet lojalt iakttages av de fördragsslutande staterna. Den tolkning som här hävdats har stöd i den officiella rapporten rörande konventionen[25] och har också framförts av höyesterettsdommer Bahr i hans rapport till norska justisdepartementet.[26] Den har emellertid bestritts av professor Borum, som på grundval av diskussionerna vid konferensen hävdat att en fördragsslutande stats myndigheter kan med tillämpning av det egna landets lag bevilja en adoption som finnes socialt önskvärd utan att iakttaga adoptionshinder i adoptantens nationella lag enligt art. 4 och 13 i konventionen. Påföljden skulle endast bli, att övriga fördragsslutande stater inte skulle vara förpliktade att erkänna ett sådant beslut.[27]

Vad angår frågor om ogiltighet eller hävande av adoption, varpå konventionen är tillämplig, synes av sakens natur följa, att konventionens bestämmelser måste vara exklusiva.[28]

Utredningen har beträffande konventionens innehåll gjort följande bedömning, som utredningen tidigare redovisat i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 1 mars 1968.

De begränsningar som konventionen upptager i fråga om grunderna för myndighets kompetens att pröva adoptionsansökningar medför inte några svårigheter, eftersom konventionen inte är exklusiv. Sverige blir sålunda oförhindrat att medge andra grunder för svensk domstols behörighet även i adoptionsärenden som angår personer med anknytning till annan fördragsslutande stat genom medborgarskap eller hemvist, men adoptionsbeslut blir då inte tillförsäkrat erkännande i övriga konventionsstater.

Huvudregeln om tillämpning av lex fori i adoptionsärende medför i många situationer en betydelsefull lättnad jämfört med bestämmelsen i gällande rätt att utländsk medborgare inte får adoptera eller adopteras här i riket, om inte adoptionen blir gällande i den stat han tillhör, se 6 kap. 1 § första stycket i 1904 års lag.

Däremot medför bestämmelserna i art. 5 första stycket resp. art. 4 andra stycket jämfört med art. 13 i vissa fall tillämpning av främmande lag, nämligen barnets nationella lag i fråga om samtycken och yttranden med undantag för sådana som krävs från adoptanten, hans familj eller make och adoptantens eller adoptanternas nationella lag i fråga om vissa adoptionshinder, om vilkas tillämpning särskild förklaring avgivits från den främmande statens sida. Denna tillämpning av främmande lag kan medföra dels utredningssvårigheter, dels hinder för adoption i vissa fall på grund av bestämmelser som ter sig främmande från vår synpunkt. Särskilt kan den samlade bilden av förklaringar enligt art. 13 bli ganska brokig, om många stater avger sådana förklaringar. Art. 13 avser delvis adoptionshinder, som från vår synpunkt ter sig föråldrade och som enligt Europarådets konvention om adoption av barn inte får uppställas i intern adoptionslagstiftning.[29] Det bör dock understrykas, att dessa olägenheter inte går utöver vad som nu följer av 6 kap. 1 § första stycket i 1904 års lag och att konventionens bestämmelser om lagtillämpning som helhet medför lättnader jämfört med gällande rätt.

Bestämmelserna om erkännande av beslut rörande adoption medför givetvis be-

[25] Actes et documents s. 416, 419, jfr s. 335 ff, 352 f.

[26] s. 20.

[27] Festskrift till Håkan Nial s. 131 f.

[28] Jfr Actes et documents s. 363 f, 425.

[29] Som framgår av redogörelsen för Haagkonventionen kan förklaring enligt art. 13 i konventionen avse bl. a. hinder mot adoption när adoptanten har barn i äktenskap och hinder mot adoption av eget barn utom äktenskap (hinder på grund av att en adoptant och barnet är släkt). Bortsett från viss modifikation och möjligheten till reservation får enligt Europarådets konvention (art. 12) sådana hinder inte upptagas i den interna adoptionslagstiftningen i stat som är ansluten till den konventionen. Däremot måste motsvarande hinder i utländsk adoptionslagstiftning respekteras under de förutsättningar som anges i art. 4 andra stycket och art. 13 i Haagkonventionen. Vidare skall enligt Europarådets konvention (art. 7) i lag föreskrivas en minimiålder för adoptanten som inte får vara högre än 35 år. Med stöd av art. 13 i Haagkonventionen kan högre minimiålder komma att krävas.

tydelsefulla fördelar, när det gäller svenska beslut. I fråga om beslut i annan fördragsslutande stat bör framhållas, att Sverige genom anslutning till konventionen åtager sig att erkänna t. ex. beslut som i sådan stat meddelats på ansökan av medborgare i den staten men rör ett svenskt barn med hemvist här i riket. Ett sådant erkännande skulle säkerligen medföra, att vi får anse adoptanterna vara vårdnadshavare med rätt att bestämma bl. a. beträffande barnets utresa från Sverige, om inte undantagsvis ingripande enligt barnavårdslagen lägger hinder i vägen härför. De betänkligheter som sådana konsekvenser av erkännande kan föranleda synes emellertid inte tillämpliga beträffande beslut i någon av de stater som för närvarande kan antagas komma att ansluta sig till konventionen. Skulle i enstaka undantagsfall en utländsk adoption te sig stötande från svensk synpunkt, erbjuder bestämmelsen om ordre public i art. 15 möjligheter att vägra erkännande.

Sverige åtager sig genom anslutning till konventionen också att i vissa fall erkänna utländska beslut om hävande eller ogiltigförklaring av adoption som skett i Sverige. De olägenheter som ev. kunde föranledas härav synes dock ej behöva påverka bedömningen av frågan om svensk anslutning till konventionen, eftersom sådana fall måste antagas bli mycket sällsynta.

Utredningen har i ovannämnda skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 1 mars 1968 förordat, att Sverige undertecknar Haagkonventionen, och uttalat, att Sverige torde sakna anledning att vid anslutning till konventionen avge förklaring enligt art. 13 eller göra förbehåll enligt art. 22. Beträffande frågan om svensk ratifikation av konventionen vill utredningen anföra följande.

Det slutliga beslutet om Sveriges anslutning till konventionen förutsätter en avvägning, huruvida de krav som konventionen ställer och därmed förenade praktiska olägenheter uppvägs av de fördelar som vinns till följd av att svenskt adoptionsbeslut genom konventionen tillförsäkras erkännande i vissa främmande stater. Hur stora fördelarna blir, beror av hur många och vilka främmande stater som ansluter sig. I det hänseendet har såvitt utredningen vet några mera väsentliga ändringar inte inträtt sedan utredningen avgav sin förut omnämnda skrivelse till chefen för justitiedepartementet, och underlaget för bedömningen är därför fortfarande ofullständigt. Konventionen har hittills undertecknats av Schweiz, Storbritannien och Österrike. Sistnämnda stat har numera även ratificerat konventionen och därvid avgivit förklaring enligt art. 13 punkterna d), e) och f). I Storbritannien har genomförts lagstiftning avsedd att möjliggöra ratifikation.[30]

Enligt en undersökning som utredningen genom utrikesdepartementets förmedling under slutet av år 1966 och början av år 1967 verkställt om utsikterna för anslutning till konventionen från de till Haagkonferensen anslutna staternas sida (utanför Norden) intog vidare Förbundsrepubliken Tyskland och, såvitt kunde bedömas, Italien och Nederländerna en positiv ståndpunkt till konventionen, medan stämningen i Belgien, Egypten, Grekland, Israel, Spanien, Turkiet och USA måste antagas vara mer eller mindre negativ. Japan, Jugoslavien och Luxemburg ställde sig av inkomna svar att döma mera avvaktande, medan frågan för Irlands del ännu stod öppen. Svar har ej ingått från Frankrike och Portugal. Ratificeras konventionen t. ex. av Italien, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Förbundsrepubliken Tyskland och Österrike, torde detta utgöra tillräcklig anledning för Sverige att ansluta sig till konventionen.

Det är självfallet mycket önskvärt, att de nordiska staterna gemensamt ansluter sig till konventionen. Gemensam nordisk anslutning skulle lösa vissa internordiska problem som inte regleras av 1931 års nordiska familjerättskonvention, främst frågan om erkännande av adoptionsbeslut som meddelats i nordisk stat och som rör personer med

[30] Se ovan s. 33 not 9.

medborgarskap eller hemvist i icke-nordisk stat, ansluten till Haagkonventionen.

Frågan har diskuterats vid överläggningar som utredningen haft med sakkunniga från Danmark, Finland och Norge den 30 och 31 oktober 1967. De finska och norska sakkunniga ställde sig för egen del positiva till en anslutning till konventionen, medan den danska representanten knappast räknade med att konventionen skulle accepteras i Danmark. Som skäl anfördes, att dansk lagstiftning frånsett den nordiska konventionen — till skillnad från norsk och svensk rätt — inte har internationellprivaträttsliga lagbestämmelser om adoption och att det hittills inte i praxis visat sig föreligga behov av sådana bestämmelser. När härtill kom att konventionen på en rad punkter stred mot dansk adoptionspraxis, hyste man från dansk sida betänkligheter mot att ansluta sig till konventionen, i allt fall för närvarande. Det anmärktes också från dansk sida, att Europarådets konvention om adoption av barn tagit avstånd från flera av de i art. 13 i Haagkonventionen nämnda adoptionshindren.

Om Danmark står utanför, vinner man naturligtvis inte fullt ut de fördelar från nordisk synpunkt som en anslutning enligt vad som nyss sagts skulle medföra (t. ex. när tyska barn adopteras i Danmark). Måhända kommer Danmark att ansluta sig framdeles, om en betydande anslutning till konventionen uppnås. Utredningen anser i allt fall, att Sverige bör kunna ratificera konventionen, oavsett om Danmark t. v. står utanför, under de förutsättningar i övrigt som anförts i det föregående.

I detta sammanhang bör erinras om Haagkonventionen den 5 oktober 1961 om behörig myndighet och tillämplig lag i frågor rörande skydd för minderåriga. Denna konvention har ansetts äga samband med adoptionskonventionen såtillvida som båda konventionerna tillsammans utgör ett komplex av internationellprivaträttsliga regler som syftar att tillvarataga barns bästa.[31] Det föreligger emellertid intet hinder, att Sverige ratificerar enbart adoptionskonventionen. Hittills synes man från nordisk sida närmast ha intagit en kritisk ståndpunkt till konventionen om skydd för minderåriga.

3.2 *Kungörelse angående tillämpning av Haagkonventionen*

Som framgår av föregående avsnitt föreligger ännu inte fullständigt underlag för bedömning av frågan, om Sverige bör ratificera Haagkonventionen. Utredningen har dock räknat med att så kommer att ske och har därför ansett sig böra framlägga förslag till bestämmelser som behövs för att göra konventionsregleringen tillämplig i vårt land.

Därvid erbjuder sig alternativen att överföra konventionens bestämmelser till svensk författningstext eller att direkt föreskriva, att konventionen skall lända till efterrättelse här i riket. Hos oss har den förra metoden tillämpats, när det gällt att transformera de internationellprivaträttsliga Haagkonventionerna till intern rätt.[1] Den senare metoden har emellertid kommit till användning i många andra fall.[2] Den förra metoden — som innebär omskrivning av konventionsbestämmelserna enligt sedvanlig lagstiftningsteknik — är i förevarande fall förenad med särskilda svårigheter. Dessa föranleds i främsta rummet av att den generella lagstiftning om internationell adoptionsrätt som utredningen föreslår och konventionens bestämmelser skulle gälla vid sidan av varandra, eftersom konventionen inte är exklusiv. De båda systemen skulle också i vissa hänseenden avvika från varandra, eftersom utredningen inte ansett kon-

[31] Jfr Bahrs rapport till norska justisdepartementet rörande adoptionskonventionen, s. 49.

[1] Jfr dock 1912 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar.

[2] För- och nackdelarna av de båda metoderna har diskuterats av numera biträdande chefen för utrikesdepartementets rättsavdelning Myrsten — som också anför exempel på båda metoderna — och hovrättspresidenten Sidenbladh i SvJT 1965 s. 286 ff resp. s. 600 ff. För en översikt av ämnet se Espersen, Indgaelse og opfyldelse af traktater i Sverige, TfR 1968 s. 257 ff, särskilt s. 297 ff. Jfr även prop. 1968: 132 s. 127 ff och 133 f.

ventionsregleringen till alla delar lämplig som mönster för den generella lagstiftningen. En på vanligt sätt skriven författning rörande tillämpning av konventionen — med nödvändig avgränsning mot den generella lagstiftningen — måste därför bli komplicerad. Det synes lämpligast att med den andra av de förut omtalade metoderna föreskriva att konventionens bestämmelser skall lända till efterrättelse i de fall som avses i konventionen. Härtill torde böra fogas dels upplysningar om vilka stater som är anslutna till konventionen och i vad mån dessa avgett särskilda förklaringar eller gjort förbehåll, dels de tillämpningsföreskrifter som föranleds av konventionens bestämmelser.

För ratifikation av Haagkonventionen krävs riksdagens medverkan. Samtliga bestämmelser som rör tillämpningen av konventionen bör därefter på grund av en fullmaktsbestämmelse kunna meddelas av Kungl. Maj:t i form av en kungörelse. Fullmaktsstadgandet upptages i 9 § i utredningens förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption.

Utredningen har upprättat förslag till kungörelse i ämnet. Om de särskilda bestämmelserna i kungörelsen vill utredningen anföra följande.

1 §.

Första stycket i 1 § upptager den grundläggande bestämmelsen i kungörelsen. Där föreskrivs — efter upplysning om förutsatt ratifikation av Haagkonventionen — att konventionen skall lända till efterrättelse här i riket i förhållande till annan fördragsslutande stat. De tillämpningsföreskrifter som upptages i fortsättningen av kungörelsen innehåller endast sådant som inte framgår direkt av konventionstexten. I bl. a. alla frågor som rör konventionens tillämpningsområde, svensk domstols behörighet och tillämplig lag måste sålunda domstolar, barnavårdsmyndigheter och enskilda gå direkt till konventionstexten för att få besked. Konventionens texter — på franska och engelska — torde böra fogas till kungörelsen som bilaga jämte svensk översättning. I kungörelseförslaget anges, att de franska och engelska texterna har vitsord.

Vidare upptages i 1 § de upplysningar om anslutningen till konventionen samt förklaringar och förbehåll som domstolarna behöver för att tillämpa konventionen. I *andra stycket* anges de stater som är fördragsslutande på grund av ratifikation enligt art. 18 i konventionen eller anslutning (adhésion, accession) enligt art. 20 och vid vilken tidpunkt konventionen trätt i kraft i förhållandet mellan Sverige och varje fördragsslutande stat. Dessa tidpunkter inträder i förhållande till stater som ratificerat tidigare än Sverige 60 dagar efter Sveriges ratifikation (såvida denna inte är en av de två första, se art. 19) och i förhållande till stater som ratificerar senare än Sverige 60 dagar efter vederbörande stats ratifikation. För anslutning gäller särskilda regler, se art. 20. Konventionens tillämpning kan genom särskild förklaring utsträckas att gälla områden, för vilkas internationella förbindelser fördragsslutande stat svarar, se art. 21. Konventionen kan också upphöra att gälla för viss fördragsslutande stat till följd av uppsägning, se art. 23. De upplysningar som behövs för att bedöma anslutningen till konventionen erhålls genom underrättelser från nederländska utrikesministeriet enligt art. 24. Utredningen förordar, att kungörelsen fortlöpande ändras så att den ger aktuell och fullständig upplysning om konventionens giltighet för Sveriges vidkommande.[1]

I 1 § *tredje stycket* skall anges de stater som avgivit förklaring enligt art. 13 i konventionen om adoptionshinder som skall iakttagas vid tillämpning av art. 4 andra stycket. Däremot anges inte innehållet i förklaringarna, utan upplysning får sökas hos utrikesdepartementets rättsavdelning enligt 3 § i kungörelsen. På motsvarande sätt anges i förekommande fall i *fjärde stycket*, vilka stater som avgivit förklaring enligt art. 14 i konventionen med uppgifter om de

[1] Jfr kung. 30/6 1965 (nr 479) om främmande staters anslutning till vissa av Sverige biträdda konventioner angående inbördes rättshjälp m. m.

personer som skall anses vara medborgare i resp. stat.

I *femte stycket* skall enligt förslaget i förekommande fall anges, vilka stater som enligt art. 22 förbehållit sig att i vissa fall ej erkänna adoption som beslutats av myndigheter i fördragsslutande stat där adoptanten eller adoptanterna var medborgare. Upplysning om sådana reservationer behövs visserligen inte för de svenska myndigheternas tillämpning av konventionen. Att en svensk adoption i förekommande fall inte blir gällande i barnets hemviststat är dock betydelsefullt, när det gäller att bedöma om adoptionen är till barnets bästa.

I 1 § *sjätte stycket* skall enligt förslaget upptagas en erinran om att Haagkonventionen inte gäller i förhållande till nordisk stat, när förordningen den 31 december 1931 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap är tillämplig. Sistnämnda begränsning föranleds av att Haagkonventionen blir tillämplig t. ex. när adoptant eller adoptivbarn är medborgare i icke-nordisk stat som är ansluten till Haagkonventionen, även om han har hemvist i nordisk stat, och förhållandena i övrigt är sådana att Haagkonventionen skall tillämpas.

2 §.

Enligt art. 16 punkterna a) och c) i Haagkonventionen skall fördragsslutande stat utse myndigheter att meddela beslut om adoption enligt art. 3 första stycket resp. ogiltigförklara eller häva adoption enligt art. 7. I Sverige bör sådana åtgärder ankomma på domstolarna enligt de regler som gäller om adoptionsärenden i allmänhet. I *första stycket* av 2 § i förslaget sägs därför, att med myndighet, som enligt art. 3 första stycket eller art. 7 i konventionen är behörig att meddela beslut om adoption eller häva adoptivförhållande, skall här i riket förstås domstol som enligt vad som i allmänhet är föreskrivet skall upptaga sådant ärende. Interna forumbestämmelser finns i 20 kap. 5 § FB. Finns inte annan behörig domstol, upptages ärendet enligt 20 kap. 14 § FB av Stockholms rådhusrätt.

Svensk lag innehåller inte några bestämmelser om ogiltigförklaring av adoption. I praxis har beträffande adoptionsbeslut som varit behäftat med fel tillämpats såväl resning[1] som besvär över domvilla.[2] Gränsdragningen mellan fall när det ena eller det andra institutet skall tillämpas synes oklar.[3] Har lagakraftvunnet beslut om adoption meddelats av svensk domstol, torde det ej böra undanröjas annat än enligt de regler som i allmänhet gäller om särskilda rättsmedel, låt vara att utländsk lag kan bli tillämplig vid prövningen. Om den svenska domstol som meddelat adoptionsbeslutet inte beaktat adoptionshinder som skulle ha iakttagits enligt art. 4 andra stycket och art. 13 i Haagkonventionen, bör resning kunna beviljas på den grunden att rättstillämpning, som ligger till grund för beslutet, uppenbart strider mot lag. Därvid bör dock fordras, att adoptionshindrets åsidosättande medför ogiltighet enligt den lag som skolat tillämpas. Har beslut om adoption meddelats utan att det förelegat samtycke eller inhämtats yttrande som fordrats enligt barnets nationella lag (jfr art. 5 i konventionen), torde besvär över domvilla vara det riktiga rättsmedlet.

Utredningen är medveten om att det kan vara tveksamt, huruvida de angivna utvägarna är tillräckliga för att konventionen skall anses bli lojalt iakttagen. Bestämmelserna om resning och besvär över domvilla innehåller ju preklusionsregler vilka i fall som avses i art. 7 andra stycket b) och c) kanske ej överensstämmer med den främmande lagens bestämmelser i ämnet eller helt saknar motsvarighet i denna. Den främmande lagen kan också innehålla bestämmelser om talerätt, som saknar motsvarighet i svensk lag. Enligt utredningens mening kan det inte gärna komma i fråga att, med tillämpning av främmande lags bestämmelser i nu nämnda hänseenden, låta talan om ogiltighet av svenskt adoptionsbe-

[1] NJA 1950 s. 379.
[2] NJA 1966 s. 112.
[3] Jfr Walin, Föräldrabalken, 1952 s. 66 f, Welamson, Domvillobesvär av tredje man, 1956 s. 172 ff, Cars, Om resning i rättegångsmål, 1959 s. 123 f.

slut väckas vid underrätt. Det synes knappast rimligt att låta underrätt, med tillämpning av främmande lag, pröva fråga om ogiltigförklaring av sådant beslut i hithörande fall. Det skulle ju enligt vanliga regler inte ankomma på underrätten att ta ställning till adoptionens giltighet enligt svensk lag, som i första rummet skall ha lagts till grund för beslutet, jfr art. 4 första stycket och art. 7 andra stycket punkt a). Utom andra olägenheter kunde man råka ut för att giltigheten av en och samma adoption prövades parallellt — ehuru enligt olika lagar — av underrätt och av hovrätt eller högsta domstolen. Inte heller synes det lämpligt att skapa ett fristående system för prövning av fråga om ogiltigförklaring av adoption som meddelats av svensk domstol med tillämpning av konventionen — t. ex. så att frågan fick prövas i sin helhet av högsta domstolen. Antalet fall som rör ogiltigförklaring av adoption måste bli så ringa, att det inte kan motivera en sådan ordning. Man torde kunna försvara tillämpningen av svensk lags bestämmelser om resning och besvär över domvilla med att det är en allmän internationellrättslig regel, att de processuella former som det egna landets lag erbjuder används också när utländsk materiell rätt är tillämplig.

Betänkligheter mot att låta domstolarna i den vanliga instansordningen pröva fråga om ogiltigförklaring av ett adoptionsbeslut gör sig däremot inte gällande i fråga om beslut som meddelats av utländsk domstol. Här blir det i allmänhet genomgående fråga om tillämpning av främmande lag. Om adoptivbarnet var svensk medborgare och något samtycke som fordrats enligt svensk lag inte förelåg, bör adoptionen utan uttryckligt stöd i svensk lag kunna förklaras ogiltig enligt grunderna för bestämmelserna om domvillobesvär, såvida inte godkännande lämnas i efterhand eller undantagsvis kan anses ersatt av passivitet.[4]

I överensstämmelse med det anförda föreslås i *andra stycket* av förevarande 2 §, att domstol som äger upptaga ärende om hävande av adoptivförhållande också skall äga pröva fråga om ogiltigförklaring av adoption enligt art. 7 i konventionen. Har beslut om adoption meddelats av svensk domstol, skall dock 58 och 59 kap. rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Enligt art. 16 andra stycket i konventionen skall förteckning över behöriga myndigheter delges det nederländska utrikesministeriet. Det torde vara tillräckligt att lämna en redogörelse dels för de nu föreslagna bestämmelsernas innehåll, dels för de interna forumreglerna i föräldrabalken.

3 §.

Enligt art. 17 i konventionen skall fördragsslutande stat delge det nederländska utrikesministeriet dels, med hänsyn till tillämpningen av art. 5, bestämmelserna i sin lag rörande samtycken och yttranden, dels, om den avger förklaring enligt art. 13, bestämmelserna i sin lag om de förbud som åsyftas i förklaringen. Också senare ändringar i bestämmelserna skall delges ministeriet, som i sin tur skall underrätta övriga fördragsslutande stater om lagbestämmelserna och ändringarna. Det torde inte vara ändamålsenligt att publicera dessa underrättelser, utan domstol som behöver uppgift om dem bör kunna söka upplysning hos utrikesdepartementets rättsavdelning. Detsamma bör gälla om innehållet av förklaring enligt art. 14 om vilka som skall anses som medborgare i fördragsslutande stat. Under 3 § föreslås därför, att rätten äger hos utrikesdepartementets rättsavdelning inhämta upplysning om främmande lag som är tillämplig enligt art. 5 i konventionen eller om innehållet av förklaring som avgivits enligt art. 13 eller 14.

4 §.

Enligt art. 5 andra stycket i konventionen skall, om enligt barnets nationella lag barnet eller medlem av dess familj skall inställa sig personligen inför adoptionsmyndigheten, i förekommande fall bevisupptagning anlitas, när vederbörande inte har hemvist i den stat myndigheten tillhör. Det bör i kungörelsen anges, hur denna bevis-

[4] NJA 1938 s. 494, Walin, a.a. s. 66, Welamson, a.a. s. 172.

upptagning skall tillgå. Det torde därvid vara tillräckligt att föreskriva, att bestämmelserna i lagen den 20 december 1946 om bevisupptagning vid utländsk domstol skall äga motsvarande tillämpning. Förslag härom upptages i *första stycket* av förevarande 4 §. 1946 års lag avser visserligen de i rättegångsbalken särskilt reglerade bevismedlen, sålunda bevis genom vittne, sakkunnig, syn eller förhör med part under sanningsförsäkran eller skriftligt bevis. Det i lagen reglerade förfarandet synes dock med erforderliga modifikationer väl användbart också för sådan upptagning av samtycke eller yttrande i samband med personlig inställelse som avses i adoptionskonventionen.

1946 års lag torde inte ge någon direkt ledning för frågan, vem som skall svara för kostnaden för sådan bevisupptagning som avses i konventionen. Anses adoptanterna böra vidkännas kostnaden för bevisupptagningen, bör därför en uttrycklig bestämmelse i ämnet upptagas i förevarande kungörelse. Utredningen anser emellertid, att kostnaden bör kunna betalas av allmänna medel. Kostnaden uppkommer som en följd av en konventionsbestämmelse som svenska staten iklätt sig och som avser att underlätta för andra än adoptanterna att iakttaga bestämmelser i främmande lag om personlig inställelse. Det torde bli mycket sällsynt att bestämmelsen behöver tillämpas, och kostnaderna i det enskilda fallet kan inte heller bli särskilt stora. En bestämmelse i ämnet upptages i *andra stycket* av förevarande paragraf.

5 §.

Som framgår av den förut lämnade redogörelsen för konventionen har fördragsslutande stat rätt att utse en eller flera myndigheter att svara för den skriftväxling som avses i art. 6 andra stycket, se art. 6 tredje stycket och art. 16 punkt b). Förteckning över berörda myndigheter skall delges nederländska utrikesministeriet.

Fördragsslutande stat skall också enligt art. 16 punkt d) utse myndigheter att mottaga de uppgifter om beslut i annan fördragsslutande stat som inkommer enligt art. 9 och delge nederländska utrikesministeriet förteckning över dessa myndigheter.

Det synes lämpligt att utse en eller flera centrala myndigheter att handha de uppgifter som avses i de redovisade bestämmelserna. De lokala myndigheter som kan tänkas vilja göra hänvändelser till myndigheterna i annan fördragsslutande stat enligt art. 6 i konventionen skulle annars ändå sannolikt bli tvungna att först vända sig till central myndighet för att efterforska, vem de skulle vända sig till i den främmande staten. Det torde också vara rationellt att centralisera översättningsarbetet, inte minst med tanke på tekniska termer som återkommer i olika ärenden. När det gäller hänvändelser från utländska myndigheter, kan man inte räkna med att dessa skulle komma till rätt svensk myndighet, om den främmande myndigheten skulle vara tvungen att med ledning av någon aldrig så noggrann förteckning välja bland ett stort antal lokala myndigheter.

Vid valet av central myndighet för ombesörjande av den skriftväxling som avses i art. 6 i konventionen har utredningen varit tveksam, om uppgiften bör anförtros socialstyrelsen eller utrikesdepartementets rättsavdelning. I betänkandet »Adoption av utländska barn» har föreslagits, att socialstyrelsen skall få ställningen som centralt serviceorgan i allmänhet i fråga om adoption av utländska barn. Utredningsmännen har därvid förutsatt, att socialstyrelsen skulle samarbeta med utrikesdepartementet, t. ex. för att få kännedom om utländsk adoptionslagstiftning och andra förhållanden utomlands av betydelse i samband med internationella adoptionsärenden.[1] Nämnda betänkande tar särskilt sikte på adoption av barn från utvecklingsländer. Den rena lämplighetsbedömningen torde i sådana fall ofta vara svår och biträde av social expertis är då särskilt påkallad. I förevarande sammanhang rör det sig om tillämpningen av en konvention som torde komma att biträdas främst av oss närstående länder. De lo-

[1] SOU 1967: 57 s. 75 f.

kala svenska myndigheterna har då bättre förutsättningar att själva göra lämplighetsbedömningen. Det centrala organets uppgifter i sammanhanget torde många gånger kunna begränsas till dels översättning, dels vidarebefordrande till rätt utländsk myndighet av framställningar från vederbörande lokala svenska myndigheter om social utredning eller biträde med inhämtande av samtycken och yttranden. Det torde inte bli ovanligt att de lokala myndigheterna i samma ärenden behöver upplysningar om innehållet i främmande rätt för att kunna tillämpa art. 4 andra stycket och art. 5 i konventionen. Uppenbart kommer det också vid tillämpning av Haagkonventionen i många fall att krävas samarbete mellan utrikesdepartementet och socialstyrelsen. Enligt utredningens mening är det dock mest praktiskt, att utrikesdepartementets rättsavdelning får svara för den skriftväxling som avses i art. 6 och att rättsavdelningen därvid i mån av behov anlitar socialstyrelsens biträde.[2]

Även inkommande uppgifter om utländska beslut bör enligt utredningens mening mottagas av utrikesdepartementets rättsavdelning. Alternativet skulle närmast vara centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden. Innan uppgifterna vidarebefordras för anteckning i kyrkobok synes det lämpligt att det sker en bedömning, huruvida beslutet är sådant som automatiskt skall erkännas enligt Haagkonventionen eller om i stället allmänna regler om erkännande är tillämpliga. En sådan bedömning görs bäst av utrikesdepartementets rättsavdelning. Se vidare under 7 §.

Utredningen föreslår därför i 5 §, att det skall åligga utrikesdepartementets rättsavdelning att ombesörja den skriftväxling som avses i art. 6 andra stycket i konventionen och att mottaga de uppgifter som inkommer enligt art. 9.

6 §.

Svensk domstol som meddelat beslut i adoptionsärende skall enligt art. 9 i konventionen underrätta vissa andra fördragsslutande stater om beslutet. För att sådan underrättelse skall utan omgång komma rätt myndighet i främmande stat tillhanda synes det lämpligt, att den förmedlas av utrikesdepartementets rättsavdelning. Den beslutande myndigheten måste därvid självfallet lämna rättsavdelningen alla upplysningar som denna behöver för att kunna bedöma, om konventionen är tillämplig och vilka stater som skall ha underrättelse om beslutet. Bestämmelser härom upptages i förevarande paragraf i förslaget. Vilka upplysningar som behövs kan utläsas av konventionen och torde inte behöva uppräknas i kungörelsen.

7 §.

Enligt 2 § i kungörelsen den 16 december 1949 (nr 661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken skall underrätt, om den gett tillstånd att antaga adoptivbarn eller förklarat adoptivförhållande hävt, skyndsamt sända meddelande därom till pastorsämbetet i den församling där adoptanten är kyrkobokförd och, om barnet ej fyllt aderton år, även till barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört. Uppgifter skall lämnas enligt fastställt formulär.

Får utrikesdepartementets rättsavdelning underrättelse enligt art. 9 i konventionen om utländskt beslut som enligt konventionen skall gälla här i riket, bör avdelningen lämna meddelande därom till vederbörande pastorsämbete och barnavårdsnämnd. Meddelande bör innehålla de uppgifter som fordras för att bedöma, huruvida konventionsfall föreligger och om beslutet skall erkännas enligt konventionen. Vidare bör de uppgifter lämnas som rätten enligt nyssnämnda kungörelse skall lämna pastorsäm-

[2] Enligt prop. 1968: 114 s. 17 bör socialstyrelsen utses till sådant organ som annan konventionsstat kan vända sig till med begäran om upplysningar enligt art. 14 i Europarådets konvention om adoption av barn. Utredningen har i remissyttrande den 7 december 1967 över Europarådets konvention utgått från att skriftväxling avseende social utredning enligt den konventionen kunde ombesörjas av socialstyrelsen, även om utrikesdepartementets rättsavdelning blir centralt kommunicerande organ som avses i Haagkonventionen.

bete och barnavårdsnämnd om svensk adoption, givetvis under förutsättning att motsvarande uppgifter kan hämtas från det utländska beslutet. Det synes dock inte vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t ger närmare föreskrift om vilka uppgifter som skall lämnas i meddelandet.

Folkbokföringsmyndigheterna kan inte anses i princip bundna av rättsavdelningens uppfattning om beslutets giltighet, även om man i praktiken kan räkna med att frågan bäst bedöms av rättsavdelningen och att därför dess ståndpunkt blir avgörande för folkbokföringsmyndigheternas beslut. Rättsavdelningen bör därför vidarebefordra alla beslut som inkommer enligt konventionen till vederbörande pastorsämbete resp. barnavårdsnämnd men bör därvid ange sin uppfattning i frågan, om beslutet skall erkännas enligt konventionen eller ej. Även om beslutet ej skall erkännas enligt Haagkonventionen, kan det tänkas, att det skall gälla enligt den generella lagstiftning som utredningen föreslår. Rättsavdelningen bör kunna utan särskild föreskrift uttala sig också i den frågan, när beslutet översänds.

Utredningen föreslår sålunda i förevarande 7 §, att när utrikesdepartementets rättsavdelning enligt konventionen underrättas om utländskt beslut om adoption, ogiltigförklaring av adoption eller hävande av adoptivförhållande, skall rättsavdelningen skyndsamt underrätta pastorsämbetet i den församling där adoptanten är kyrkobokförd och därvid ange om beslutet enligt avdelningens mening skall erkännas enligt konventionen eller ej. Har barnet ej fyllt aderton år, skall rättsavdelningen på motsvarande sätt underrätta barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört.

Övergångsbestämmelse

Fördragsslutande stat torde inte enligt konventionen vara skyldig att erkänna beslut i adoptionsärenden, som meddelats i annan fördragsslutande stat innan konventionen trädde i kraft i förhållandet mellan de båda staterna. Den beslutande myndigheten har ju t. ex. ej varit skyldig att beakta bestämmelserna rörande samtycke till adoption i den andra statens lag. Att konventionen sålunda inte får tillbakaverkande kraft torde framgå av 1 § och någon uttrycklig bestämmelse i ämnet synes inte behövlig.

4 Sammanfattning

Betänkandet innehåller förslag till ny lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption och till kungörelse angående tillämpning av en den 15 november 1965 i Haag dagtecknad konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption.

Svensk lag innehåller för närvarande två skilda regleringar av internationellrättsliga frågor rörande adoption, nämligen en generell reglering och en som rör förhållandet mellan de nordiska länderna. Den förra, som finns i 6 kap. i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, är föråldrad och har visat sig försvåra önskvärda adoptioner. Åtskilliga praktiskt viktiga frågor lämnas också oreglerade i lagen.

Utredningens förslag till lag om internationellrättsliga förhållanden rörande adoption bygger i görlig mån på Haagkonventionen om adoption. Denna reglerar dock inte vissa frågor som kommittén tagit upp och är inte heller i alla delar ägnad att läggas till grund för en generell lagstiftning rörande de frågor som behandlas i konventionen.

Utredningens lagförslag inleds med bestämmelser om svensk domstols behörighet att upptaga ansökan om adoption. Denna fråga behandlas inte i 1904 års lag. I anslutning till Haagkonventionen föreslår utredningen, att sådan behörighet skall föreligga när den eller de som gör ansökan om adoption är svenska medborgare eller har hemvist här i riket. I annat fall får enligt förslaget ansökan upptagas av svensk domstol endast om Kungl. Maj:t medgivit att ansökan prövas här.

De olägenheter som gällande lag medfört har i första hand föranletts av att utländsk medborgare inte får adoptera eller adopteras här i riket, om inte adoptionen blir gällande i den stat han tillhör. Utredningen föreslår, att det får ske en lämplighetsprövning huruvida det skulle lända till avsevärd olägenhet för barnet om adoptionen inte blir gällande i främmande stat till vilken adoptant eller adoptivbarnet har anknytning genom medborgarskap eller hemvist. I övrigt skall ansökan om adoption prövas enligt svensk lag.

Utredningen föreslår också nya regler om erkännande av utländska adoptioner. I anslutning till Haagkonventionen föreslås, att beslut om adoption som meddelats i främmande stat skall gälla också här i riket, om den eller de sökande var medborgare eller hade hemvist i den främmande staten. I andra fall skall Kungl. Maj:t kunna godkänna adoptionen. Även om de sökande var medborgare eller hade hemvist i den stat där adoptionen meddelades, förutsätts godkännande av Kungl. Maj:t för att adoptionen skall gälla här, om adoptivbarnet var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige. Frånsett denna regel förutsätter förslaget, att adoption skall kunna respekteras även i andra fall än som anges i den föreslagna lagen.

Vidare föreslås vissa regler om rättsverkningar av adoption i internationellrättsliga

förhållanden. Sådana finns varken i gällande lag eller i Haagkonventionen. I fråga om vårdnad, förmynderskap och underhåll föreslår utredningen att adoptivbarn skall likställas med barn i äktenskap. Utredningen föreslår också bestämmelser om arvsrätt i adoptivförhållanden. Enligt huvudregeln skall den lag som i övrigt skall vara bestämmande för rätten till arv efter arvlåtaren tillämpas i hithörande frågor. Adoptivbarnet och dess skyldemän skall dock ej därigenom gå förlustiga rätt till arv som var förutsatt vid adoptionen. Dessutom föreslås en regel om underhållsbidrag för det fallet att adoptivbarnet inte får ärva adoptanten.

Lagförslaget reglerar också vissa internationellrättsliga frågor rörande hävande av adoptivförhållande.

Närmare motivering till de föreslagna bestämmelserna lämnas i 2 kap. av betänkandet.

I nästföljande 3 kap. av betänkandet diskuteras härefter, om Sverige bör ratificera Haagkonventionen. Det slutliga beslutet härom förutsätter en bedömning, huruvida de särskilda krav som konventionen ställer uppvägs av de fördelar som vinns av att svenskt adoptionsbeslut tillförsäkras erkännande i de stater som ansluter sig till konventionen. Hur stora fördelarna blir, beror av hur många och vilka främmande stater som ansluter sig. Utredningen räknar dock med att Sverige kommer att ratificera Haagkonventionen och framlägger förslag till bestämmelser som behövs för att göra konventionsregleringen tillämplig i vårt land. Närmare motivering till dessa bestämmelser lämnas också i 3 kap.

Den nordiska regleringen av internationellrättsliga förhållanden rörande adoption omfattas inte av kommitténs förslag.

Bilaga Översättning av 1965 års Haagkonvention

Konvention om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption, den 15 november 1965.[1]

Denna konventions signatärmakter,

som önskar åstadkomma gemensamma bestämmelser om behörig myndighet, tillämplig lag och erkännande av beslut rörande adoption,

har beslutat att för detta ändamål avsluta en konvention och har överenskommit om följande bestämmelser.

Artikel 1

Denna konvention är tillämplig på adoptioner mellan

å ena sidan, en person som är medborgare i fördragsslutande stat och har hemvist i sådan stat eller makar som är medborgare i fördragsslutande stat och har hemvist i sådan stat samt

å andra sidan, ett barn som när adoptionsansökningen görs ej fyllt 18 år, ännu ej är eller varit gift, är medborgare i fördragsslutande stat och har hemvist i sådan stat.

Artikel 2

Konventionen äger ej tillämpning, om

a) adoptanterna varken är medborgare eller har hemvist i en och samma fördragsslutande stat;

b) adoptanten eller adoptanterna och barnet samtliga är medborgare i en och samma stat och har hemvist i den staten;

c) beslutet angående adoptionen ej meddelats av myndighet som var behörig därtill enligt artikel 3.

Artikel 3

Behörighet att besluta om adoption tillkommer

a) myndighet i den stat där adoptanten eller, när makar ansöker om adoption, båda makarna har hemvist,

b) myndighet i den stat där adoptanten eller, när makar ansöker om adoption, båda makarna är medborgare.

Villkoren rörande hemvist och medborgarskap skall vara uppfyllda såväl när ansökan om adoption görs hos myndighet vilken anges i denna artikel som då denna avgör ärendet.

Artikel 4

Myndighet som anges i artikel 3 första stycket skall med undantag för vad som föreskrivs i artikel 5 första stycket tillämpa sin egen lag i fråga om förutsättningarna för adoption.

Myndighet vars behörighet grundas på hemvist skall likväl beakta förbud mot adoption som anges i adoptantens eller, när makar ansöker om adoption, makarnas gemensamma nationella lag, om förklaring enligt artikel 13 avgivits rörande förbudet.

Artikel 5

Myndighet som avses i artikel 3 första stycket skall tillämpa barnets nationella lag i fråga om samtycken och yttranden med undantag för samtycken och yttranden från adoptanten, dennes familj eller make.[2]

Om enligt barnets nationella lag detta eller medlem av dess familj skall inställa sig personligen inför adoptionsmyndigheten, skall, i förekommande fall, bevisupptagning anlitas, när vederbörande ej har hemvist i den stat myndigheten tillhör.

Artikel 6

Myndighet som avses i artikel 3 första stycket skall ej meddela beslut om adoption annat

[1] En tidigare översättning av konventionen finns i SvJT 1965 s. 31 ff. Den har i förevarande bilaga, som upprättats av assessor Vängby, redaktionellt jämkats på åtskilliga punkter.

[2] Jfr s. 55.

än om adoptionen överensstämmer med barnets bästa. Myndigheten skall dessförinnan, genom förmedling av vederbörande lokala myndigheter, företaga en grundlig utredning rörande adoptanten eller adoptanterna, barnet och dess familj. Såvitt möjligt skall utredningen ske i samarbete med allmänna eller enskilda organisationer med erfarenhet av internationella adoptioner och under medverkan av socialarbetare med särskild utbildning eller erfarenhet beträffande adoptionsfrågor.

Myndigheterna i de fördragsslutande staterna skall utan dröjsmål ge varandra sådant bistånd som begärs beträffande adoption varpå konventionen är tillämplig; myndigheterna kan skriftväxla direkt med varandra i detta syfte.

Fördragsslutande stat äger rätt att utse en eller flera myndigheter att svara för den skriftväxling som avses i föregående stycke.

Artikel 7

Behörighet att ogiltigförklara eller häva en adoption varpå konventionen är tillämplig tillkommer:

a) myndighet i den fördragsslutande stat där adoptivbarnet har hemvist, när ansökan om ogiltigförklaring eller hävande görs;

b) myndighet i den fördragsslutande stat där adoptanten eller, om makar adopterat, båda makarna har hemvist, när ansökan om ogiltigförklaring eller hävande görs;

c) myndighet i den stat där beslutet om adoption meddelats.

Adoption får ogiltigförklaras med tillämpning av

a) antingen lagen i den stat vars myndighet meddelat beslutet om adoption;

b) eller adoptantens eller makarnas nationella lag vid tiden för adoptionsbeslutets meddelande, när ogiltigheten har sin grund i att något av de adoptionsförbud som avses i artikel 4 andra stycket blivit åsidosatt;

c) eller adoptivbarnets nationella lag vid tiden för adoptionsbeslutets meddelande, när ogiltigheten har sin grund i avsaknad av eller felaktighet beträffande något samtycke som krävdes enligt nämnda lag.

Adoptivförhållande får hävas med tillämpning av lagen i den stat där ärendet upptages.

Artikel 8

Adoptionsbeslut, på vilket konventionen är tillämplig och som meddelats av myndighet som var behörig enligt artikel 3 första stycket, skall utan vidare erkännas i samtliga fördragsslutande stater.

Beslut om ogiltigförklaring eller hävande som meddelats av myndighet, som var behörig därtill enligt artikel 7, skall utan vidare erkännas i samtliga fördragsslutande stater.

Uppstår i fördragsslutande stat tvist om erkännande av adoptionsbeslut eller beslut om ogiltigförklaring eller hävande, skall myndighet i den staten vid prövning av frågan om den beslutande myndighetens behörighet vara bunden av de slutsatser rörande de faktiska omständigheterna på vilka sistnämnda myndighet grundat sin behörighet.

Artikel 9

Har en enligt artikel 3 första stycket behörig myndighet meddelat beslut om adoption, skall den i förekommande fall härom underrätta den stat vars myndigheter också ägt behörighet att besluta om adoption ävensom den stat där barnet är medborgare samt den fördragsslutande stat där barnet är fött.

Har en enligt artikel 7 första stycket behörig myndighet ogiltigförklarat eller hävt adoption, skall den därom underrätta den stat vars myndighet meddelat beslutet om adoption ävensom den stat i vilken barnet är medborgare samt den fördragsslutande stat där barnet är fött.

Artikel 10

Såvitt angår denna konvention skall adoptant eller adoptivbarn, som ej är medborgare i någon stat eller vars nationalitet är okänd, likställas med medborgare i den stat där han har hemvist.

Artikel 11

Om i den stat där adoptant eller adoptivbarn är medborgare finns flera gällande rättssystem, skall såvitt angår denna konvention hänvisningar till lagen eller till myndigheterna i den stat där en person är medborgare tolkas såsom avseende den lag eller de myndigheter som bestämts genom de i samma stat gällande reglerna eller, i brist på sådana regler, såsom avseende lagen eller myndigheterna i det rättssystem till vilket vederbörande har den närmaste anknytningen.

Artikel 12

Konventionen innebär ej inskränkning i bestämmelser i andra konventioner rörande adoption som binder fördragsslutande stater vid tiden för denna konventions ikraftträdande.

Artikel 13

Stat som undertecknar, ratificerar eller ansluter sig till konventionen äger i samband därmed avge en förklaring med avseende på tillämpningen av artikel 4 andra stycket som anger ett eller flera av de förbud mot adoption som finns i dess interna lag och grundas på

a) att adoptanten eller adoptanterna har avkomlingar;

b) att en ensam person ansöker om adoption;

c) att en adoptant och barnet är släkt;

d) att barnet tidigare är adopterat av andra personer;

e) att det krävs viss skillnad i ålder mellan adoptanten eller adoptanterna och barnet;

f) att vissa förutsättningar uppställs beträffande adoptantens eller adoptanternas och barnets ålder;

g) att barnet icke vistas hos adoptanten eller adoptanterna.

Avgiven förklaring kan när som helst återtagas. Underrättelse om återtagandet skall lämnas till Nederländernas utrikesministerium.

Förklaring som återtagits skall upphöra att gälla på sextionde dagen efter det att sådan underrättelse skett som avses i föregående stycke.

Artikel 14

Fördragsslutande stat äger avge en förklaring innehållande uppgift på de personer som skall anses inneha dess medborgarskap såvitt angår tillämpningen av konventionen.

Underrättelse om sådan förklaring samt ändring eller återtagande därav skall lämnas till Nederländernas utrikesministerium.

Förklaring, ändring eller återtagande träder i kraft på sextionde dagen efter det att sådan underrättelse skett som avses i föregående stycke.

Artikel 15

Bestämmelserna i förevarande konvention får ej sättas åsido i de fördragsslutande staterna annat än om deras tillämpning skulle vara uppenbart oförenlig med grunderna för vederbörande stats rättsordning (ordre public).

Artikel 16

Fördragsslutande stat skall utse myndigheter att

a) meddela beslut om adoption enligt artikel 3 första stycket;

b) svara för den skriftväxling som avses i artikel 6 andra stycket, om staten avser att begagna sig av rätten enligt artikel 6 tredje stycket;

c) ogiltigförklara eller häva adoption enligt artikel 7;

d) mottaga de uppgifter, som inkommer enligt artikel 9.

Förteckning över behöriga myndigheter skall, liksom senare ändring därav, delges Nederländernas utrikesministerium.

Artikel 17

Fördragsslutande stat skall, med hänsyn till tillämpningen av artikel 5, delge Nederländernas utrikesministerium bestämmelserna i sin lag rörande samtycken och yttranden.

Stat som avger förklaring enligt artikel 13 skall delge nyssnämnda ministerium bestämmelserna i sin lag avseende de förbud som anges i förklaringen.

Fördragsslutande stat skall underrätta ministeriet om senare ändringar i de lagbestämmelser som avses i första och andra styckena.

Artikel 18

Denna konvention är öppen för undertecknande av de stater som var företrädda vid Haagkonferensens för internationell privaträtt tionde session.

Den skall ratificeras och ratifikationsinstrumenten skall deponeras i Nederländernas utrikesministerium.

Artikel 19

Denna konvention träder i kraft på sextionde dagen efter det att det tredje ratifikationsinstrumentet deponerats enligt artikel 18 andra stycket.

För varje signatärmakt, som senare ratificerar konventionen, träder den i kraft på sextionde dagen efter det att dess ratifikationsinstrument deponerats.

Artikel 20

Stat som ej var företrädd vid Haagkonferensens för internationell privaträtt tionde session äger ansluta sig till denna konvention, sedan den trätt i kraft enligt artikel 19 första stycket. Anslutningsinstrument skall deponeras i Nederländernas utrikesministerium.

Konventionen skall för sådan stats del ej träda i kraft, om stat som tidigare ratificerat konventionen gör invändning mot anslutningen hos Nederländernas utrikesministerium inom sex månader från det ministeriet underrättade den staten om anslutningen.

Om sådan invändning ej gjorts, skall konventionen för stat som anslutit sig träda i kraft den första dagen i månaden efter utgången av den sista av de tidsfrister som avses i föregående stycke.

Artikel 21

Stat som undertecknar, ratificerar eller ansluter sig till konventionen äger i samband därmed avge en förklaring, att konventionen skall utsträckas till samtliga de områden för vars internationella förbindelser den svarar eller till ett eller flera av dessa. Förklaringen träder i kraft samtidigt med konventionens ikraftträdande för berörda stat.

I fortsättningen skall underrättelse om att konventionen utsträcks på sådant sätt lämnas till Nederländernas utrikesministerium.

För de områden till vilka konventionen så-

lunda utsträcks träder den i kraft på sextionde dagen efter det att sådan underrättelse skett som avses i föregående stycke.

Artikel 22

Fördragsslutande stat äger senast i samband med ratifikation eller anslutning förbehålla sig att ej erkänna adoption, vilken meddelats av myndighet som var behörig enligt artikel 3 första stycket b), när vid tidpunkten för adoptionsansökningen barnet hade hemvist inom dess område och ej var medborgare i den stat vars myndighet meddelat beslutet om adoption. Andra förbehåll är ej tillåtna.

Fördragsslutande stat äger likaledes, samtidigt med att den avger underrättelse om att konventionen utsträcks enligt artikel 21, göra ifrågavarande förbehåll med verkan begränsad till de områden som avses med underrättelsen eller vissa av dem.

Fördragsslutande stat kan när som helst återtaga förbehåll som den gjort. Om återtagandet skall Nederländernas utrikesministerium underrättas.

Förbehållet skall upphöra att äga verkan på sextionde dagen efter det att sådan underrättelse skett som avses i näst föregående stycke.

Artikel 23

Denna konvention skall gälla i fem år räknat från tidpunkten för dess ikraftträdande enligt artikel 19 första stycket. Detta skall även gälla för stater som senare ratificerar eller ansluter sig till konventionen.

Konventionen skall, om uppsägning ej sker, utan vidare tillkännagivande anses förlängd för fem år i sänder.

Uppsägning skall tillkännages minst sex månader före utgången av den löpande femårsperioden hos Nederländernas utrikesministerium.

Uppsägning kan begränsas till vissa av de områden på vilka konventionen äger tillämpning.

Uppsägning skall äga verkan endast beträffande stat som gjort uppsägningen. För övriga fördragsslutande stater skall konventionen förbli i kraft.

Artikel 24

Nederländernas utrikesministerium skall underrätta de i artikel 18 avsedda staterna liksom de stater som anslutit sig enligt bestämmelserna i artikel 20 om:

a) förklaring och återtagande av förklaring enligt artikel 13,

b) förklaring enligt artikel 14 samt ändring av och återtagande av sådan förklaring,

c) myndighet som utsetts enligt artikel 16,

d) lagbestämmelser och ändringar därav enligt artikel 17,

e) undertecknande och ratifikation enligt artikel 18,

f) tidpunkten då konventionen träder i kraft enligt artikel 19 första stycket,

g) anslutning enligt artikel 20 och tidpunkten för ikraftträdandet,

h) förklaring enligt artikel 21 om utsträckt tillämpning av konventionen och tidpunkten för dess ikraftträdande,

i) förbehåll och återtagande därav enligt artikel 22,

j) uppsägning enligt artikel 23 tredje stycket.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill behörigen bemyndigade, undertecknat förevarande konvention.

Som skedde i Haag den 15 november 1965 på engelska och franska språken, vilka båda texter äger lika vitsord, i ett exemplar som skall deponeras i Nederländernas regerings arkiv och av vilket bestyrkt avskrift skall på diplomatisk väg överlämnas till varje stat som var företrädd vid Haagkonferensens för internationell privaträtt tionde session.

Förkortningar

Lagar, tidskrifter o. l.

1904 års lag	= lagen den 8 juli 1904 (nr 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption
1931 års förordning	= förordningen den 31 december 1931 (nr 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap
1937 års lag	= lagen den 5 mars 1937 (nr 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo
EGBGB	= tyska Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche av den 18 augusti 1896
FB	= föräldrabalken
GB	= giftermålsbalken
1LU	= första lagutskottets utlåtande
NJA	= Nytt juridiskt arkiv. Avd. I
NJA II	= Nytt juridiskt arkiv. Avd. II
NJW	= Neue juristische Wochenschrift
Nordiska familjerätts-konventionen	= den mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 ingångna konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap
Prop.	= proposition
RabelsZ	= (Rabels) Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
Rskr	= riksdagens skrivelse
SOU	= Statens offentliga utredningar
SvJT	= Svensk juristtidning
TfR	= Tidsskrift for Rettsvitenskap
ÄB	= ärvdabalken

Litteratur i övrigt

Actes et documents	= Conférence de la Haye de droit international privé. Actes et documents de la Dixième session. Tome II. Adoption. Haag 1965
Batiffol	= Batiffol, Droit international privé. 4 uppl. Paris 1967
Bergmann	= Bergmann, Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht. Begründet von A. Bergmann. Fortgeführt von M. Ferid unter Mitwirkung von H. Glässing. 3 uppl. Frankfurt a. M. 1952 — (sju band, lösbladssystem)
Borum	= Borum, Personalstatutet efter dansk og fremmed ret. Köpenhamn 1927
Borum-Philip	= Borum, Lovkonflikter. Lærebog i international privatret. Under medvirken af Allan Philip. 4 uppl. Köpenhamn 1957
Cheshire	= Cheshire, Private international law. 7 uppl. London 1965
Dicey and Morris	= Dicey and Morris on The conflict of laws. 8 uppl. London 1967
Das internationale Familienrecht	= Das internationale Familienrecht Deutschlands und Frankreichs in vergleichender Darstellung. Tübingen 1955

Eek, Internationell privaträtt	= Eek, Internationell privaträtt. Metod och material. 2 uppl. Stockholm 1967
Graveson	= Graveson, The conflict of laws. 5 uppl. London 1965
Internationella adoptionsärenden	= Aktstycken utgivna av Kungl. utrikesdepartementet. Ny serie II: 17. Internationella adoptionsärenden. Stockholm 1966
Kegel, Internationales Privatrecht	= Kegel, Internationales Privatrecht. 2 uppl. München 1964
Kegel i Soergel/Siebert	= Kegel, Internationales Privatrecht, i Soergel/Siebert, Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. V. Band. 9 uppl. Stuttgart 1961
De Nova	= De Nova, Adoption in comparative private international law, i Recueil des cours, utg. av Académie de droit international de la Haye, 1961 — III (Tome 104) s. 69 ff
Rabel	= Rabel, The conflict of laws. A comparative study. Vol. I. 2 uppl. Ann Arbor 1958
Raape	= Raape, Internationales Privatrecht. 5 uppl. Berlin 1961
Wolff	= Wolff, Das internationale Privatrecht Deutschlands. 3 uppl. Berlin 1954

Nordisk udredningsserie (Nu) 1969

Kronologisk förteckning

1. Utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.
2. Laajennettu pohjoismainen taloudellinen yhteistyö.
3. Nordforsks miljövårdsutredning.
4. Förslag till utbyggnad av den samnordiska fortbildningen för journalister.
5. Konsumentoplysning i undervisningen.

Statens offentliga utredningar 1969

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Faktisk brottslighet bland skolbarn. [1]
Bostadsrätt. [4]
Utsökningsrätt IX. [5]
Kungörelseannonsering. [7]
ADB inom inskrivningsväsendet. [9]
Ny gruvlag. [10]
Internationell adoptionsrätt. [11]

Kommunikationsdepartementet

Ny sjöarbetstidslag. [3]

Utbildningsdepartementet

Om sexuallivet i Sverige. [2]
Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. [8]

Civildepartementet

Offentliga tjänstemäns bisysslor. [6]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

K L Beckmans Tryckeri AB 1969